

ARGIA

NAZIOARTEA

Miarritze Afrika
"frantsesaren"
hiriburu

IRIS MANSARD

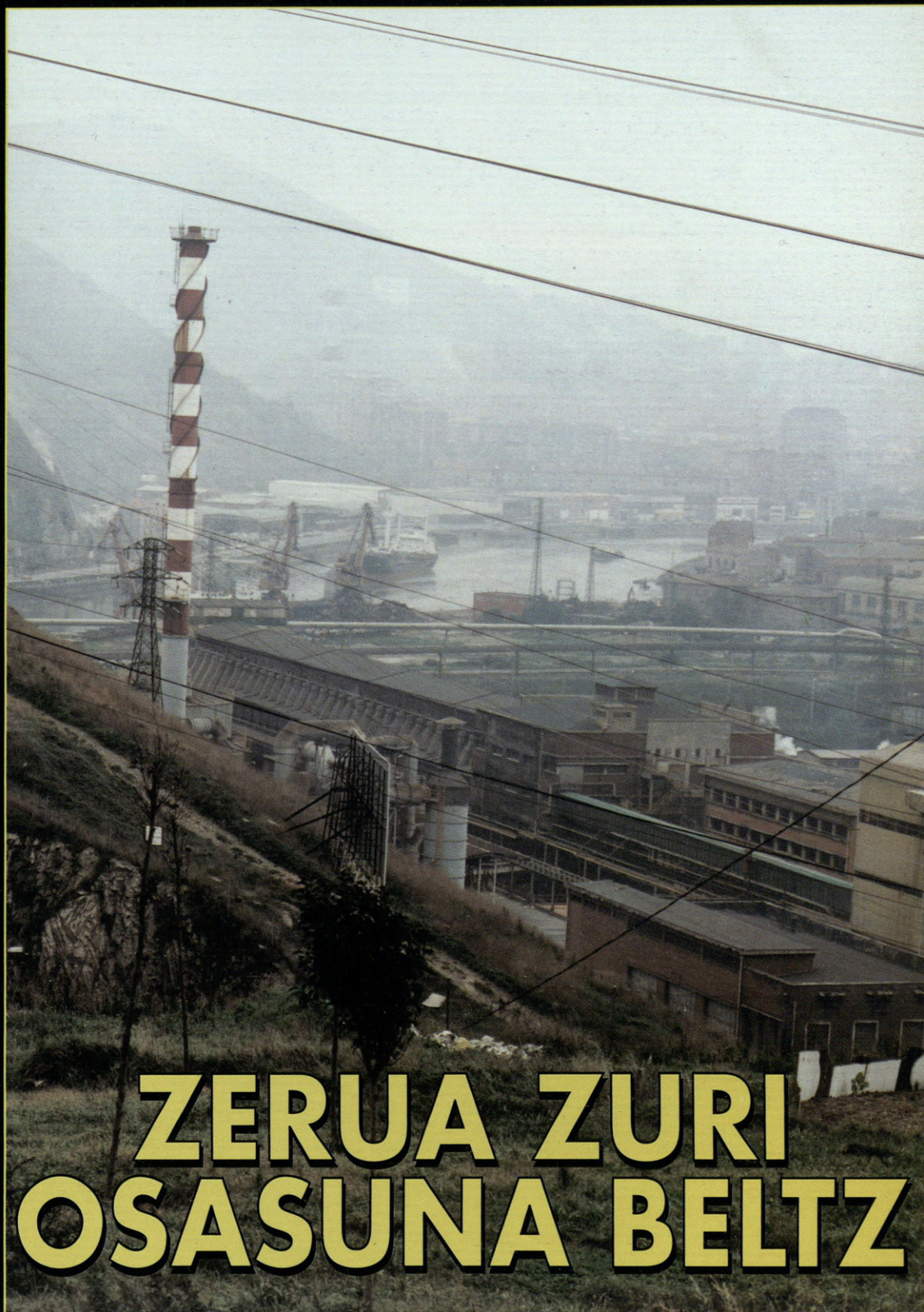
«Moda, mundu osoko
2.000 biztanlerentzat
egina dago»

EUSKARA

Hamabost urte Euskal
Herrian Euskaraz
egiten

ABIER MUGURUZA

«Euskal Herriko
zirkuitua oso latz
jartzen ari da talde
handientzat»

ZERUA ZURI OSASUNA BELTZ

Zure Egunkaria

6. Politika kronika.
8. Erregio egitura berria sortzeko 3B proposamena aurkeztuko du Asanblea Nazionalean. Intxauspereen azken plana. AITZIBER YARZA.
10. Asteazehar. XABIER LETONA
12. Datorren asteaz Gailur Franko Afrikarra izango da Miarriritzen. Africa «mon amour». XABIER LETONA.

16. Ondarroat eta Pasaia arrain oparotasunaren garaiari so. XABIER LETONA.

18. Gehiegizko SO2 kopurua isuri zuen Barakaldoko Rontalde enpresak. Eguratsa arriskuan. JOXI GOIKOETXEA.

22. Hamabost urte bete ditu Euskal Herriaren Euskaraz taldeak. Ofizialtasunetik normaltasunera. PATXI SARRIEGI.

26. Jendearen ohiturak aldatzen ari dira erosketa zentro erraldoiak direla medio. Megadenda bizimodua. JOXI GOIKOETXEA.

28. Iris Mansard: «Moda elite batentzat, mundu osoko 2.000 biztanlerentzat egina dago». IXABEL ETXEBERRIA.

34. Kultura kronika. J.J. PETRIKORENA.

37. Hau txapelketa gaztea! PATXI GAZTELUMENDI.

42. Jabier Muguruzak liburua eta diskoa dakartza besapean: «Euskal Herriko zirkuitua oso latz jartzen ari da talde handientzat». PATXI GAZTELUMENDI.

44. Nola egin 500.000 lagunentzako irratia? Egunero eginkizun. JULIAN BELOKI.

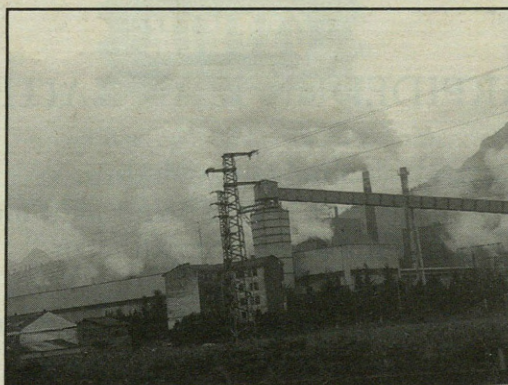
46. Kultura agenda.

48. Argitalpenak.

50. Aukeran.

56. Denborapasa.

58. Torturaren aurka, prebentzioa. BEGOÑA DE LA CAL.

INGURUGIROA: Barakaldo inguruko eguratsa ilundu zuen kutsadurak urriaren 21ean. Rontalde enpresa kimikoak isuri zuen SO2 dela eta pertsona bat hil eta beste zenbaitek jasan baitzituzten gas pozoitsuaren eraginak. Gaur egun, hainbat dira eguratsa kutsatzen duten elementuak. Guzti horien azterketa egin dugu erdiko orrialdeetan. / **18**

IRIS MANSARD: Parisen sortzen da moda baina Luhuson aurkitu dugu ordezkaririk paregabea. Harnaberria etxean prestatzen ditu modelo berriak Iris Mansard jantzi sortaileak. Azken aldian beste mundu batean murgildu da eta «dir-dir» izeneko perfumea sortu du Euskal Herriko biztanleei zuzendurik. Bere izena gero eta ezagunagoa bilakatzen ari da mundu osoan. Kultura handiko emakumea, euskal jendearekin harremanak sortzen jakin du Austriatik bide luzea egin eta gero. / **28**

BERTSOLARITZA: Azaroaren 6an abiatuko da Araba-Bizkaiko Bertsolari Txapelketa, Gasteizen. 28 bertsolari lehiatuko dira aurtien, abenduaren 18an Bilboko Arriagan jokatu den finaleko saiora iritsi asmoz. Gehientsuenak gazteak izango dira, bertso eskoletan haziak. Arabako uzta, bestalde, gero eta oparoagoa dator. / **37**

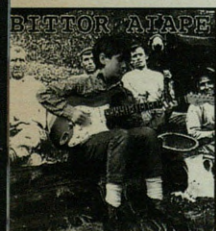
ARGIA

ASTERO ETXEAN

ARGIAKO HARPIDEDUN IZAN ZAITEZ

ARGIA etxean hartzeak abantaila guztiak ditu.
Zenbaki guztiak jasoko dituzu, kalean baino %20 merkeago.
Euskal Kulturaren Urtekaria etxera iritsiko zaizu.
ARGIAzaleen elkarteko partaide izango zara.
ARGIAren eskaintza berezietan parte hartu ahal izango duzu.

ETA ARGIAREN 75. URTEURRENA OSPATZEKO
KONPAKTO EDO LIBURU BAT DOHAINIK ZURETZAKO
AUKERA EZAZU 6 OPARIOTAKO BAT

BITTOR AIAPE
Bittor Aiape

**LAJA eta
LANDAKANDA**
Gure Oroitgarri

TXIRRI; TXIRIBITOI
Jolasean, z
arraio!

**JOXE
AZURMENDI**
Espainolak eta
euskaldunak

**BERNARDO
ATXAGA**
Gizona bere
bakardadean

ITXARO BORDA
Bakean utzi

ARGIAKO HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT
marka ipini diodan oparia eskuratuz

HARPIDETZA TXARTELA

☎ (943) 37 15 45

FAXA: (943) 36 10 48

IZENA _____ 1. DEITURA _____
2. DEITURA _____ HELBIDEA _____
TFNOA _____ HERRIA _____
POSTA KODEA _____ HERRIALDEA _____
BANKU EDO AURREZKI KUTXA _____
SUKURTSAL HELBIDEA _____ SUKURTSAL ZKIA _____
KONTU KORRONTEA/LIBRETA _____
Entitatea Sukurtsala K.D Kontu zenbakia

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 1 eta 2

LASARTE-ORIA 20160

HARPIDETZA SARIAK
(BEZ barne)

Hego Euskal Herria
11.600 pzta
Ipar Euskal Herria
685 libera
Espainia 11.600 pzta
Beste Atzerriak
15.100 pzta
Airez 23.850 pzta

Mina

EUSKAL toponimia ETBn «Euskal Herri-ritik» saioa eskaintzen ari da azken bolada honetan, maila ederrekoea eta oso interesgarria. Bazen garaia herri xehearen ohiturak eta pertsona interesgarri askoren jarduna ezagutzera emateko. Baina kalitatea eta ordu luzetan prestatu eta buruturiko lanak badu beste arlo bateko arazorik ere. Aurkezlea bertan denean aurkezpene oso zuzena izaten da, bai zehatza ere. Baina off-eko ahotsa tartekatzen dutenean, argi eta garbi gelditzen da gidoi bat irakurtzen ari direla eta ez dutela kontatzen den errealitateaz ideia zipitzik. Adibide argigarria toponimiaren aipamenetik dator. Zuberoari buruz eskaini azken saioan, urriaren 15ekoan, min ematen zuen belarrira herri eta leku izenen irakurketak; izan ere, Altai, Ahuskui, Altabeheti eta antzeko ugarik ilundu egiten zuten eskaintzen zen ikuspegi bikaina. Toponimia euskaraz eman eta bateratzen ahalegin handia egiten ari den honetan, hobe litzateke ETBn arlo hau gehiago zaintzea.

Josu Perez de Heredia
Donostia

Droga legalaren ostein, zer?

ORAIN komeriak! Hamabost egun aluzinaziotan bota ideiarene menpe eta

errealitatea, egunerokoa, aurrez-aurre. Zer egin? Beste droga legalen baten menpe jarri behar, nahitaez. Bakoitzak bere disimulo osoz bilatua. Zenbat gordeleku garena ezkutatzeko.

Ez da oraingoxea! Ia mundu denekoa beharbada, salbuespenak salbuespen. Bakoitza bere jostailutxoarekin iragana entretenitzen, baina ezin, eta etengabe jostailua aldatzen, eta, beti ere, gatazka-hodeiaren pean negarrez eta sufrimenduz blai-blai eginda.

Taldearen bedekazioa; bai negarrerako eta baita txalorako ere, baina inoiz ez begibistan duguna ikusteko; kia! Beti ihesean, hala eta guztiz ere beti asperturik, gogaiturik, albokoa etsai dela sinesturik.

Noiz arraio oharu behar ote dugu geure begiez baino ezin dela ikusi eta hori norbere esku eta ez beste inorenean dagoela?

Sufrimendua ez da existitzen, geure asmakizuna -guregan fija daitezen- baizik ez delarik, *dena*-ren distortsioa bestela esanda. Plazerraren ordaina, hori da sufrimendua. Zerk kenduko ote digu? Zera. Gizagaixoak eta gajoak, bai galantak! Droga! droga! Izuen gordelekua.

Begibistan duguna ikusten ez dugun bitartean, guk egin behar ditugun negarrak... bai...

Pello Sarriegi
Barrika (Bizkaia)

Katua eta sagua mestizatu

ZER da mestizaia? Hainbeste erabiltzen dugu hitza ezen bere zentzua ere galdu baitu. Egun modan dago. Musika munduan batipat gure taldeak amerikarrekin mestizatzeko ahaleginean dabilta, ingelesa gora eta behera, eta hango erreferentziak gurera txertatuz. ARGIA egindako erreportaian, itzulpengintzan beldur handiz ari garela zenioten, beti zilborrari begira. Ados. Baina, bestalde, ez al gara mestizaiaren gaia, modagatik, gure kulturaren ahuleziez jabetu gabe haizatzen ari? Hots, handiak txikia jaten du, katua sagua, eta hor ez dago mestizaiarik.

Koldo Arrastia
Barakaldo

JABEA: ZERUKO ARGIA, S.A.L.
ZUZENDARIA: Jose Mari Irazusta.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Zirkuitu ibilbidea, 1 eta 2 pabiloiak. 20160 Lasarte-Oria.

Tlf: 37 15 45. Faxa: 36 10 48.

BIZKAIA: Zabalburu 2, 1. ezkerre. 48003 Bilbo.

Tlf: 410 34 34. Faxa: 410 37 15.

NAFARROA: Iratxeko Monastegia 70, 3. ezkerre.

31011 Iruñea.

Tlf: 17 80 78. Faxa: 17 80 77.

IPARRALDEA: Harrobiko Etxea, 64122 Urruña.

Fax-Tlf: 47 17 10

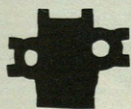
LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA:

72562 E.

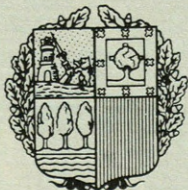
INPRIMATEGIA ETA FOTOMEKANIKA:
Antza, S.A.L.

kutxa fundazioa

fundación kutxa

- gipuzkoa donostia kutxaren
- gizarte-ekintza
- obra social
- de la caja gipuzkoa san sebastián

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Diputazioa
Kultura eta Turismo Departamendua

Aldizkari honek Nafarroako Gobernuaren
laguntza jaso du

Oposizioaren mamua

EUSKO Jaurilaritza berriaren osaketaren nondik norakoak oraindik ere zehaztu gabe daude, eta alderdi bakoitza bere kalkuloak egiten ari da. EAJk aukera guztiak irekita daudela dioten arren, EAJ-PSE-EA koalizioa da gehien entzuten dena. Hau, nozki, ez da gobernu programan bat egin edo bat egiteko pausoak eman dituztelako gertatzen, baizik eta, orain arteko koalizioarekin alderatuz gutxien aldatzen dena delako, eta aukerak aztertzen hasiz gero, errazena izan daitekeelako.

PSE-EE barnean, hauteskondeen aurrean hala-nola estaltzea lortu ziren arazoak eta tirabirak, ezkutaekin bihurtu dira. PSE-EEko sektore batek, boto jeitsiera bira 'baskista' bezala ezagutzen denari egozteaz gain, gobernuan EAJrekin igarotako urteek ere kalte egin dutela aipatu dute. EAJtik

aldendu eta oposizioa egiteko ordua iritsi dela uste dute batzuk. Baina oposizioaren kontu hau IUK jada bereganatu du, eta beraz PSE-EEri leku gutxi geratzen zaio ezkerreko oposizio gogor bezala jokatzeko. Bira 'baskista'ren hitzaldia ahaztu, eta berriro ere, lehengora bueltatu nahi badu, PP ere hor edukiko duela kontuan izan beharko du. Guztirako ere, sozialistak beranduegi dabilzala dirudi.

Aukera gutxi geratzen zaizkie sozialistei bizi duten egoerari buelta emateko. Gobernuan, lehen bezainbeste indar edukitzea pentsaezina dirudi, eta hori ere kontuan izan beharko du aukera egiteko orduan. PSE-EEen, alderdi gehienetan bezala, kalkulo guztiak alderdiarengan pentsatzen egiten dira, ez herriaren onean. Hau ikusita, sozialistek pentsatu beharko lukete herri honetan ez dela gobernuan da-

goena gastatzen, batez ere oposizioan dagoena baizik. Gobernutik kanpo geratzea ordaindu egiten da, askoz ere abantaila gehiago baititu barruan egoteak kanpoan egoteak baino. Galde diezaietela bestela EAKoei. Gipuzkoako Foru Aldundia eta Donostiako udala galtzeak ekarri duena ongi baitakite.

PSE-EEk pentsatu beharko luke herri honetan ez dela gobernuan dagoena gastatzen, batez ere, oposizioan dagoena baizik.

Sei hilabete eta erdi espetxean egon ondoren Entzutegi Nazionalak Jaime Iribarren aske uztea erabaki du. Gogotik ordaindu du Iribarrenek Nafarroako gazteriaren alde eginiko lana, baina, mendeku gisako espetxeratzeari amaiera eman behar izan diote. Mendekuak, ordea, ez ditu espero emaitzak eman, lan egiteko gogoz atera baita. Jaimek gogorarazi duen bezala preso politikoen alde lanean jarraitu beharra baitago.

EA, berriz, gobernuan sartzeko prest dagoela suma daiteke. Oposizioan egoteak zer dakarren badakitelako izan daiteke, baina apostu arriskutsua EArena, botoemaileek EAjrenganako elkarlana edo hurbiltzea nola interpretatuko duten ikusteke baitago.

Hasteko, EAjk EA irensteko saioak alde batera utzi beharko dituela aurreratu du. EAjri hauteskunde hauek EA hor dagoela eta zokoratzea zail izango duela erakutsi diote, agian, baina EAK ere argi izan behar du EAjren azken helburua beti izango dela EA desgertaraztea. Bi alderdiek duten Hautesle ingurua komuna den heinean, helburu horri uko egitea ez da gertatuko. EAK orain gauza baten eta bestearen arteko oreka biltzen ikasi beharko du.

HAUTESKUNDEEN ostean, guztia konpondu behar dela uste du batek baino gehiagok, eta horren eraginez edo, negoziazioari buruz hitz egiteari ekiten diote. «ABC»k negoziazioa zihurtzat eman du, eta PSOE eta gobernuaren jokaera aurrikusiz, berria gertatu egingo zutela aurreratuz. Negoziazioaren epeak eta guzti azaltzen zituen, hortik dakarren drama azalduz. «ABC»k dioten guztia goitik behera sistemen ez dugu inoiz ikasi, eta orain ere ez, baina egunkari honek drama bezala aurkezten duen hori euskal hermitar ugariren pozgarri izango litzaitekeela. Horregatik, aurkako sektore edo oposizio honi aurre egin beharko dio gobernuak.

Eguno egoerara itzuliz, biolentziak oraindik ere gurean baitirau. Eta hau gutxi balitz Bellochen hitzak entzutea nahiko, Pasqua testigu hartuta negoziatorik ez dagoela eta ez dela egongo adierazi baizuen. Bellochek kargua hartu zuenetik aspertzearaino errepikatu du, baina gogoan izan beharko luke, hainbat ministrok utzi behar izan dituela esandakoak alde batera, eta zenbat eta gehiago errepikatu orduan eta nabarmena izango dela.

ANE ETXENIKE

G O R D E T Z E K O A K

EAJ FITXAKETEI ZUKUA ATERA NAHIAN

Antza denez, EAJk EUEko hainbat buru administrazioan sartzeko asmoa du. Hauteskunde hauetan EAJri botoa emango ziotela adierazi zuten EUEko hainbat kide administrazioan sartzeaz gain, postu politikoetan sartzea ere ez da baztertzen. Kaleratu den izenetako bat Koro Garmendiarena izan da, egun Txaro Arteagak betetzen duen Emakundeko zuzendari postua betetzeko hain zuzen ere. Hala ere, EUEko buru ohiek proposamenak onartuko ote dituzten dago jakiteke.

E Z P A L A K

TRANSFERENTZIEI SO

Nekazaritza elikagaien politika eta gai honetako iruzurraren inguruko eskumena EAeri ematea erabaki du Transferentzien Batzorde mistoak. Titulu estataleko artxibo eta liburutegiak, hidrokarburoak eta errepide bidezko garraio mekanikoen eskumenak negoziatzen ari dira, baina hainbat zailtasun tekniko dituzte. Hala ere, epe laburrean akordioa lortzea espero da.

Ez dago, ordea, akordiorik beste zenbait gaitan, Jose Borrell Espainiako Herrilan eta Garraio ministroak portuak eta aireportuak ez dituela tran-

sferituko adierazi baitu berriro ere.

Joseba Zubiak transferentziak banaka, taldeak osatu gabe jasotzeko prest dagoen azken legegintzaldia dela adierazi du. Hala ere, ez dirudi Mardilgo Gobernuak taldeka traspasatzeko asmorik duenik.

■ ROLDAN KASUKO IKERKETAK NAFARROARA

ANA Mercedes, Roldan auziaren inguruko ikerketak daramatzen epaileak kasu honetako hainbat agiri Nafarroako fiskaltzara bidaltzea erabaki du. Agiri hauek ustez Urralburuk eta Aragonen egindako iruzurren ingurukoak dira. Iruzur hauen artean aipatzen den garrantzitsuenetakoa Foru Gobernuak egindako 50.000 milioi pezetako adjudikazioen kasua dago. Hau guztia dela medio Urralburu eta Aragonen telefonoak 'pintxatuak' egon dira, honen inguruko zurrumurruak piztu zirenetik.

Urralburu eta Aragonen inguruan gertatutakoak, eta azken aldian Gobernuak eta baita Iruñeko Udalaren inguruan sortutako iruzur berriek, argi utzi dute Nafarroan lanak adjudikatze-ko erabiltzen den sistemak erraztu egiten duela horrelakoak gertatzea.

Erregio egitura berria sortzeko 3B proposamena aurkeztuko du Asanblea Nazionalean

Intxausperen azken plana

Aspaldidanik entzun daitezke Ipar Euskal Herrian berezko instituzio, erregio edo departamendua eskatzen duten ahotsak. Batzuen eta besteen asmoak oso ezberdinak izanagatik ere, guztiek ikusi dute egungo egitura aldatu beharra. Horretarako hainbat proposamen daudelarik, azkena Michel Intxauspe RPRko diputatuaren eskutik etorri da, azaroaren 20an Asanblea Nazionalean aurkeztuko baitu 3B plana.

EUSKAL departamendua sortzeko Mitterrandek 1981ean Defferre ministroaren bitartez egindako

proposamenaren etsairik nagusiena izan zen Michel Intxauspe. Egun, ordea, berak proposatu du Piri-

nioak-Aturri erregioa sortzea, Ipar Euskal Herria, edo berak dioen bezala, Euskal Herria-Aturri departamen-

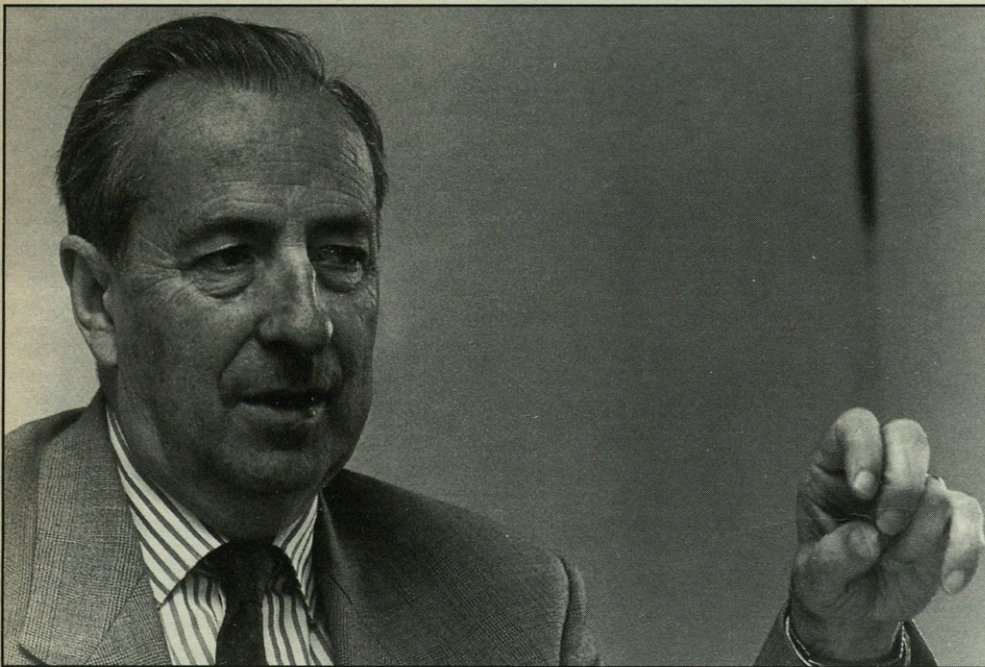
dua barne duela. Asanblea Nazionalean lurralde antolakuntza berriaren inguruan eratzen ari den eztabaidan proposamenari indar emateko asmoz, honen inguruko galdeketa bidali du 330.000 etxera. Planak iritzi ezberdin ugari piztu ditu, kritikak nagusi izan direla.

RPR eta UDF alderdiek ez dute ofizialki plangintza honen inguruko iritzirik eman. Intxauspek, aldez, alderdi honetako hainbat hautetsi eta diputatu bere alde daudela adierazi du. Bestelakorik adierazten duenik bada, ordea: Bida-xuneko auzapeza eta UDF alderdiko kide den Jean Jacques Lasserrek 3B proiektua lelokeria dela adierazi baitu, egungo erregioa egokia dela argudiatuz.

Departamendua bai, erregioa ez

SOZIALISTAK ere ez dira erregio aldagataren alde ageri, nahiz eta Akitania barruan euskal departamendua sortzearen alde dauden. Gogor kritikatu dute Intxausperen jarrera, komunikabideez jabetzeko modua besterik ez dela esanez.

Abertzaleen artean, beriz, zatiketa sortu du 3B

Intxausperen 3B plana alderdi gehienek kritikatu dute; estatuko alderdiek erregioa ez dela aldatu behar uste dutelako eta abertzaleek hori baino gehiago bilatzen dutelako.

ERREGIO ETA DEPARTAMENTUEN EGITURAKETA

AKITANIAKO ERREGIOA EGUNGO EGITURA

BIZTANLEAK

Gironde	1.213.000
Dordonia	386.000
Lot eta Garonne	306.000
Landes	311.000
Pirinio Atlantiarak	578.000
GUZTIRA	2.794.000

INTXAUSPEREN 3B PLANA PIRINIO - ATURRI ERREGIOA

EUSKAL HERRIA - ATURRI

BIZTANLEAK

Ipar Euskal Herria	249.000
Biarnoa	329.000
Bigorre	222.000
Guztira	800.000

● Ipar Euskal Herria bost departamendutan zatitutako Akitaniako erregioaren barne dago, eta Biarnorekin batera Pirinio Atlantiarak departamendua osatzen du.

● Intxausperen planak erregio zein departamenduen aldatzea dakar. Proposatzen duen Pirinioak-Aturi erregio berria Ipar Euskal Herria, Biarno, eta Bigorreko departamenduek osatuko lukete. Bigorre, egun, Midi-Pirinioak erregioan dago.

● Hiru departamenduak egungo erregioetatik banatzeko arrazoi gisa geografia aipatzen du, hau da, departamendu hauetako hiri nagusietatik erregioetako hiriburuetara, Bordele eta Toulousera, bide luzea da-goela. Bestetik, egungo erregioetako departamenduek interes ezberdinak dituztela ere azaltzen du.

● Departamenduak batzeko, interes politiko, ekonomiko eta administratibo komunak aipatzen ditu.

● Pirinio Atlantiarak departamendua zatitzeko arrazoi gisa oreka demografikoa aipatzen du. Hau zatituz, Iparraldea eta Biarnoko departamenduak sortuz, hiru departamenduen arteko oreka lortzen baita.

● Proiektuak Iparraldearentzat dakartzan abantailak azaltzean, unibertsitatea, nekazaritza-ganbara, lanbide ganbara eta 500etik gora enplegu administrazioaren sorrera aipatu izan ditu Michel Intxauspek.

proposamenak eta honen inguruko galdeketak. EMAK eta Herriaren Aldek inkesta ez erantzuteko deia egin dute, proposamena kritikatu. EMAREN ustez nahasketa sortzeko proiektua da, eta HAK sinesgarritasuna kendu dio: «Bere bizitza politiko

guztian euskaltasun eta abertzaletasunaren etsai amorratua izan denak Euskal Herriaz arduratzen dela erraten digularik, ez du sinesgarritasun handirik».

EAK ez du galdeketa honen inguruan erantzunik eman, Intxausperen zuzen-

neko inolako eskakizunik ez duela jaso argudiatuz.

EBK bakoitzak nahi duena erantzuteko deia luzatu du, erantzunean «bai euskal bizikuntza eta kulturaren estatusa izan den Euskal Herriko departamendu-erregioari» esaldia jarritz.

Azkenik, EAJ izan da baikorren agertu den alderdia, Ximun Haranek «Pirinioak-Aturi erregioa geografikoki, soziologikoki eta kulturalki bizigune naturala baita» adierazi duela.

AITZIBER YARZA

HIRU MUNDU

■ SIRIA EGOSKORRA BAKARRIK FALTA DA

ENPERADOREAK bere bake prozesua zaintzeko egindako bidaia pentsatu bezala atera zen. Jadanik Siria egoskorra bakarrik geratzen zaio Bill Clinton lehendakariari. Jakin badaki Siriak ere sinatuko duela, baina jakin dakien moduan ez dela Jordania eta PAErekin bezain samurra izango. Prozesua gera ezina da, Golkoko gerran Siriak bide bat hautatu zuen -Mendebaldeko koalizioan izan zen- eta lerrokatze hark, gorabeher gutxiago edo gehiagorekin, baina akordioa sinatzera eramango du. Israelek ere Golaneko lurraldea utziko du baina bertan dauden kolonoei ahalik eta kalte gutxien egiten saiatuko da. Zentzu horretan, teoria mailako burujabetza onartzean, Jordaniak aurretiko eskasa jarri dio Siriari.

■ MOZANBIKE GERRA BERPIZTEAREN BELDUR

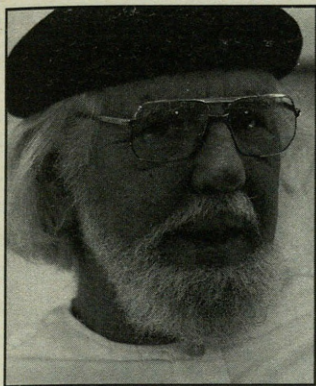
DEMOKRATIZAZIO prozesuek aurrera jarraitzen dute Afrikan. Oraingoan, ia 26 urte gerra zibilean izan den Mozambikeri egokitu zaio bere txanda. Hauteskundeak iragan asteburuan amaitu ondoren, gerraren itzulera da herritar gehiengoaren beldurrik handiena. Atlantikora begira dagoen Angola sikelogikoki gertuegi dago zentzu horretan. Itzuli diren ehundaka mila errefuxiatuez gain, RENAMO errebeldea zein gobernu FRELIMOren 80.000 desmobilizatuak hor daude; eta horiek gutxi balira, gobernu berriak -edozein koloretakoa izanda ere- hartuko dituen neurri ekonomiko neoliberalet matxinadak iragartzen dituzte Mozambikeko lurralde zabalean. Beraz, egoera korapilatsua aurrera begira ikus daitekeena.

■ BEREBERREN OIHUA MENDIETATIK KALERA

ALGERIAKO berebereek gobernuaren pareta dute ezkerrean eta islamisten ezpata zorrotza eskuinean. Biak ere gaitz samarrak. Lurralde haietako lehenbiziko biztanleak dira dena den, eta mendeetako arabizazio prozesuaren astindua jaso badure ere, beren kulturaren oinarritzko tresnak bizirik diraute oraindik, horien artean hizkuntzarena. Lunes Matub abeslariaren bahiketaren ondoren, gerra zabalaren mehatxua luzatu zieten islamistei. Hauek Matub aske utzi zuten, baina bereberren aurkako erasoak areagotu egin dituzte. Algeriako 28 milioi biztanleetatik 6 milioi dira, eta haien artean desberdintasun ugari badago ere, orain arte egin dute kultur bereberraren defentsan.

Islamistek beren askapen gerrarekin aurrera jarraitzen duten bitartean, Azaroaren lehen askapenaren gerra hasi zela berrogei urte bete dira Algerian. Atzeritarren hilketek Mendebaldeko herrien haserre pizten duen bitartean, algeriarren odolustea gobernu eta islamisten arteko irtenbide negoziatua inposatzen ari da. Tarteko esparru zabala kontuan hartu barik, dena den, bakea zapalketaren gainean eraikiko da.

Ernesto Cardenal
FSLNtik kanpo

Ernesto Cardenalek FSLN utzi zuen iragan astean. Ekaitzaren gainean tifoia dator iraultza sandinista aurrera eraman zuen Frontean. Garai bateko akatsak garesti ordaintzen ari da Fronte Sandinista. Bote-reak sektore guztiak biltzen zuen bitartean, boterera heldu beharra zatikatzaile bilakatu da.

70eko hamarkadaren hasieratik alderdian zebilen apaiz eta poetaren ihesak sandinismoaren baitan bizi den zauria zornatzeko moduan utzi du. 1979tik 1990ra Daniel Ortegaren gobernu sandinistaren jardundako Kultura ministro ohiak mingaina zorrotza izan du beti eta orain ere ez da isilik geratu, alderdian joera «bertikalista, autoritarioa eta kaudillista» nagusitu dela esanez joan da. Daniel Ortega eta bere taldea «alderdia bahitzeaz» salatu du. A divinis suspenditutako apaizak, dena den, betiko bidean dagoela azpimarratu du: «Sandino eta lehengo Fronte Sandinistaren idealekin, sandinista eta iraultzaile izaten jarraitzen dut, baita marxista eta kristaua ere».

Sergio Ramirez lehendakariorde ohiak gidatutako alderdi berriaren hotsak gero eta ozenagoak dira Nikaraguan.

MUNDUA EZ DA BIRIBILA

Ume baten heriotza

EPIRILEAN iritsi nintzen Ruandara baina, goiz hartan, te hotz taza haren aurrez aurre nengoela, inor gutxik konbentzituko nindukeen, segundu batzuk geroago biziko nuenak, murgilduta nagoen laguntza humanitarioaren mundu gaitz honi zentzua emanko liokeenik.

Azken traguska irentsi ondoren, bertan geunden hiru lagunak zurbil geratu ginen 200 zegoen osasun zentroan entzun genuen eztanda ondoren. Paretak besterik ez ziren geratzen. Hara abiatu, metrailaz jozia zegoen sei urteko umea gure auto zaharrean sartu eta ziztu bizian abiatu ginen Kigalirantz. Hemorragia amaitua zuen, jadanik ez zuen odol jariorik. Dena den, bihotza tau-padaka ari zitzaion eta oraindik zerbait egin genezakeen.

HERIOTZA gorputz hartaz jabetzen ari zen apurka. Itsu-itsuan gindoazela, Kymarwandaren esaldiak espero nuena iragarri zidan: «Ez du arnasik, geratu, etxera itzuli behar dugu». Aita zen. Jarraitzea proposatu nion, bost kilometro besterik ez ziren geratzen eta. Baina Ruandako logika nagusitu zen: ez zuten jadanik errealitatea zenagatik, hots, duela 30 minutu horren bizirik zegoen ume haren heriotzagatik, dirurik gastatu gura.

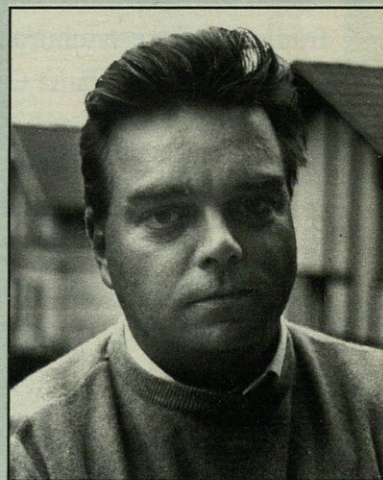
Lurra jo nuen.

Ruandan lanean sei urte eraman arren, eta bizi izandako egoera larri desberdinak ugariak izan arren, Medicus Mundirako planifikazio eta administrazio lanetan jardun beharrak, horrelako egoerak ahanzarazi didate. Horrelako herrietan lanean diharduten medikuen ohizko egoeratariko bat besterik ez da; Munduak bizi duen erreallitate bikoitz zentzubakoak, Hirugarren Munduan lanean ari diren pertsonen, egiten den lanak zentzua galtzea eragiten diete horrelako egoerek.

Berria, bizipen hau proiektu planifikatzaile eta aztertzailearen larruan bizitzea izan zen.

HAUSNARKETA guztiek, Medicus Mundi moduan Ruandan genuen garapen jarduera, denboraldi batez gutxienez, alde batera uztera bultzatzen gintuztenean. Errefuxiatu zentruak korritu ondoren, gure pentsamendu guztiak larrialdiko «laguntza humanitarioa» deitutako horren eraginkortasuna zalantzan jartzera bideratzen genituenen, pertsona, ume hori, bere heriotza, argudio bilakatu zen. Gauzak bere lekuan jartzen zituen kolpe lehorra izan zen: «nahiko da horrenbeste pentsatzearekin, nahiko da horrenbeste planifikatu beharrarekin, nahiko da aurrekontuen kanpaina eta erakundeen arteko joku estrategikoeekin, Lagundu gaitzazue, garrantzitsuen gizakumeak gara».

Leku hauetarantz ateratzen diren bolondresak, zentzubakoan elkartasunetik jokatzeko argudioak beharko dituztelakoan idazten dut hau. Norberaren sinismenak eta diskurtsorik gabeko errealtatea dira egiten dugunaren euskarri bakarrak.

JUAN CARLOS ARETXABALETA
Medikus Mundiko kidea

Datorren astean Gailur Franko-Afrikarra izango da Miarritzen

Afrika «mon amour»

Hilaren 7tik 10era, astelehenetik ostiralera, Euskal Herrian izango ditugu Afrika frankofonoko estatuburu gehientsuenak, Miarritzen egingo baita Gailur Franko-Afrikarra. Beren egoera larriaz berba egitera datoz, Frantziaren eskuzabaltasunaren bila. Dagoeneko, baina, ongi asko ikasi dute eskuzabaltasuna eta Frantziaren etekin politiko-ekonomikoa estu lotuta doazela.

ESTATU afrikarrek zailtasun handiak izango dituzte beren helburuak lortzeko, hots, Frantziaren laguntza handiagoa eta kanpo zorren negoziaketa. Aurten gainera, dirua gai garrantzitsuenen artean izango da, urtarilaren 12an 'zona frankoa' osatzen duten estatu guztiek (Bolikosta, Kamerun, Kongo, Gabon, Senegal, Mali, Benin, Togo, Burkina Faso, Ertafrikar Errepublikak, Txad, Ekuatore-Ginea eta Komoreak) beren diru-txanponaren -CFA frankoa- % 50eko debaluazioa ezagutu dute eta.

Pax koloniala ezarri zien estatua itzultzen dira behin eta berriro, harengandik jaso dezaketena ikusteko. *Pax*

koloniala baioneten indarraz baliatu zen behartutako lana inposatu eta ohizko botere oreka desegiteko; afrikarren arteko merkatua apurtu, mono-kultiboa bultzatu eta afrikarrentzat irengaitza zen Europako kultur eredua ezartzeko.

Gaur egun *pax koloniala*ren bertsio modernoa eza gutzen du Afrikak, FMI eta Mundu Bankuaren egiturazko egokitzapenek behartutakoa hain zuzen, kanpo zorra eta, lehengaiak eta nekazari produktuen prezio inposaketarena. Diruaren bakea, funtsean, baionetarena baino askoz hilkorragoa da. Ez zaio arrazorik falta Ali Mazrui idazle

Frantzia aspaldi ari da Afrikako bere ume galduak bide onetik eramanez guran; dena den, bidea eurek topatu behar dute.

keniarrari: «Afrikarra, seguruenik, historia modernoko herri umiliatuena da». Hiru urte iraun dute CFA frankoaren debaluazioaren inguruko negoziaketak, FMI, MB eta Frantzia, sokatik tiraka CFARI balore erreala emateko. Zurrum-

rrua aspaldidanik zebilen ahoz aho, baina estatu afrikarrek ez zuten uste Frantziak ere debaluazioa onartuko zuenik. Funtsean esportazioak bultzatu eta inbertsio pribatua eta publikoa sustatzeko neurria izan zen, ea hauen bidez ekono-

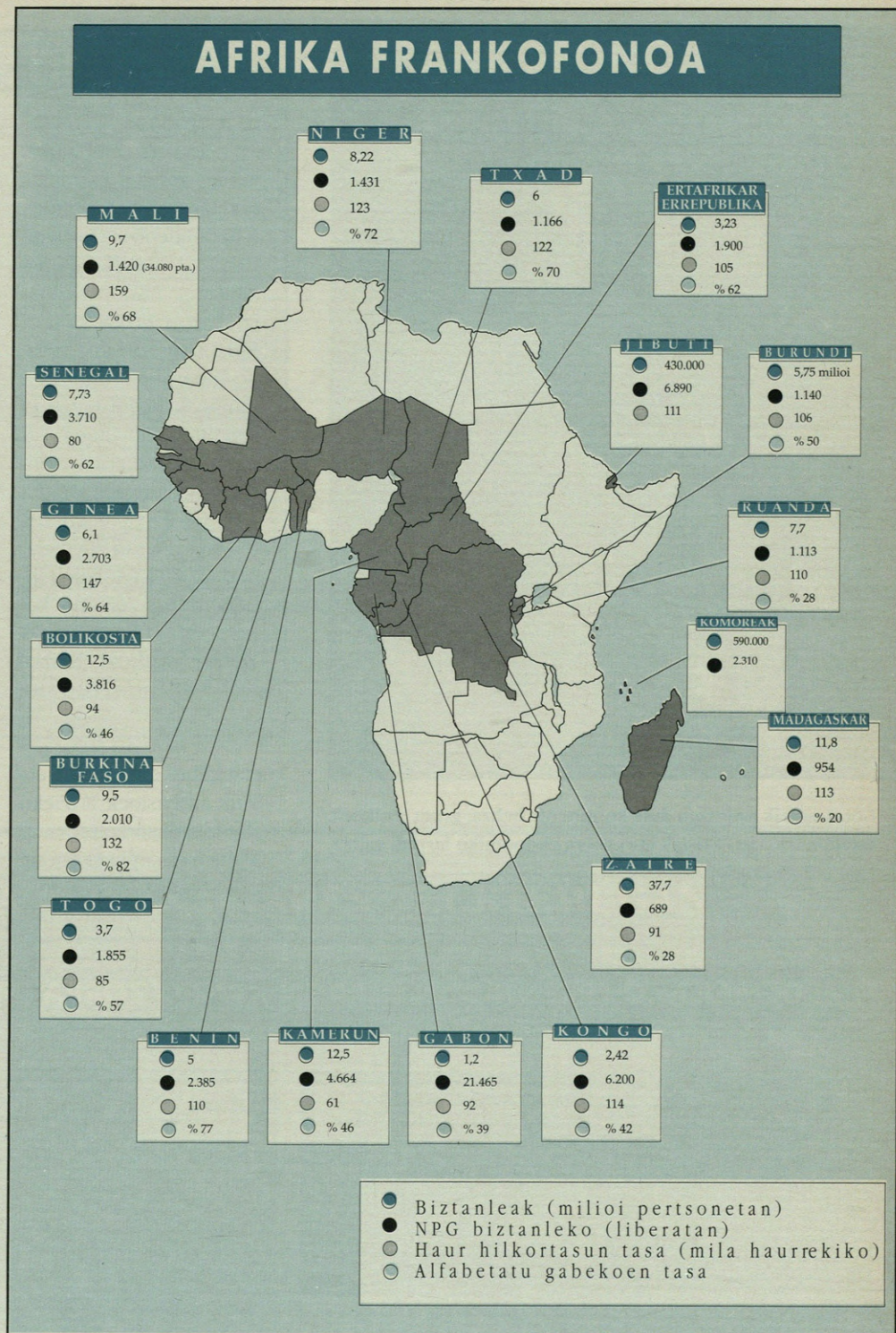
mia azkartzea lortzen zen.

Emaitzek, dena den, populazioa oso gogor kolpatu dute, guztiak bikoitza balio du eta. Horrez gain, nekazariak nekez aterako dute askoz abantaila handiagoa. Bolikostako kakao ekoizleak oso kezkatuta ageri dira egoera berriaz: «Malasia eta Indonesiako kakaoak hartutako aurrea mozteko neurria dela dioskute agintariek, baina gure produkzio kostuak bikoiztu egin dira. Nok lagunduko gaitu?». Ez zaie arrazoirik falta, esportazioan diru gehiago aterako dute, baina inportazioan galdu, guztia askoz garestiago da-eta: ongariak, gasolioa, errekanbioak...

Frantziaren interesak

DEBALUAZIOAK eragindako kaltea leuntzeko, 'zona franko'ko estatuek 250.000 milioi pezeta (10,5 miliar libera inguru) jaso zituzten oinarizko produktuen inportazioa laguntzeko. Horrez gain, Frantziak herri txiroenei kanpo zor guztia eta erdi mailako errentadunei (Gabon, Kamerun, Kongo eta Bolikosta) zorren erdia ezabatzea proposatu zuen. Gainera, begiratu —barrutik begiratu txarragoa— eta krudela izanda, estatu hauetako batzuen ekonomiak konponbiderik ez duela esan liteke. Estatu afrikarren porrota erabatekoa da: 'zona franko'ko estatuen aurrekontu defizita batuz gero, 600.000 milioi pezetatik gorakoa da (hauetatik ia erdia, Bolikostarena), hots, Frantziaren laguntza baino hamar bider handiagoa.

Dena den, laguntza hori eman arren, Frantziari erren-

tagarri egiten zaio bere inperio ohian duen presentzia mantentzea. Erregio guztian zehar, Frantziako negozio gizonak jaun eta jabe dira: Frantziako talde erraldoien 1.200 filial eta, 1.000 enpresa ertain eta txikiak sakabana-

tuta daude eremu osoan, guztira ia 2,9 bilioi pezeta mugituz. Enpresa hauetan 6.000 frantziar eta 450.000 afrikar ari dira lanean.

Afrika beltza —Alemania eta Estatu Batuen ostean— Frantziako esportazioen hi-

rugarren merkatua da, eta Frantziako Bankuak 1992-an eskaintako datuetan, Frantziako inbertsioak eremu hartan 254.000 milioi pezetakoak izan ziren. Frantziak ez du tradizioz berea izan duen merkatu batek es-

Gerra ugari astintzen dute kontinente beltza; gerra etnikoek, estatu-nazioaren krisiak eta egoera ekonomiko larriak gaitza egiten dute zaurien sendatzea.

Frantziak babestutako dirua

CFA frankoa: Frantziako kolonietan erabilitako libera zen. Komunitate Frantziarreko estatuek independentzia lortzean CFA (Afrikarekiko Finantza Kooperazioa) izena jarri zioten.

Paritatea: 1948tik 1994ko urtarilerako arte CFA frankoak libera baten bi zentimo balio zituen. Urtarilean, Dakar-en egindako gailurraren ondoren, CFAk % 50eko debaluazioa jasan zuen eta, ondorioz, CFA batek libera baten zentimo bat balio du.

Zona frankoa: Komo-reak Irlak barne, 14 estatu

biltzen dituen taldea da. Bi zatitan banatua dago eta bakoitzak banku zentrala dauka. Batetik Umoa (Afrikako Mendebaldeko Diru Batasuna); eta bestetik, Beac (Ertafrikako Estatuaren Bankua).

Funtzionamendua: Diruaren egokitze honek ez ditu zalantzan jarri zona osorako oinarritzko arauak, horien artean Frantziako Tesoroak bermatzen duen diruaren aldakortasun librea. Zona frankoa medio, 46 urtetan, diru egonkortasuna eta inflazio txikia eza-gutu dute.

kuetatik ihes egitea nahi, eta 1988tik inbertsioek % 85eko hazkunde izan zuten.

Alabaina mundu ekonomi lehiaketa gero eta gogorra-

goa da, areago Uruguayko Erroinda sinatu eta gero Afrikan traktore ugari behar dituzte, baita hozgailuak, eta irriak, edo beste mila gau-

ERDI MAILAKO ERRENTADUN HERRIEN KANPO ZORRA (Milioi dolarretan)

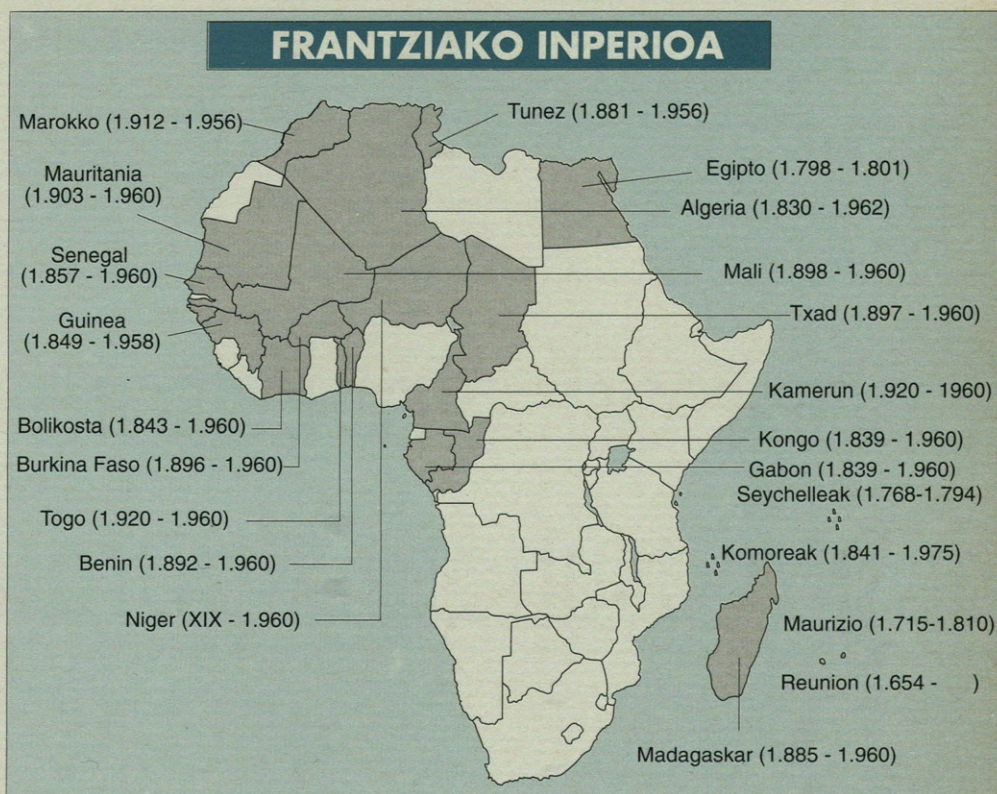
Herria	Zorra	Epe Luzerako zorraren Frantziarekiko zatia (% tan)
Bolikosta	10.600	42,7
Kamerun	5.400	31,0
Kongo	3.800	41,2
Gabon	3.000	53,5
GUZTIRA	22.800	

1992ko Zorraren zerbitzua (milioi dolarretan)					
Benin	26,0	Senegal	200,0	Gabon	429,0
Burkina	33,0	Togo	36,0	Ekuatore-	3,1
Bolikosta	1117,0	Kamerun	343,0	Ginea	
Mali	43,0	Ertafrika	17,5	Txad	13,1
Niger	49,0	Kongo	155,0	Komoreak	3,5

Herria	Zorra	Epe Luzerako zorraren Frantziarekiko zatia (% tan)
Senegal	3.000	24,8
Mali	2.400	31,9
Benin	1.300	20,4
Togo	1.100	13,2
Burkina Faso	994	18,5
Ertafrika	808	13,5
Txad	666	16,2
Komoreak	165	21,9
Ekuatore Ginea	205	7,8
GUZTIRA	10.638	

za. Ez da, beraz, nola-hala atzean utz daitekeen merkatua. Horra hor azken urteetan estatubatuar eta frantziarrek daramaten lasterketaren arrazoia. «Askatasuna, berdintasuna eta anaitasuna»-ren eremua izan ohi da hura, baina Osa-ba Sam ere gero eta gehiago murgiltzen da lurralde beltz haietan. Gineako Golkoko petrolioaren inguruan negozio borroka gogorrean jardun dute petrolio enpresa desberdinek. Dena den, guda gogorrena telekomunikazioarena izango bide da. Afrika komunikazio mailan hornitzeko satelite amerikarrak, edo frantziarrek gomendatzen dituzten ondasuak hertziar estazio erraldoiak erabiliko diren, hor dago koska.

XABIER LETONA

ARGIA ALDIZKARIAREN 75.URTEMUGAN

EUSKAL KULTURAREN URTEKARIA 94

- ✓ Laster da kalean 94ko URTEKARIA
- ✓ Egin zaitez harpidedun
- ✓ Plazaratu bezain laster etxean duzu
- ✓ %25 merkeago eskuratuko duzu

ETXEAN

MERKEAGO

HARPIDETZA SARIAK

Hego Euskal Herria
1.300 pzta. / Ipar
Euskal Herria 71
libera / Espainia
1.300 / Beste
Atzeriak 1.650 pzta. /
Airez 3.300 pzta

SALPUNTUETAN

Hego Euskal Herrian
1.700 pzta. / Ipar
Euskal Herrian 85
libera

HARPIDETZA TXARTELA

IZENA I.DEITURA.....
2.DEITURA HELBIDEA.....
TFNOA HERRIA K.P HERRIALDEA.....
BANKU EDO AURREZKI KUTXA
SUKURTS.HELBIDEA SUKURTS.ZKIA.....
KONTU KORRONTEA/LIBRETA HARP.zka.....
Entitatea Bulegoa K.D. Kontu Zenbakia

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 1 eta 2 / 20160 LASARTE-ORIA / Tel: (943) 37 15 45 Faxe: (943) 36 10 48

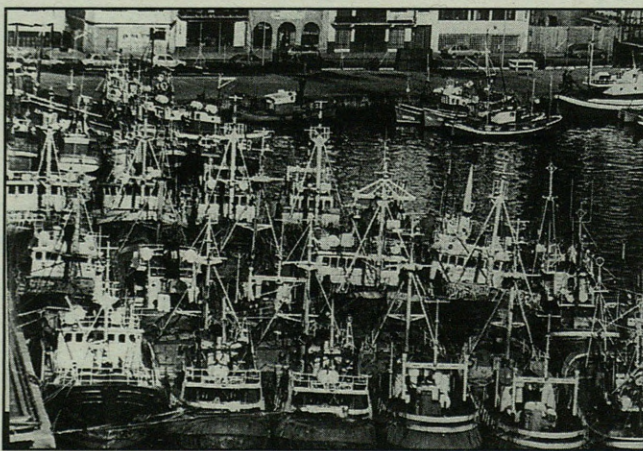
Alturako arrantzaK 3.000 milioi pezetako inbertsioa behar du

Ondarroa eta Pasaia arrain oparatasunaren garaiari so

Espainia Europako Merkatu Batuan sartu zenean, estatu osoko lehen sektoreak astindu gogorra jaso zuen. Baita alturako arrantzarenak ere. 1986tik aurrerako urteak beheranzkoak izan dira eta egoerari adarretatik heldu ezik, sektoreak jai du.

EUSKAL Herrian, alturako arrantza Pasaia eta Ondarroara mugatzen da nagusiki, urtean 30.000 milioi pezeta (1.250 milioi libera) mugitzen ditu eta 3.000 lanpostu zuzen hartzen ditu bere baitan. Gaur egun Hego Euskal Herriko arrantza flotak dituen 584 itsasontzitik, 107 bat alturakoak dira: 75 Ondarroan, 29 Pasaian eta hiru Bilbon. Alturakoak itsasontzi zaharrak dira dena den, batez beste 20,2 urtekoak, eta horren ondorioak nabarmenak dira sektorearen errentagarritasunean. Ondarroan 58 untzik bakarrik iriteten dute itsasora eta Pasaian 25ek. Victor Badiola Ondarroako Armadore El-

karteko gerentearen esanetan, *«itsas flotaren egoera zuzentzen ez bada % 80 galdu egingo da»*.

1981etik gaurdaino alturako arrantzuntzien % 75,53 galdu da, horietatik asko Pasaiaiko portuan.

Europako Komunitatera sartu aurretik egoera oso bestelakoa zen. Ondarroan 118 untzi zeuden, 47 enpresa eta 1.442 pertsona haue-tan lanean. Gaur egun enpresa kopurua 35era jaitsi da eta 265 lanpostu galdu dira. Pasaia dagokionez, murrizketa gogorragoa izan da, lehengo 139 itsauntzietatik 25 besterik ez baitira geratzen (% 75,5 galdu da). Egin-dako birmoldaketaren on-

dorioz 40 enpresa itxi ziren eta 2.300 lanpostu galdu.

1996an Estatu espainiarra ur komunitarioetara eskubide osoz sartuko da eta horretarako Jaurilaritzak jadanik egin du Arrantzaren Plan Estrategikoa. Birmoldaketa gogorra izan zen — Pasaian 3.800 milioi pezeta gastatu ziren eta 2.600 Ondarroan —, geratu zirenei egoera ekonomiko larria geratu zitzaion. Alturako arrantzale eta enpresari- en esanetan, oraingo birmoldaketarako laguntzen ez bazaie ezin izango dute aurrera egin, batez ere aurretik pilatuta duten zor kopurua- gatik: bankuei 1.400 milioi pezeta zor diete eta finantz- gastuak 435 milioi inguru- koak dira.

Eskubide historikoena ere oso gai funtsezko eta garrantzitsua da, eta EKra sar- tzeko hitzarmenean guda garrantzitsua galdu zen. Vic- tor Badiolak dioen moduan, *«euskal arrantzaleen esku- bide historikoak ez baitzi-*

ren inondik inora errespetatu, baina horrez gain arrantzan egiteko eremuak izugarri murrizteaz gain, harrapatzeko arrain espezieetan ere murrizketa izugarria jasan genuen. Beste estatuek 22 arrain mota desberdin harrapatzeko baimena duten bitartean guk 6 mota bakarrik harrapatzeko ditzakegu».

3.000 milioiko inbertsioa

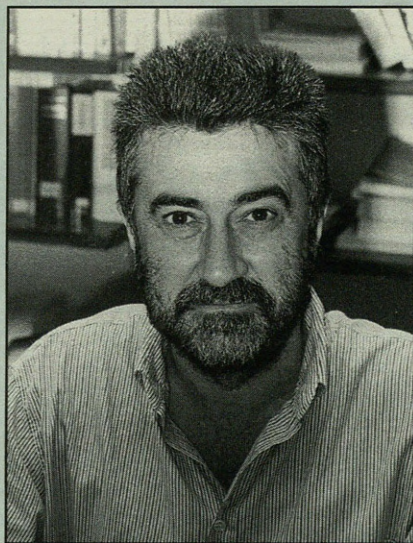
EUROPAKO Komunitateko arrantza eremuetan erabat sartu aurretik negoziaketa gogorrak izango dira, euskal eta Espainiako alturako arrantzaleek ur eremuak, arrain mota eta beste zenbait arlotan berdintasun eskakizunak daramatzatelako. Egoera, oster, beltz ageri da. «Oso gaitza izango da hori aldatzea, beraz gertatzen zaigun aukera bakarra dugun eremura abalik eta ondoen egokitzea da», dio Badiolak.

Aurrerantzean, alturako arrantzak 3.000ko inbertsioa egin behar du. Arrantzaleen esanetan, untziflota zaharkitua dago eta lehenik eta behin untzi kopurua dagoen eskaintzara egokitu behar da. Horretarako zenbait enpresa arrantza uzteko moduan leudeke «baldin eta —dio Badiolak— erretiratzeke baldintza duin batzuk utziko balitzaizkieke». Ez da nahikoa, ordea.

Bigarren neurria untxiak modernizatzea litzateke, ondoen daudenak hobetzea eta berriak ere erostea. Gaur egungoen pestakuntzak

■ **Gaur egungo arrantzuntzien prestakuntzak medio, langile asko behar dira eta arrantza ez da errentagarria**

DIRUAREN HOTSA

Iberia arazoetan?

ESPAINIAKO estatuko enpresa enblematikoa da Iberia eta badirudi, berrito, zorretan murgilduta dabilela, 1980tik gerora urtero galerak besterik ez baititu izan. Lehenago ere bere arazoak izan zituen, 1981etik 1986ra bitartean antzeko egoeran egon bait zen: gero, 1986tik 1989ra hobekiago joan zitzaien eta irabaziak izan zituen oraingo egoera tamalgarrira iritsi aurretik.

Orain, zulo hortatik ateratzeko 125 mila milioi pezetako kapitala sartu beharko du estatuak gaurregun dauzkan 420 mila milioi pezetako zorrari aurre egiteko. Baina horretarako Europako Batasuneko Batzordeak

onartu behar du laguntza hori eta jakina, Erakunde honek murrizketa-plan gogorra egitea eskatzen dio Iberiari: bi mila lanpostu murriztu, alokairuak ehuneko 15 jaitzi, eta abar. Beraz, bideragarritasun-plan gogor baten aurrean daude enpresa erraldoi honetako langileak.

Diru hori guztia lortzea, agian, ez da oso zaila izango. Nahikoa da jakitea administrazio-kontseilua ministrari-ohiren inguruko pertsona ugari eta zenbait funtzionario gorenak osatzen dutela. Horrez gain, pilotuen sindikatu korporatibista dago, eragin handikoa dena. Beraz, botere handiko jendea, eta hauen botereari ohizko sindikatuen aurrean erantzerik gabe, ez dut uste zailtasun gehiegirik izango dutenik estatuaren aurrekontuetatik diru hori lortzen, zergaburuen kalterako noski.

Bestalde, ikusi behar da nor profitatzen den gehien Iberiaren zerbitzuekin. Izan ere, zergaburu soilek ez dute gehiegi bidaiatzen, bai ordea klase gorenko jendeak. Eta honetan datza eztabaida: enpresa publiko honen zorrak zergaburu guztiek ordaintzen dituzte eta abantailak, batipat, goi-mailako errentadunak eskuratu. Jakina, nahiz sektore publikoko enpresa izan, ez dut uste gaurregun ekonomiarentzat eragin oso positiborik baduen. Izan ere, gaurregun edozein aire-konpainiak prezio merkeagoak eta antzeko zerbitzuak eskaintzen ditu, eta halere diru publikoa sartzen jarraitu behar al dugu?

Hor dago gaia, nahi duenak har beza.

Balere Bakaikoa

EHUko ekonomia irakaslea

medio langile asko behar dira eta arrantza ez da errentagarria. Honen alde txarra lanpostuen galera da, eta hemen hirugarren neurria sartuko litzateke, hots, transformazioa, izozketa eta arrantzaren inguruko beste jarduerak batzuk bultzatzea

lan soberakinak bertan birkokatzeke. Diru aldetik ere birmoldaketa lagunduko duen jarrera fiskal mesedegarria eskatzen dute elkarrekin eta lan soberakinaren diru kostua Fogasak bere gain har dezan.

Jose Antonio Ezpel EAeko arrantza kontseilariordeak dioskunez, «Euskadin birmoldaketa ia amaituta dago eta ez da lanpostu galera handiegirik gertatu, guk pentsatzen genuena baino

gutxiago. Estatuan guztira 200 arrantzuntzi geratuko dira eta horietako ia % 50 hemengoak, 90-100 bat untzi.

Erronka gaitza eta estua alturako sektorearena, lasterketaren azken zatian ere zailtasunez inguratua. Auskalo iragandako denbora oro hobea izan den, baina ondorioak nabarmenak dira Pasaia eta Ondarroan.

XABIER LETONA

Gehiegizko SO2 kopurua isuri zuen Barakaldoko Rontalde enpresak

EGURATSA ARRISKUAN

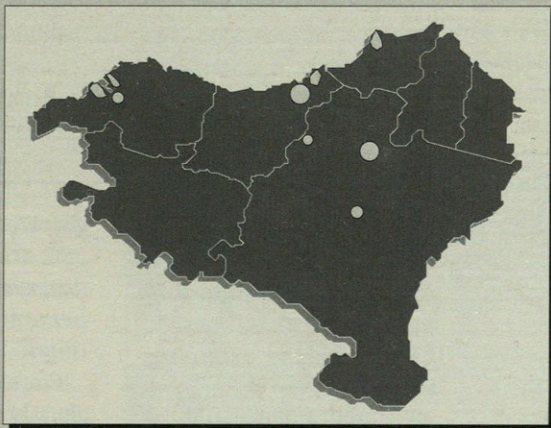
Goizeko zortzi t'erdia izan arren, iluntasuna nagusitu zen Barakaldo inguruko eguratsaz urriaren 21ean. Rontalde enpresa kimikoa martxan jartzerakoan SO₂-sufre (IV) oxidoa-gehiegizko isurketak ordubete inguru iraun zuen. Hildako bat eta hainbat zauritu eragiteko nahikoa.

LEGERIAK 24 ordutan 150 mikrogramo SO₂ isurtzea onartzen duen arren, urriaren 21ean Barakaldoko Rontalde enpresa kimikoak 2.000 mikrogramo sufre (IV) oxido isuri zituen. Ondorioz, Jesus Artigoitia barakaldarra hil eta zenbait pertsonak jasan zituzten gas po-

zointsuaren eraginak: ar
egiteko eragozpenak, b
gietan azkurea, eta muk
setan eta eztarrian mina.

Joan Grimaldek, Euskal Jaurlaritzako Ikerketa eta Garapen Zentroko Ingurugiro Kimika Sailburuarekin hitzetan: *«Isurketak atzerazineko adifikazioa sortu dezake. Ingurunekeo bezalatasunari gebituta, gasak arrainen ugalketan eragiten du, beren heriotza sortu eta landaretzak era jasatzen du kalterik».*

EUSKAL HERRIKO PUNTU BELTZAK

BAIONA inguruan dagoen Zabor Tatamendu Lantegian zarama ezberdinak eretzen dituzte. Metal astunak eta dioxinaz osaturiko errautsak eguratsera igortzen ditu tximiniak

BILBO hiriburua eta Nerbioi itsasadareko bi aldeetan, lantegien itxiera dla medio, egurats kutsadura industrialak gutxitu egin da, baina motoe ilbilgailuek sortutakoa oso handia da

DONOSTIALDEAN eta Deba Beherea eta Garaian, trafikoa eta ondoen industria dira egurats kutsadoraren arrazoi nagusiak

NAFARROAKO zenbait hiritan -Altsasu, Tafalla, Irujea- industria gune txikiak daude, baina nekazaritzan erabiltzen diren izurrilkariek kutsadura sortzen dute eguratsean

NERBIOI Garaiaiko zenbait hiritan -Amurrio, Laudio- industria kutsadura suma daiteke baita Gasteizko auzuneren batean

Trafiko kutsadur

RONTEALDE enpresak be-
hastapenetatik arazorik izan
duela aipatu digu Carlos G-
rrio Eguzki taldeko kidea.
«Larriena 1.987an. Pertsa
na bat hil zen, baina ez
izan zen frogatu kutsadur-
eragilea izan zenik. Ma-
txan daramatzan 8 urte-
tan enpresak ez du isurtze-
duen kutsadurari aur-
egiteko neurririk ipini.»

Enpresa hau eta beste b
tzuek egindako kutsadu
egunero suma daiteke
azaldu digu Garridok. A
kotan, legeriak onartuta
mugak gaintitu ez ar

euri azidoa eragiten duen kutsadura sortzen dute». Eguzki, Eki eta beste hainbat talde ekologistak enpresa salatzeko asmoa dutela aipatu digu, eta administrazioari erantzunkizun politikoak eskatuko dizkotela: «Administrazioak badu zeresanik afera honetan, jakinak baitziren Rontealderen arazoak. Sistema produktibo osoa berrazter dadin eskatuko dugu».

Victor Pachon, Mugerre inguruan diharduen Ortza-
dar talde ekologistako ki-
dearentzat, Barakaldon ger-
tatutakoa «ez da ezustea
izan, zona borretara joaten
bazara inguruan ikusten
duzuna adierazgarria bai-
ta. Jendearen osasunari
erreparatu gabe, dirua ate-
ratzearen adibide bat da».

Zorionez, gutxitan gerta-
tzen den adibide mingarria,
baina Euskal Herriko egu-
rats kutsadurren egoeraren
barruan kokatzen dena.
Baionan, esate baterako, es-
kualdeko zaramak jasotzen
dituen Zabor Tratamendu
Lantegiak zarama erre, eta
tximiniaren bitartez egura-
tsa botatzen ditu metal as-
tunak eta dioxinez osaturiko
errautsak. Victor Pachonek
kommentatu digunez, errau-
tsa plastikoko poltsetan bil-
duta lurrazpian gorderik
aurkitu zituzten iragan hila-
beteen Baionatik hurbil.

Kasu honetaz gain, en-
presa gutxi izanik, Ipar Eus-
kal Herrian ez dago indus-
tria kutsadura gune nabar-
menik. Motore ibilgailuen
kearen eragina Lapurdin

sumatzen dute gehienbat,
baina Gipuzkoa edo Biz-
kaian baino askoz ere gu-
txiago.

Bilbon eta Nerbioi itsasa-
darreko bi aldeetan gero eta

enpresa gehiago ixten ari
direnez, industriaren kaltea
gero eta gutxiago sumatzen
du eguratsak. Trafikoa bila-
katu da elementurik kutsa-
tzaileena. Hori dio azken lau
urteei buruz Eusko Jaurlari-
tzako Ingurugiro Azpikon-
tseilaritzak egindako iker-
kertak. Txostenaren arabe-
ra, industriak eragindako
egurats kutsaduraren arra-
zoi nagusiak hauek dira:

**Krisi ekonomikoaren
eraginez, Bilbon eta
Nerbioi itsasadarreko bi
aldeetan gero eta enpresa
gehiago ixten ari dira, eta
ondorioz, industriak
sortutako kaltea gero eta
gutxiago sumatzen du
eguratsak. (Argazkia:
Alberto Elozegi).**

**■ Industria eta trafikoak eraginik izan
arren, Nafarroan beste bat da arazo
garrantzitsuena: nekazaritzan erabiltzen
diren izurrilkariak**

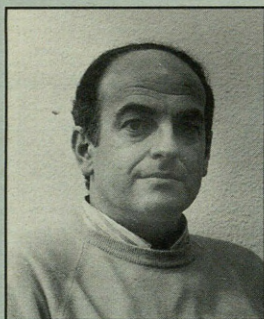
Egurats kutsadura, gordeta dagoen mehatsua

1.977. urtean Barry Commoner zientzilari eta ekologo iparamerikarrak Bilbo eta bere eskualdea bisitatu zituen; ikusi zuenak hunkitu eta «Horreko ekologikoen museo» bezala definitu zuen. Denbora asko pasatu da geroztik, eta txosten ofizialen arabera Bizkaizko zona industrialetako kutsadura gutxitu egin dela bistan bada, iragan urriaren 21ean izandakoa bezalakoa gertaera larririk topa dezakegu oraindik, eta kutsaduraren mehatsua gordeta dagoela etorri zaigu berri ere burura.

Eusko Jaurlaritzako Ingurugiro Azpikontseilartzaren azken txostenen arabera, badirudi egungo kutsadadura maila orain dela hamar urtekoa baino txikiagoa dela, eta trafikoa hartzen da Bilbo Nagusiko egurats kutsaduraren arrazoi nagusizat. Aire eta ura kutsatu ohi zituzten enpresa ugariaren itxieran datza satsadura urritzearen arrazoi nagusia.

Baina oraindik diharduten zenbait enpresaren ezaugarria ez da ingurugiroari dioten errespetua. Rontalde da adibide dramatiko bat. Martxan dagoen 7 urtetan 6 isurketa toxiko izan ditu.

Bizkaiko Labe Garaiak beste bat. Hamaika aldiz aipatu izan dira bere eraginak eta iragarri dira

JULEN REKONDO
Ekologista eta
ingurune teknikaria

instalakuntza zuzentzaileak, orain laster itxiko denean barregarri diruditenak. Jaurlaritzaren arabera, 1.986an, Labe Garaiek sortzen zuten Bilbo Nagusia eskualdeko egurats kutsaduraren %25. Muskizeko Petronor da asko kutsatzen duen enpresaren beste adibide bat. Legeak onartzen duen SO₂ kopuruaren bikoitza isurtzen du, eta 1.990 eta 1.991an Barbadun ibaira bota zituen amoniako isurkinen ondorioz, Enpresa Batzordeak Petronorreko zuzendaritza salatu zuen ustez delitu ekologikoa egiteagatik.

Gipuzkoan ez dago Bilbo Nagusia bezalakoa zonen adina narriadurik. Azken uirteotako ibilgailuen ugalketa bihurtu da probintzia honetako egurats kutsaduraren errudun nagusia. Arabari dagokionez, gune kutsatzaileena Nerbioi Garaian dago.

krisi ekonomikoak bultzatutako enpresen itxiera, kutsaduraren aurkako neurriak -dirulaguntza publikoez enpresetan ipinitako filtroak, adibidez-, petroliotik eratorriko erregaiak ordeztas gas naturalaren erabilpena, eta bi zentral termikoren jardueraren motela. Santurtzi eta Barakaldon dauden zentralak kutsagarriak dira, baina urtarrila eta otsailen -berogailuak eta energia elektrikoaren behar handiagoa dagoen sasoiaren dihardute gehienbat, eta urteko gainerako hilabeteetan ia geldirik dagoenez oso gutxi kutsatzen du.

Arabian, arazo gehienak Nerbioi Garaia eskualdean

daude, industria dela medio eta Gasteizko auzunerentzatean dagoen enpresaren bat -Forjas Alavesas, esate baterako-. Trafikoa arazo bada, baina Bizkaian baino neurri txikiagoan.

Gipuzkoan, Donostia dean eta Deba Beherea eta Garaian, trafikoa eta ondoren industria dira egurats kutsaduraren arrazoi nagusiak.

**Egun,
industria balno,
motore ibilgailuen
kutsadura da
kaltegarriena
Euskal Herrian**

Trafikoa bilakatu da elementurik kutsatzaileena. Gipuzkoan, adibidez, 1.96tik 1.991ra arte 100.000 ibilgailu berri martxan jarri ziren. (Argazkia: Alberto Elozegi).

siak. (1.986tik 1.991ra arte, 100.000 ibilgailu berri martxan jarri ziren).

Nafarroan, industria gunetxikiak daude Altsasu, Iruñealdean eta Tafallan; trafikoaren eraginik ere suma daiteke, baina probintzia honetanbeste bat da arazorik garrantzitsuenak: nekazaritzan erabiltzen diren izurrikariak.

Eguneroko bizimoduan zeregin ezberdinetarako erabiltzen diren esprai potek ere kaltegarriak dira, baina industria eta trafikoa dira Euskal Herrian min

handien egiten duten elementurik. Azken hauen arabera, enpresa kopuru eta biztanle gehien dituzten eskualdeak dira eguratsa gehien kutsatzatzen duten gunek. Industriaren kasuan, produkzio prozesu garbiagoak martxan jartzea da konponbidea; eta trafikoari dagokionez, ibilgailu pribatuen erabileraren murriztea bultzatu, autoetan katalizadoreak ipini eta berunik gabeko gasolina erabiltzea izan daitezke.

JOXI GOIKOETXEA

La Casa del Café

— Juan Irujo S.A. —
DONOSTIA

Hamabost urte bete ditu Euskal Herrian Euskaraz taldeak

OFIZIALTASUNETIK NORMALTASUNERA

Duela hamabost urteko azaroaren 4an Euskal Herrian Euskaraz elkarteak taldea sortzeko beharra eta helburuak biltzen zituen agiria kaleratu zuen. 1979ko azaroaren 11ko «Zeruko Argia»-k bildu zuen bezala, gaur egun, 15 urte beranduago, EHEk egindako lanaren balantzea eta gerora begira dituzten asmoen berri jakiteko asmoz taldeko hainbat kiderekin izan gara.

ORAIN dela hamabost urte Euskal Herrian Euskaraz elkarteak sortzeko beharra gertatu zen bezala, gaur egun, oraindik ere diglosiaren

eraginez euskarak benetako defentsarik aurkitzen ez duelakoan, bada lan frankorik EHEk burutu beharrekoa; nagusiki, Iñaki Fer-

nandez EHEko Gipuzkoako kideak komentatu digunez, «euskarak jasaten dituen erasoak identifikatuz, gizarte mailan salatuz, eta

aldi berean ere, kontzientziazioa sortuz biztanleen artean».

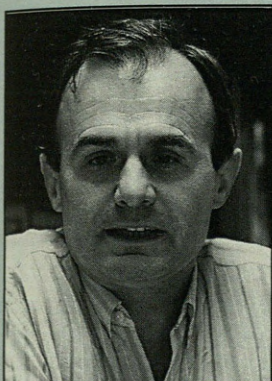
Izan ere, 1979ko azaroaren 4an Euskal Herrian Euskaraz-ek «Zeruko Argia»-n plazaratutako agiriak dienez, lau esparrutan, nagusiki, nabarmen ikus daiteke diglosiaren aurka lan egiteko beharra; lege mailan, euskarak oraindik lurraldetasunik gabeko noraezean dagoelako; irakaskuntzan, oraindik ere hezkuntza sistemak eskolume erdaldunak ehuneko portzentaia beldurgarri batean sortarazten dituen.

Normalizazio soziala

ADMINISTRAZIO mailan ere bai, ez baita inondik ere xedatzen euskararen erabilerari Administrazioako atal eta lanpostuen arteko hizkuntza harremanetan, eta euskararen nolabaiteko ezagutza bere normalizazio soziala dela sinesterazi nahi baita, horri gezurra iritziz. Eta azkenik, gizarte komunikabideetan, ETB-1 erdal komunikabideen itsaso zabalean erdi itorik baitabil, eta ETB-2 euskal kulturaren zabal-

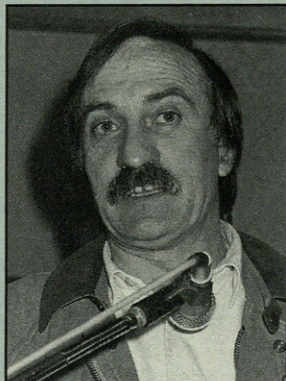
1.992ko maiatzak 23. EHEk Gasteizen antolatutako manifestaldia «Euskaraz bizitzea denon eskubidea» lelopean. (Argazkia: Josu Txabarri).

JOSE MARI ZEBERIO

HPINeko Euskara
Gizarteratzeko arduraduna

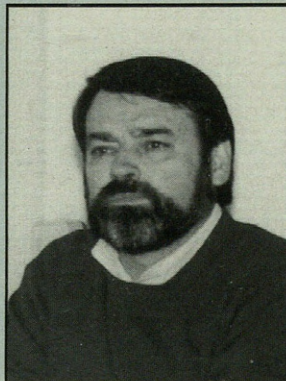
«EHEk bere jardunean euskararen erabileraren garrantzia gogorarazi du, baina jendea erakarri ordez, iritzi ezberdinak egitasmo bakarrean egituratu ordez, gaur-gaurkoz euskararen normalkuntzan beharrezko ditugun erakundeei lankidetzak eskaini ordez, gatazka eta erradikalismoa bultzatu ditu».

JEAN LOUIS MAITIA

Seaskako lehendakari oihha

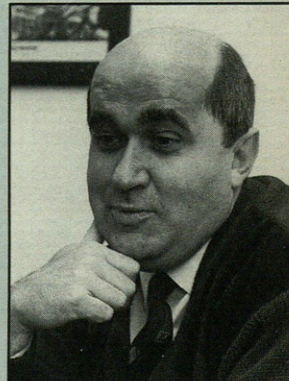
«Azken 15 urte hauetan bi arlotan indar handia egin da batez ere zenbait taldek sustaturik. EHE, euskal iratiak, ikastolen inguruko lana, kazetaritza eta kantagintzak konfiantza eman diete euskaraz mintzatzen direnei; eta bestalde, kanpokoen eta administrazioaren izpirituetan aldaketa izan da euskarari buruz».

JOXEMARI MUJIKA

AEDko lehendakari oihha

«EHEren ekarpen berezia izan da norabidearen helmuga aldarrikatzea. Bali-teke lehen urteetan bitartekoei gehiegi erreparatu gabe jardutea, baina azken urteotan helmugara iristeko bitartekotzat hartzen ditudan UEMA, herrietako euskara elkarteak edo «Euskaldunon Egunkaria», beste batzuen artean, erakitzen lagundu du».

JOSE LUIS MENDOZA

Nafarroako Gobernuko
Hizkuntz Politikako
zuzendariorde oihha

«Euskaldunok egin behar dugun lehenbiziko gauza kontzientzia hartzea da, jabetzeko zer nolako zapalkuntza jasaten ari garen egunero gure ohizko bizitzan. EHE, aldarrikapen hori egiteko garaian, oso nabaria izan da. Zenbait esparrutan, kontzientzia esnatzeko garaian».

kunde ardura omen zuena, erdalduntze tresna berria bilakatu da-eta.

Honen haritik, Iñaki Fernandez, EHE-ko Gipuzkoako kideak gehitzen digunez, «euskararen normalizazio

soziala da gure jardueraren muina, eta euskararen gizarite erropena eta erabilera determinatzen duten mekanismoak euskalduntzea goiburua nagusia». Ildo beretik azterketari heldu dio.

«Beraz, elebitasun sozialaren inguruko mito guztiak arbuiatzen baditugu ere, ez dugu balorazio bera egiten norbanakoaren bizkuntz egoeraz. Zenbat eta bizkuntza gehiago jakin, bobe

guztiontzat. Hala ere, biztunaren lehen bizkuntza euskara izan dadin nahi dugu».

Bestalde, egindako hainbat kanpaina eta mobilizazioen berri ematerakoan,

Euskal Herria, 60. hamarkada. Pertsonaiak: liburu argitaratzailea, zentsorea...

emon *biar* yako

IÑIGO ARANBARRIren nobela, **SUSA** literatur argitaletxeak plazaratu berria

Hamabost urte euskararen aldeko borrokan

1.979. Azaroaren 4an EHE taldeak sorreraren arrazoiak aipatzen zituen agiria plazaratu zuen. «Zeruko Argia»-k argitaratu zuen 851. zenbakian.

1.979/1.980. Errotulazioa eta administrazioaren sorrera izan ziren EHEren jardueraren ardatza.

1.981. Hizkuntz plangintzaren teorizazioari erreferentzia eginez, «Euskara normalizapen bideetan» izeneko agiria plazaratu zuen, programakuntzaren oinarriak eta ekintza programa zehaztuz.

1.981/1.982. Euskal Telebista eta irratiaren beharrezko sorrera etengabe aldarrikatu zituen EHE taldeak.

1.982. «Eztabaidarako ma-

terialeak» izena duen txostena Iñaki Larrañagaren laguntzaz egin landu zuen EHEk, eta bertan, beste inon ez bezala azaltzen da EHEk hizkuntz borrokarari buruz egiten duen azterketa eta irakurketa; baita EHEk proposatzen dituen irtenbideak ulertzeko oinarri politiko eta soziolinguistikoak ere.

1.983. Hiru urteko bidea egin ondoren, bi egitura berri sortzeko urratsak eman zituen EHEk: batetik, euskal txokoak sortuz, euskaldunen elkartearen sorrera bultzatuz -Donostiako Arrano Beltza, Iruñeko Zaldiko Maldiko, Arrasate Euskaldun Deza-gun, esaterako-. Bestetik,

EHEk partehartze zuzena izan zuen Euskal Kulturaren Batzarraren sorreran -EKB-.

1.984. Ekainaren 10ean «EKBrako Euskal Herrian Euskararen txostena II. zatia», 45 orriko txosten mardula burutu zuen.

1.983/1.984. Alderdiak, sindikatuak eta kultur gintzaren gainean euskararen presentziaren azterketa burutu zuen EHEk, hizkuntz borrokaren ardatzak harturik.

1.989. Taldearen X. urteurrenean, Udal Elebakarren aldeko kanpainari ekin zion EHEk, Euskal Herriko udalerri euskaldunek euskaraz funtziona dezaten, elebitasuna alde batera

utzita. Lehen urtean 25 udalek hartu zuten euskaraz funtzionatzeko erabakia. Geroztik gehituz joan dira, eta arazoak-eta bideratzeko Udalerri Euskaldunen Mankomunitatea -UEMA- antolatu zen.

1.994. Leitzan egindako Udalerri Euskaldunen egunean hiru alderdi politikok -EA, EAJ eta HB-ekimen hau bultzatzeko eta babesteko akordioa hartu zuten. Bide beretik, erakundearen aldetik onarpen maila batera iritsi da (hau pentsaezina zen EHEk ekimena plazaratu zuenean). Azaroaren 4an, «Elkartearen agiria»-n EHEk gaurko beharren lehentasuna ezarri zuen.

1.984ko ekainaren 24a. EHEk antolatuta, euskararen aldeko estatutua eskatuz mobilizazioa izan zen Baionan. (Argazkia: F. Carlos).

EHEren dinamizatzaile papera agerian gelditzen da. Esate baterako, berriki, irakaskuntzan A ereduaren aurka egindako kanpaina; EAEko hauteskundeetan alderdi politikoaren kanpaina-

ren hizkuntz erabileraren neurketa; Iparraldean, bide seinaldeen euskalduntzea eta ofizialtasunaren aldarrikapena; Gipuzkoako hipermerkatuetan euskararen normalizazioaren alde

egindako kanpaina; Nafarroan Euskararen Foru Legearen aurkako mobilizazioak; Araban sortutako euskararen aurkako erasoei erantzunez egindako mobilizazioak, eta abar luzea.

Mesprezua eta marginazioa

LURRALDE TASUNARI bagazozkio, euskararen egoera ez da orain hamabost urtekoa. Hori guztiari loturik, Emilio Lopez Adan, «Beltza», Iparraldean Euskararen EHEko kidearen iritziz, «Iparraldean euskara ofizialki ukatua izaten da, erakundearen aldetik mesprezua ez bada, marginazioa jasan dugu, eta bidegabekeria borren aurrean euskararen aldeko mugimenduak eta EHEren lanak lortu du kontsensu eta onarpen sozial oso zabala».

Nafarroan oraindik ere indarrean dagoen Euskararen Legearen aurkako manifestaldia antolatu zuen aurtengo martxoan EHEk Iruñean. Nafarroako Euskararen Legeak bertan ezartzen duen hizkuntz zonifikazioa salatu nahian, «Euskara ofiziala Nafarroa osoan» izan zen EHEk bildutako milaka manifestariek aldarrikatutako leloa.

Nafarroako egoera aipatuz, Sagrario Aleman, EHE-ko sortzaileetako baten ustez, «EHE beti izan da akui-lua beste euskal mugimenduaren sorreran; sentsibilizazio eta salaketa lana da aitortu behar zaion egitekorik nagusia».

Bitartean, Euskal Herrian Euskaraz taldeak irakaskuntza ertainetan euskararen egoeraren azterketari ekingo dio. Iñaki Fernandezek adierazi digunez, «ikusia dugu OHOn euskaraz eskolatutako ikasleen erdiak baino, ertainetara

pasatzerakoan, ez dituela ikasketak jarraitzen, aukerarik ez duelako, behar adinako hizkuntz gaitasunik ez duelako... aztertze kontua da. Edota unibertitateko egoera bera ere. Horiek guztiak salatzen jarraituko dugu».

Orain 15 urte bezala, akuilu paperak beharrezko izaten jarraitzen du; baita sentsibilizazio eta salaketa lanak ere. 15 urte barru izango al da bestelakorik esateko abagunerik?

PATXI SARRIEGI

JUAN LUIS ZABALAREN ipuin liburua, SUSA argitaletxeak plazaratu berria

SAKONETA

11 ipuineko bilduma, 176 orrialde; liburudendetan salgai: 1.300 pezeta

Jendearen ohiturak aldatzen ari dira erosketa zentro erraldoiak medio

MEGADENDA BIZIMODUA

Larunbat arratsaldea. Bazkal ondoren lo-kuluska egin eta gero, kortadua hartu eta banoa familiarekin maxidendara. Larunbatero joan ohi gara. Aste osoko erosketak egin, kafetegian zerbait hartu, eta eskaintza bereziak begiratzen ditugu.

Jende asko astean behin, aste osoko jaki eta gainerako erosketak egitera joaten da megadendetara; larunbatetan arratsalde-pasa egitera denda erraldoi hauetan dauden kafetegi eta beste hainbat zerbitzu baliatuz. (Argazkia: Alberto Elosegí).

APARKALEKUA autoz josita egon arren, topatu dugu txokoa. Txanpona hartu, eta ohizkoa, ezin zuloarekin asmatu. Bigarrenean askatu dut erosketa-gurditxoa lotzen duen katetxoa, Oihana alabaren aholkuen lagun-

tzaz. Barrura sartu, eta... maxidendako pasabidek jendez gainezka daude.

Eskaintza bereziak

LARUNBATERO bezala, aste osoko erosketek gain, zerbait eskaintza berezi begiratuko ditugu. Iker seme gazteenaren logelan dagoe-

na nahiko zatarra eta zaharra baita. Bat-batean, Txaro Hernandez 55 urte dituen etxeakoandrea topatu dugu. Astean behin etortzen da maxidendara erosketak egitera. «Ofertak daudelako etortzen naiz. Hainbat gauza prezioz hobe suertatzen dira, baina beste ba-

tzuetan ez dago bainbeste-ko aldea. Handiagooa izanik aukera, gehiago daude. Hala ere, denda txikiak eskurago ditut. Denda handi batetik hurbil biziko baintz handira joko nuke. Txaro eroatera soilik etortzen da, ez arratsalde-pasa egitera. Raquel Puertas, os-

Pryca, Mamut, Carrefour, Simago, Leclercq, Max Center... 30 megadenda inguru daude Euskal Herrian, eta beste zenbait zabaltzeaz daude. Aurretik Donostialdean martxan daukan Prycak Sestaon eraiki nahi du zentro berria, eta Eroski enpresak bederatzigarren Maxi-Eroski Donostian. (Argazkia: Alberto Eloseggi).

tera, bai. Bera ere etxeokandrea da 24 urte soilik izan arren. «Astean behin etortzen naiz. Hemen denetarik daukat eta ez dut egunero erosketak egiten aritu behar. Batzuetan arratsalde-pasa egiten dut, begiratu, eta komeni bazait gauzen bat erosten dut».

Barazkiak dauden lekura iritsi aurretik, Oihanari asko gustatu zaion jertse bat sartu dugu gurditxoan, merke zegoen zartagin berri ho-

rietako bat, eta praka batzuk niretzat. Asteko erosketak egin ondoren, kafetegira joan gara zerbait hartzera. Bertan topatu dugu Nieves Sanchez. Bera astean bitan-edo etortzen da, eta bat dator gurekin denda erraldoiek hasieran pentsatutakoa baino gauza gehiago erostera bultzatzen dutela komentatu diogunean. «Kalte handia egiten diete horrelako tokiek denda txikiei, baina guretzat askoz ere

erosoagoa da etorri eta dena batera edukitzea denda ibiltzea baino. Hala ere, bandi eta txikien arteko gatazka hori arlo guztietan gertatzen da, dendetan, jate-txeetan eta abar».

Solasaldian Juan Mari Senper 53 urteko bulego enplegatuak ere parte hartu du. «Denda txikiak etxetik hurbilago daudenez gauza batzuk erosteko askoz hobekak dira, baina gauza handiak erosteko askoz ere erosoagoak dira denda handiak. Ez dut uste denda txiki denak itxiko direnik, baina gutxiago izango dira, jendea gero eta gehiago baitator bona». Gutxi gorabehera denok berdin pentsatzen dugu. 19 urte dituen

Urko Casado ikasleak ere: «Askotan gauza bat erostera etorri eta gehiagorekin ateratzen naiz. Kontsumismoa bultzatzeko modua izan daitezke. Denda txikientzat txarra dela argi dago». Solasaldian Euskal Herrian 30 megadenda inguru daudela ere aipatu dugu, beste batzuk laster zabalduko direla, eta Bilbon dagoen Max Center-en zinema aretoak eta haur-jolasak daudela.

Maxidenda laster itxiko dutela eta bizkor ibiltzeko esaten ari dira. Gurditxoa produktu ezberdinez gainerka dago. Gu ordaindu zain. Ilara luzeko azkenaurrekoak gara.

« Kalte handia egiten diete horrelako tokiek denda txikiei, baina guretzat askoz ere erosoagoak dira »

NIEVES SANCHEZ

JOXI GOIKOETXEA

«Moda elite batentzat, mundu osoko 2.000 biztanlerentzat egina dago»

Luhusoko Harnaberria etxean aurkitu dugu Iris Mansard jantzi-sortzailea. Urte asko daramatza etxe handi horretan hariak leihoetan oihalak eta jantziak egiten. Bere izena ezagutzera eman du Euskal Herrian eta munduan zehar ere. Mundu berri batean sartu da azken hilabeteotan perfume berri bat sortuz: Dir-dir.

Nondik zatoz?

Alemaniatik nator. Duela 22 urte etorri nintzen Euskal Herrira. Lau urtez egon nintzen Parisen bizitzen Munchen bizi izan ondoren. Paris hiri oso ederra da baina jendearen arteko harremana oso berezia da. Bestalde, hiri kutsatua zen jadanik, eta infernu bat bihurtu zen ni-

retzat. Senarrak itsaso aldera joan nahi zuen, eta Donibane Garazira etorri ginen.

Nola antolatzen duzu lana?

Hasieran ikastaldi franko antolatu nituen oihalak egiten erakusteko, eta pixkanaka alde batera utzi dut modak ere aldatzen baitira, eta produkzioan hasi naiz.

«Dir-dir perfumea beste abentura bat izan da. Euskal Herrirako sortu dut gehienbat. Arras ongi hartua izan da, beraz posible izango dugu zabalketa handiagoa egitea». (Argazkia: Alberto Elozegi).

Material franko baliatzen ditut -zeta, kotoia, artilea-, kahlitate handikoak. Haria modu ezberdinetan landuz produktu ezberdinak egiten ditut eskuz.

Puntu berak edo eskema berak beste material batekin eginda emaitza ezberdina lortzen duzu. Eta gero kolorea sartzen delarik bestelakoa. Ezin duzu asmatu aitzinetik zer emaitza lortuko duzun nahiz eta ideia bat izan abiatzean. Aldiro ezuste bat daukazu eta egiten diren konposaketak ordenagailu batek eginen lituzkeen baino konplikatuagoak dira. Nik egiten ditut proposatzen ditudan modeloak, batzuetan serie txikitan sortzen ditut eta horretarako laguntza hartzen dut. Gehienetan modelo bakarrak, eta bezeroak Luhusoraino etortzen dira hautatzera edo modelo berezia manatzera. Sare bat antolatua dut eta bezeroak itzultzen zaizkit. Bertako jendea ere interesatzen da nire lanarekin.

Orain beste arlo batean hasi zara. Perfume bat sortu duzu.

Beste abentura bat izan da. Euskal Herrirako sortu dut gehienbat. Dir-dir lurrina aurkeztu dut eta aurkeztuko dut erakusketa batzuetan. Arras ongi hartua izan da, beraz, posible da zabalketa handiagoa egitea etorkizunean. Ikusiko dugu. Asko gustatu zait lan horretan hastea. Perfume bat ateratzek erran nahi du produktu bat daukazula, berria nire

«Orain jakitatea ez da partekatzen, bakoitza bere zokoa gelditu eta bizi da»

kasuan, eta aski erraza merkaturatzeko, jantzi bat baino errazagoa. Eredu zabala-goetan zure burua ezagutzera emateko aukera duzu.

Jantzien kasuan jendeak gurekin mintzatzea eskatzen du, sortzailearekin, baina ez da beti posible izaten. Alta, perfume batekin ez zara horretara behartua. Beste ba-

tzuk arduratzen baitira salmenta lanaz.

Nola ikusten duzu mundu bori?

Ez naiz batere mundu horretakoa. Itsusikeria iruditzen zait. Baina bada gauza kezagarriago bat, jendea ez dela gehiago jantzen. Salto-kiak begiratzen badituzu aski hurbiletik ohartuko zara

«Hasieran ikastaldi franko antolatu nituen oihalak egiten erakusteko, eta pixkanaka alde batera utzi dut modak ere aldatzen baitira, eta produkzioan hasi naiz. Material franko erabiltzen ditut: zeta, kotoia, artilea». (Argazkia: Alberto elosegi).

«Perfume bat ateratzeak erran nahi du produktu bat daukazula, berria nire kasuan, eta aski erraza merkaturatzeko, jantzi bat baino errazagoa».
(Argazkia. Alberto Elozegi).

dena berdina dela, itsusikeriak saltzen direla. Jendea gaizki sentitzen da bere larruan, eta larru horren gaitetik itsusiagoa den zerbaiz jartzen du. Penagarria da, gorputza gordetzen da. Hondartzara joan behar da jendea nola egin den ikusteko. Gero komedia egiten da, antzokira joateko ere jendea ez da jantzen. Denek

jantzi bera dutela irteten dute, dirurik ez balute bezala. Zurikeria baino ez da. Dirua gordetzen da. Eritzen naiz emazte eder bat gaizki jantzita ikustean. Hori da ardo on bat hozkailuan gordetzea bezala.

Moda ofiziala eremu berezia da zure ustez.

Noski, elite batentzat egin, mundu osoko bi mila biz-

«Gaur egun gauza asko ordaintzen dira oso merke, baina kalitaterik gabekoak»

tanlerentzat gutxi gora-behera. Baina sektore hori, jantziarena, defizitariora izan da erabat azken 15 urteotan. Penagarria da jantzi horiek osoki eskuz eginak baitaude. Lan egiteko jakitate izugarri bat da, galtzen ari dena. Gaur egun edozein atorrengatik 200 libera ordaindu behar dituzu; begiratzen baduzu nola egin den kaka bat da, eta guk eskaintzen dugun produktuari begira garesti ordaintzen dugu.

Lan egiteko modu bat desagertzen ari da. Eta horren ondoan, jantzi triste horien egiteko, ez baitira gehiago Portugalen egiten, Txinan egiten dira askotan eta horretarako kanpamenduak antolatzen dira, leku galdu batzuetan eta inguruko neskak biltzen dira lan egiteko. Asmatuko duzu zein lan baldintzak dituzten, erdi erosiak izaten dira. Hori da gaur egun sortu den esklabismo berria.

Jendeak diru franko xahutzen du hala ere, gaizki jantzia izan arren. Dotorea izateak ez du erran nahi gizonen atzetik zabiltzala. Inportantea da polita izatea. Haur batentzat inportantea da ama polita izatea. Afrikara joaten bazara ikusiko duzu emazteak zein ederrak diren. Parisen bertan afrikarrak beti jantzi ederretan dira, koloretsuak. Ongi jantzia izatea beste bat da. Nik plazer handia hartzen dut ongi landutako jantzia begi-

NORTASUN AGIRIA

Euskararen hamargarren ikasgaitik at joatea ez du oraindik lortu ● Gehien maite duen musika-tresna Afrikako tam-tam-a da ● Austrian sortua, Hitler jaio zen hiri berean, Lintzen ● Bere etxean habia handi bat dauka ● Artilea dago zoruan eta sartzeko

oinetakoak kendu behar dira ● Oihalak egiteko lanbidearen historia azaltzen duen grabaketa entzun ahal izan genuen habiara sartu ginenean ● Japoniatik eta Erresuma Batutik ekarritako hariak erabiltzen ditu ● Miarrizten iraganen den Afrika eta Frantziaren arteko gailurra komedia da berarentzat ● Interes handiz erreparatu die Hego Euskal Herriko hauteskundeetako emaitzei

ratzen. Orain gehienetan jogging-ak jartzen dira.

Beraz, saiatzen zara beste itxura bat ematen emakumeei.

Baina lan hori desagertzen ari da. Gaur egun gehien erakusten dena josteko teknika aldetik joste industrial da. Garai batean 12-15 ziren lan tresna baten inguruan, orain ezin da. Lehenago kultura izugarria zen, goi mailako jakitate bat zen edo ezagutua, ez ziren langile arruntzat hartzen. Orain jakitatea ez da partekatzen,

bakoitza bere zokoan gelditu eta bizi da. Euskal kulturaren adibide ona da zentzu horretan, jendea elkartu baita, zerbait lortzen ari da.

Adierazten duzuna fenomeno orokorra al da?

Nik hunkitzen dudana mundu horrek merkatu oso zabala du, beraz politikari oso lotua da. Fraka bakeroen merkatua oso inportantea da, gauza horiek ez dira kasualitatez sortzen; ez dira inozoak, izugarrizko boterea dago gibelean. Gaur egun gauza asko ordaintzen

dira oso merke baina kalitate gabekoa, eta horretarako gainera, miseriazko kanpamenduak sortzen dira. Ni ez naiz merkatu horretan sartzen, aipatu dudana guztia politika ekonomikoa da eta ez naiz sistema horretan kabitzen. Egiten dudana, eskuz egindakoa da, kalitatea da, sorkuntza egiten dut eta gustatzen zait.

Erakustokia antolatu duzu zure etxean, helburu zehatz batekin.

Neure helburu nagusia aski didaktikoa eta ludikoa izatea zen. Erosketa guztiak supermerkatuetan egiten dira, dena dago zelifan azpian. Ziur nago haur batzuek pentsatzen dutela artilea supermerkatuetan aurkitzen dela, ez zaiela burutik pasatzen ardiei kentzen

«Jantzien kasuan jendeak gurekin mintzatzea eskatzen du, sortzailearekin, baina askotan ez da posible izaten. Alta, perfume batekin ez zara horretara behartua. Beste batzuk arduratzen baitira salmenta lanaz». (Argazkia: Alberto Elozegi).

«Jendea gaizki sentitzen da bere larruan, eta larru horren gainetik itsusiago den zerbait jantzen du; penagarria da, gorputza gordetzen da»

«Txinan kanpamenduak antolatzen dira, leku galdu batzuetan eta inguruko neskak biltzen dira lan egiteko. Asmatuko duzu zein lan baldintzak dituzten. Hori da gaur egun sortu den esklabismo berria». (Argazkia: Alberto Elozegi).

zaiela. Beraz, artilea, kotoia, zeta eta material guzti horiek ukitzeko parada eman nahi nuen, eta elementu horiek landu ahal izateko tresnak ezagutzera eman nahi nituen.

Jendeak ez daki katea nola egiten den. Gertatu izan zait oihala bat prestatzea bezero batekin, koloreak hautatuz eta tresnan hariarekin oihala egiten hastea bere aitzinean, eta berantago, jantzia bukatuta bezeroa ez zen ohartu oraindik nik egin nuela dena, pentsatzen zuen oihala kanpotik ekarri nuela. Ez dute pentsatzen ahal hemen bertan egin dudadena. Gainera, batzuentzat hori pentsatzea ezinezkoa da, langile simple baten lana ez baita kontuan hartzen. Ez dira nik hartzen

«Langile simple baten jarduera ez da kontuan hartzen»

dudan plazerraz ohartzen. Galdetzen didate non dudan ordenagailua. Enpresako nagusi izan behar da, modernoa, puntako teknika ukan, ez dira langile xumeak kontsideratzen, artisautza ez da modan. Hori gehienbat Frantzia gertatzen da, beste erresumetan ez hain garbi.

Nola aukeratu duzu perfumearen izena?

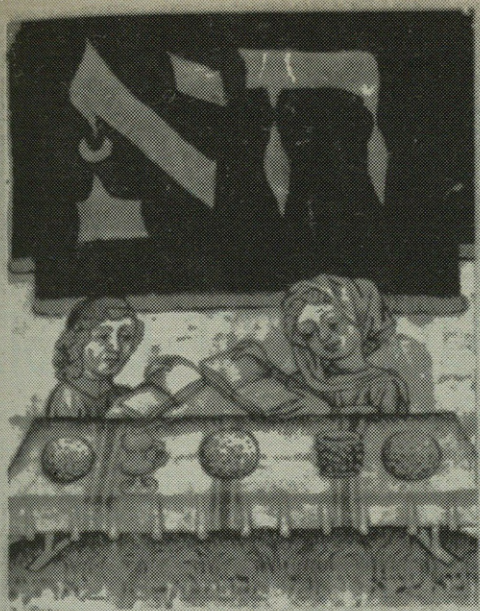
Lagun euskaldun batzuekin elkartu, denen artean aritu izena bilatzen, eta hori aurkitu dugu: Dir-dir. Euskal Herria gogoratzen zuen

izena nahi nuen eta orain hemen «Dir-dir anderea» deitzen naute. Oso arrakatsua izan da, izena ongi sartu da eta denetan saltzen da.

Gero eta eremu handiagoa hunkitzen duzu.

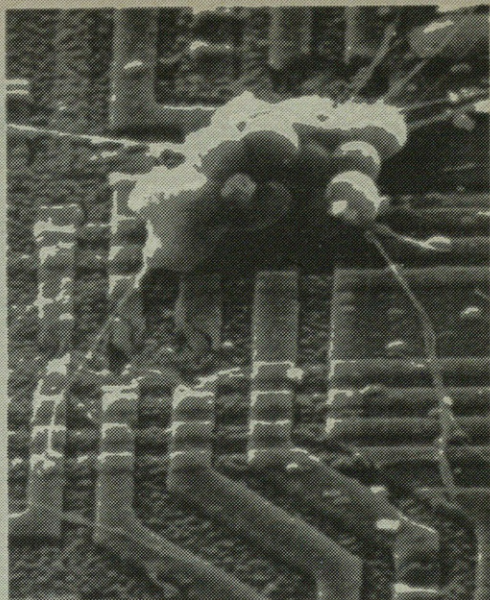
Neurri batean. Nire produktioa ezagutaraztea lortu dut. New Yorken ere nire lana preziatua izan da. Nire buruari gauza batzuk frogatu nahi nizkion, eta orain lan asko dut eta denbora gutxi nire sorkuntzak ezagutzera emateko. Amerikako merkatuak oso ongi hartu nau. Pretentsiorik gabe bilatzen nituen helburuak lortu ditut. Orain idatzi egin nahi nuke baina ez dut denborarik.

IXABEL ETXEBERRIA

JUDU HERRIAREN IBILBIDE LUZEA

**Jurgi Kintana
Xabier Kintana**

OINARRIZKO EHUN GALDERA ZIENTZIARI BURUZ

Isaac Asimov

ISAAC ASIMOV, zientziaren dibulgatzailerik ospetsuen izan zenak, bere liburu famatuen bitartez (40 hizkuntzetara itzulia), zientziaren oinarriak azaltzen dizkigu, lehenengo aldiz, euskaraz (290 orrialde).

XABIER KINTANA EUSKALTZAINAK eta bere semea Jurgi euskaltzaleak, urte askotan zehar juduez bildutako lehenengo eskuko informazioa eskeintzen dizute, mendebaleko pentsamenduan hain eragin handia izan duen herri minorizatu honen historia egoki ulertzeko (222 orrialde).

EUSKAL UDAZKEN KULTURALA HASTEKO BI OPARI EZIN HOBEAK

IRAKUR, EROS, EUSKAL KULTURA !!!

**JADANIK
LIBURUDENDETAN !!!**

GAIK ARGITALDARIA

Unibertsitatearen lemari ezin eutsiz

NORAEZEAN doan untzia dugu Euskal Herriko unibertsitatearena, brankatik popara zuloz betea, hainbat alorretan urperatzeko arriskuan dagoena. Euskal Kulturaren marinela prestuak hor hezi eta trebatu behar badute jai dugu lagunak! Goiriena kapitain jauna ikustea besterik ez dago, lemari ezin eutsiz, ezein olaturen esku utzi duela untzia, eta gaur brasta aurrera, bihar brasta atzera, portu onik ezin topaturik dabilela aspladion.

Gainera, oraingoan, euskara gosez amotinatuta zaizkio arte ederretako ikasleak. Arma eskuetan hartu, pintzelak eta brotxak alegia, eta denak batera, kapitainaren axolakabekeria salatzen jo dute. Ez dute erresistentzia handirik aurkitu, baina, eta horra gakoak, eskatutakoa irabazi dutenik ere ezin esan. Euskarazko irakasleak eskatzen zituzten, artzaintza euskaraz

ikasteko aukera, eta kapitaina mutu geratu ostean, bere ondorengoak, itsaso honetan hainbeste ibiliaren poderioz burua 'gatzatu' zaionak, Salaburu abizenek, Buesa 'pirata' begi bakarrari egotzi dizkio erru guztiak, haren esku dagoela unibertsitatearen untzia eta irakasle berriak kontratatzeke agintea esanez.

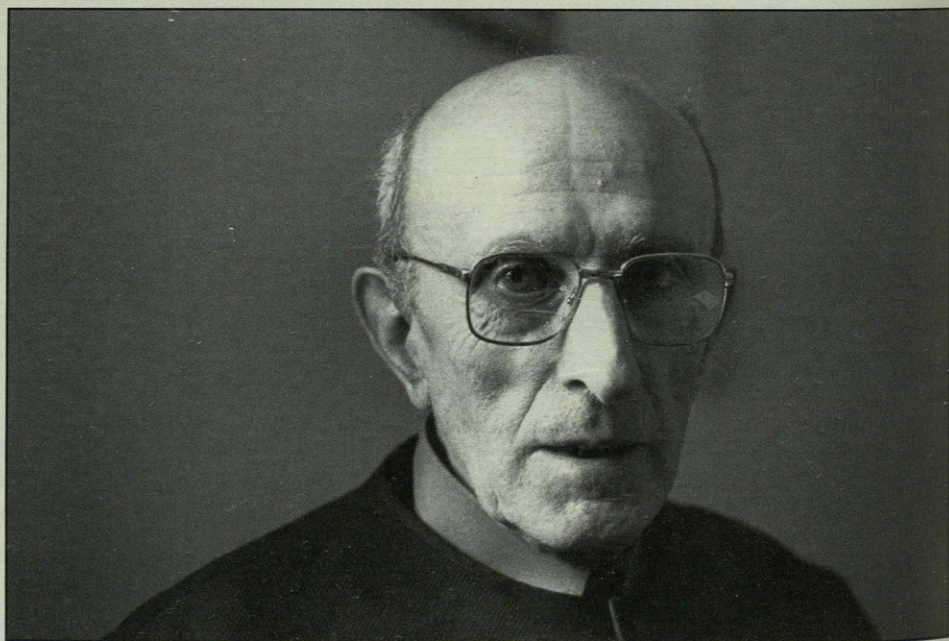
MARINEL artista hauek behintzat, agerian utzi dute zertan diren kontuak. Lau irakasle eskatzen hasi eta euskararen alorrean unibertsitateak egun ez duela plangintzarik aitortu baitzaie. Ez ziren bada esaten ari, duela hilabete batzuk, euskararen txanpari heldu zioela unibertsitatearen untziak eta gogoz ari zela aurrera begira hainbat urrats ematen? Ez txanpa eta ez txanpakondo, hasieran esan dudana diot berriro, noraezean dabilela.

Arte Ederretan irakasle euskaldunak izateko dituzten oztopoekin hasi eta noraino luza daiteke katea? Zer arraio gertatzen da euskarazko plangintzari halako trabak jartzeko? Zenbateraino jan du pipiak untzi honetako zorua? Kapitain gajoak, bere erretiro tristean, eguneroko oharra idazten jarraitzen du, bien bitartean, untzi liburuan ger-

Arte Ederretan irakasle euskaldunak izateko dituzten oztopoekin hasi eta noraino luza daiteke katea? Zertan ari da unibertsitatea?

Iratzeder, olerkaria eta Belokeko apaiza denak jaso du Eusko Ikaskuntzak eskainitako aurtengo Manuel Lekuona saria.

Gregorio Monreal Eusko Ikaskuntzako lehendakariak aitortu zuenez, euskara kinka txarrean bada ere, «suntsipen osoari aurka egin diogu gaur saritu duguna bezalako gizonei esker». Duela 74 urte jaioa, erlijioa eta euskararen aldeko lanak izan dira Iratzederren bizitzaren ardatz nagusiak, eta antzerkia, olerkia, bertsoa eta kantua jorratu ditu urteotan.

taera garrantzitsuenak aipatuz. Zera idatzi omen du azkenekoz: «1.500 marinelek beren eskaerak azaldu dizkirate gaur goizean, oso modu txarrez beren heziketa osorako euskara falta dutela esanez. Itsasoa harro dago eta Buesa almiranteak lema bere horretan mantentzeko agindu dit, aurrean ikusten diren harkaitzak eta handiagoak ere gainditu dituela untziak eta lasai egoteko. Baina, nola egon lasai, gaur kolpe bat, bihar bestea, alde guztietarik ura sartzen ari dela ikusita?».

EUSKARAREN kale erabilera aipatu eta, eskuak burura eraman izan ditugu hainbatetan, hor dagoen zuloaz oharturik. Nahiz eta euskararen garapenean hainbat urrats eman diren azken hamar urteotan, batipat Euskal Autonomia Elkartearen, ahuleziaren adierazpen kezkarrienak erabileraren alorrekoak irudikatu zaizkigu. Eta horrekin batera, euskaldunon arreta eskasa eta inplikazioaren epela ere aipatu izan dira, kontu honetan oso axolagabeki jokatzeko dugarakoan.

Euskal Kulturaren Batzarreak (EKB) egin eta Euskal Herriko Unibertsitateak finantziatu duen ikerketaren arabera, ordea, egoeraren larriaz oharturik baikortasunerako daturik aurkeztu zaigu. Batetik, erabileraren portzentaia (Euskal Herrian % 11,61ekoa da) azken lau urteotan % 17,51 igo da. Orain arte hipotesi mailan erabilitako aurrikuspen guztiak baino altuagoa da, inkestagileen iritziz.

Bestetik, txostenak dioenaren arabera, uneoro kalean bi euskaldunetarik batek euskaraz jarduten du. Euskararako dakitenak eta ez dakitenak elkarrekin harremanetan bizi direla kontuan hartuz, datu oso positibotzat jotzen dute: «Euskaldunek hizkuntzari leialtasun handia diotela erakusten du».

EKBkoek, datuak aztertu eta ondorio gisa normalizazioaren gakoa euskalduntzean dagoela argudiatu dute. Ea heltzen zaion untzian egon daitezkeen zuloak bete eta jasaten ari garen itolarriari aurre egiteko txanpari.

J.J. PETRIKORENA

ITURRIGORRIKO URA

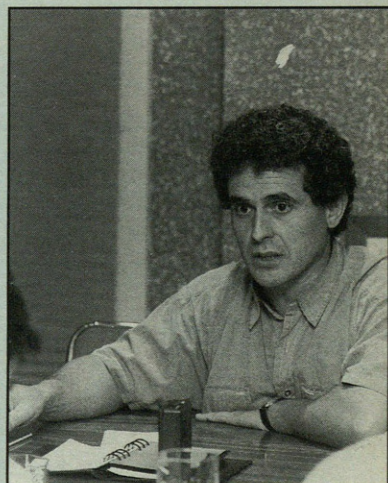
Chaqueteroak

C**HAMARRA**, chaqueta, abrigoak edo antzerako arropak uzteko tokia deitu izan zaio sarritan. Armairu arrunt batek ere balio du zeregin honetarako, baina honetarako bakarrik erabiltzen den altzari bereziari jarri zaio, artikulu honen izenburua izentzat. Dantzaleku, jatetxe, denda, eta abarren sarreretan aurkituko duzue askotan.

Garai batean, bizitza maila askozaz ere pobregoak genuenean, normalean inork ezagutzen eta beharrik sentitzen ez zuen bi edo hiru ate gehiagoko tresna. Gaur egun asko ugaritu dena, izan ere, pipi edo sitsaren aurkako botikarik aurkitu ez zen bitartean, izugarritzko ikerketak egin bait ziren materiale, modelo, zeregin, neurri, iraupen, eta abarri buruz. Ekonomia aldizkariak diotenez, lurralde ezberdinetan pabeilo osoak eraiki dituzte eskaerei erantzun ahal izateko.

IKERKETA hauek lortu duten emaitzarik perfektuena, gizakiaz eginikoa dela diote, honetan datzalarik lorpena: gizaki berak, chaqueta, chamarra edo dena delako bat baino gehiago jantzirik dauzka eta hala komeni zaionean, beste guztiak estali eta komeni den hura bakarrik uzten du bistan. Honela lortzen duela rik chaqueta edo chamarra berdina daramaten guztien onespina eta ez du desberdina daramaten higuinik jasan beharrik, haiengana joatean azpian daramana gainean jartzearekin nahikoa bait du.

Gizaki moeta honen egitekoa, chaqueta bakarra zutenek, garai batean, oso oso gaizki ikusten zuten eta gainera guztiz arriskutsua ere bazen, izan ere, beste langile batzuen zereginak betetzen hasten bait ziren, hauek beren eskubideen alde protesta ekintzak nahiz lanuzteak burutzean. Noski horrelakoetan, bat baino gehiagok jasotzen zituen bere gorputzean, huelgan edo zeudenen bilirrubina ugarizetik sortutako indar bortitzak, zenbait orbain eta zauri nabaritzen zitzaizkizkien chaqueta marroi, gris, urdin edo berdea jantzirik izan arren. Dena den, catalanez esquirol deituriko pertsonaia hauek, ugazaba edo nagusiek beti izan dituzte oso estimatuak.

INAKI MURUA

GAURKO garaietan, gizarte askosaz aurreratuagoan bizi garenez, ia inork ez du chaqueta bakarra jaten. Burugabekeria itzela litzateke, bereziki ebentual dagoenarentzat. Bestalde lehen daukagun postuan gora eta gora egin nahi baduzu, ez dago beste biderik ia inorentzat eta sarritan entzuten dira, negu batean bi edo hiru chaqueta desberdin jantzi dituenaren kasuak, batzuk udan ere erabiltzera iritsi direlarik; hori bai, maularik gabeak omen hauek.

Azken aldiko modarik erakargarriena berriz, bakoitzak erabilitako chaquetak, chaqueta ohi bezala bere curriculumean ezartzearena da. Honela, gizaki errespetagarriek nonahi, burua makurtzeko premiarik gabe (erreberentzia interesaturen bat egiteko ez bada), beren izen eta bi abizenen ondoan, chaqueta ohien zerrenda ahalik eta luzeena jartzen du.

Beraz, eta eguraldia hozten hasi duenez, ekin chaquetak jartzeari, wonderbrarik ez daramazula disimulatzeko besterik ez bada.

TXUTXU - MUTXUKA

GONTZAL MENDIBILEN PROIEKTU BERRIA

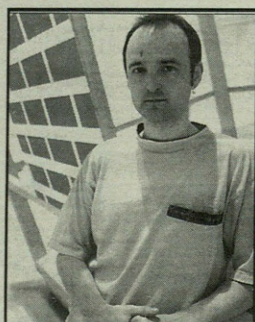
ORAINDIK orain Zeanuriko herriak emandako «Iparragirre» antzezlanaren oihartzunak itzali ez direnean, antzeko beste egitasmo bati heldu diote herritarrek, Gontzal Mendibilen zuzendaritzapean. Hamar musikari eta 20 antzezlez bigarren obra bat prestatzen ari da kantaria, euskal mitologia abiapuntutzat harturik. Aurrekoaren modura, antzerkiak eta musika doinuek bat egingo dute muntaia honetan. Elementu berriak ere baliatuko da, pantaila erraldoi bat hain zuzen ere, bertan hainbat irudi tartekatuko. Entseguetan ari dira, eta abenduren 11n obra estreinatuko dute obra, Durangoko frontoian.

NOR - NORI - NORK

TERESA ZULAIKA

Aita Donostiaren iloba lan handitan sartuta aritu da buru belarri urteotan, osaba hil ondotik (1953), Jorge de Riezu jaso eta artxibatzen jardundako kantutegia argitaratu xedez. Azkenez, Eusko Ikaskuntzak kaleratu du «Euskal Kantutegia», euskal folklorearen ondarea diren bi mila dantza eta abestiz osatua datorrena, lau liburutan banaturik. Aita Donostiaren lanik esanguratsuena dena eskueran da, beraz ●

PELLO IRAZURI

beste askorik legez, kanpotik iritsi zaio ospea eta bere lanaren onarpena. Eskultore andoaindarrak lehen saria lortu du Japongo Marugame Hirai museoak antolaturiko lehiaketan. Saria ez da txantxetako, zortzi milioi pezeta (347.000 libera inguru) jasoko baititu hainbat urtez New Yorken ikasten eta bere lanak erakusten aritu den artistak. Pello Irazuren «Etxea» obra irabazlea museoan kokatuko da ●

RUPER ORDORIKAK

Bixente Martinez eta Joseba Tapiarekin batera osatu duen hirukotea, «Hirutruku», berehala izango da jendaurrean, bizkaieraz abestutako kantu zaharrak erakutsiz. Elkarren egin zuten diskoaren grabaketa, eta Londresen amaitu berri dituzte nahasketa lanak. Nando de la Casaren «Digital Biko» estudioan ari dira orain, diskoari azken ukituak ematan. Durangoko Azokarako kaleratzea espero dute ●

T E L L A K

■ ESPAINIAKO SARI NAZIONALERAKO FINALISTAK

BERNARDO Atxaga Espainiako Sari Nazionalerako finalista izendatu dute, nobelaren alorrean, «Gizona bere bakardadean» azken lana dela medio. Duela bost urte, idazle asteasuarak «Obabakoak» liburuarekin lehen saria jaso zuen. Itzulpen-gintzari dagokionez, Koldo Izagirrek itzulitako Vladimir Maikovski georgiarraren «Poemak» ere aukeratua izan da finalerako. Abenduaren 7an jakingo dira irabazleen izenak.

■ IPARRALDERAKO UNIBERTSITATEA

IPAR Euskal Herriko Ikasleen Elkarteak (IEHIE) datorren urteari begirako aktibitateen plan-gintza aurkeztu du, eta bertan aipatzen denez Iparraldeko unibertsitatearen eskaeraren inguruan antolatuko dituzte lanak. Egun, 7.000 ikasle inguru, beren goi-mailako ikasketak Bordele, Tolosa nahiz Pabeko unibertsitateetan egitera behartuak dadelako eta antolaketa berria eskatu du IEHIEk. Karia horretara, datozen asteetan, alderdi politiko, unibertsitateko agintari, sindikatu eta administrazioako ordezkariekin mintzatu da ikasleen elkarteak.

Honekin batera, ikasleen zerbitzurako gidaliburua kaleratu nahi du IEHIEk, eskubideak, bizitokiak eta garraio sistemen inguruan informazioa zabalduz. Azkenez, Bretania eta Hego Euskal Herriko ikasleekin landutako harremanen ondotik, topaketak burutuko ditu, datorren urtean.

Hau txapelketa gaztea!

Txapelketa Nagusiko doinuak oraindik gogoan ditugula, Nafarroakoa jokatu ondorenean, eskolartekoetan izan eta gero, bertso gosea asetu ezinik abiatuko da Araba eta Bizkaia lotzen dituen txapelketa.

Bi urtetik behin egiten da Araba Bizkaiko lehiaketa, eta aspaldi honetan hau prestatzen ibili dira bertako Bertsolari Elkarteak. Dagoeneko dena prest daukate Gasteizko Villasuso jauregian hasi beharrekoak inolako akatsik gabe Bilboko Arriaga antzokiraino hel dadin, hamaika bertso, txalo eta une urduritsu zein alaiak guztion gozameneko.

Muxikako Ariatza auzunean dago jarria aurtengo txapelketaren bulegoa, Garriko bertso eskolan, eta antolakuntza lanetan dihardu Natxi Aranburu Araba-Bizkaiko bertsolari elkarte-ko idazkariak. Lehiaketa honetako helburuez galdegiterakoan, «bertsogintzaren atal bat erakustea dugu helburu, txapelketarena alegia. Bi urterik behin egi-

ten dugu, ia obitura antzeri, eta bertan bertsolarien aparteko abalegina ikusi eta entzuteko aukera izango dugu», erantzun digu bat-batean.

Hogeita zortzi bertsolari arituko dira aurtengo Gasteiztik Bilborako bidaian, bizkaitarrak gehienak, baina hala ere arabarren kopurua gora doa astiro eta poliki. Arabako bertsozaletasunak

Gasteiztik Bilbora hainbat bertsolari entzuteko aukera izango da; baina gazteak kopuruz gehiago izanagatik ere, ez dute erraz izango zaharrenei nagusitzen. (Argazkia: Juan txo Egaña).

Gasteizen 10 urte bertsotan

1984. urtean sortu zen Gasteizko bertso eskola, gaur egun ere astero astero biltzen da Arabako hiriburuan bertso egarria asetzeko asmotan. 1984 hartan izan zen lehendabiziko Arabako bertso txapelketa, bitxia; txikiak 10 urte besterik ez eta 60 zaharrenak. Isasi suertatu zen garaile Araban inoiz izan zen lehendabiziko lehiaketan. Zoritxarrez, txapelketa hura bukatu eta bi egunetara hil zen txapelketan ibilitako Manu, bertsolari ona bera.

Geroago asmatu zen San Prudentzio lehiaketarena, 1990ean hasi eta lau bertsolari ezberdinek eskuratu dute txapela, nik lehenengoa, Kepa Bizkarguenagak gero, Rikardo Gonzalez de Duranak

ABEL ENBEITA

Gasteizko Bertso Eskola

hirugarren urtean, eta azken bi urteotan Zigor Enbeitak eskuratu du txapela. Prudentzio txapelketan ikusi daiteke Arabako bertsolaritzaren egoera, urtez urte gora doa partehartzea, urtez urte ezberdin eta atsegin. Batetik eta bestetik begiratuta ez dira gutxi lortzen ari garen

emaitzak.

Gasteizen igandean bertso eskolako bi bertsolari arituko dira, Asier Iriondo eta Zigor Enbeita, eta altutik diot gure laguntza osoa izango dutela. Araba Bizkaiko txapelketako bertsolari gazteen artean dago Oihane Perea ere, 17 urterekin lehenengo aldiz txapelketa honetan. Euskal Herriko eskolarteko txapelketan arabar bakarra izan da.

Hala ere oraindik Bertso Eskolak lan asko dauka egiteko. Ostegunero biltzen da Gasteizko Txusta tabernan. Aurten 30 lagun inguru. Gogorik ez da falta behintzat. Horri esker eman dira orain arteko pausoak eta txapelketa honetan ikusiko denez ez dira pauso makalak.

ere gora egin duela seinale adierazgarria. Baina inolako ezbairik gabe, aurtengoa hitz batean laburbildu behar izanez gero, arin aurkituko genuke erantzuna: gaztetasuna. Ahots gazteak izango baitira mikrofonoari inolako lotsarik gabe aurre egingo diotenak.

Gazteen presentziaz galdetutakoan erraz aurkitzen du erantzuna Natxi Aranburuk: «Hori bertso eskolen fenomenoa da, urteetan zehar ardura bereziaz landu izan da irakaskuntza munduan eta orain ikus daitezke fruituak». Gazteez ari garela zer esateko ugari du Jon Lopategi bertso ira-

kasleak: bera izan da urte luzeetan zehar guzti hauen maisu, denak ondo ezagutzen ditu, eta inongo zantzarik gabe txapelketa ondo joango dela ziurtatzen du. «Ondo ikusten ditut neska mutikoak, gogoz, edozertarako gai, txapela ere edozeinek eskura dezake». Bere ustez ona da horrenbeste gazte egotea, «zenbat eta gazteago, hobe, berriagoa izango da txapelketa», baieztatzen du bertsolari

mxikarrak. Gazteen artean dagoen lagun giroa gorai-patu nahi luke Lopategik, «euren arteko konfiantza. Ez doaz txapelari begira, lana ondoen egitea da ardura nagusia, eta hori gauza baundia da».

Gregorio Larrañaga, Jainkomendiko Mañukorta ere, txapelketako bertsolari gazteena izan zen garai batean. 1958an izandako gerarosteko lehenengo Bizkaiko txapelketa ondo gogo-

«Zenbat eta gazteago, hobe, berriagoa izango da txapelketa»

JON LOPATEGI

ARABA - BIZKAIKO

ratzen du Mañukortak, geroago ere Ameriketako artzai ibili ostean, txapelketa gehienetan parte hartu baitu Jainkomendiko mutilak.

Gazteena eta zaharrena

BETIKO umore eta alaitasuna gehituko diona txapelketari xelebre agertu zaigu guri ere oraingoan. Horrenbeste gazteren artean bere burua zelan ikusiko duen galdetuta, sekulako erantzuna berea: «Neure burua? neuria, betiko moduan». Ez dio inori beldurrik 51 urteko bertsolariak, eta gustura ez balego ez litzatekeela joango adierazi digu. «Neure ustez bertsolaritza asko aldatu da, ez da berdina lehen eta orain, gazte hauekin dena ezberdina da, gaiak eta...».

Lasai dago oraingoan Mañu, epaimahaiak esan artean arituko baita bertsotan, behin hauek esandakoan, kantatu beharrekoak botata abiatuko da berriro ere Jainkomendiko etxera. Handik kilometro gutxira aurkitu dugu aurtengo txapelketako neskari gazteena, Ondarroako Leire Bilbao. Euskal Herriko eskolarteko txapelketako finalean izan ondoren, Araba eta Bizkaiko bertsolari txapelketan partehartzeko aukera eskuratu baitu 16 urteko ondarroatarrak. Pozik dago Leire, baina jakin badaki ikasteko asko duela oraindik. «Besteak urteetan zehar ibili dira, eta ni besteak adina ibilitakoan hobeto ibiliko naiz; bala ere, txapelketara ikasteko gogoz noa, froga berri bat izango balitz bezala».

AZAROAK 6 GASTEIZ

Zigor Enbeita
Beñat Gaztelurrutia
Iñigo Olabarri
Asier Iriondo
Unai Ormaetxea
Iñigo Gojenola

AZAROAK 13 ZEANURI

Jon Mikel Omagogeaskoa
Leire Bilbao
Ibon Itza
Rikardo Gonzalez de Durana
Igor Meñika
Mikel Urdangarin
Dani Kastaños

AZAROAK 20 GERNIKA

Ireneo Ajuria
Iñaki Gonzalo
Oihane Perea
Oier Arregi
Mirari Azula
Iñaki Aurrekoetxea
Iratxe Ibarra

ABENDUAK 4 BERMEO

Gregorio Larrañaga "Mañikorta"
Kepa Intxausti
Aritz Lopategi
Unai Iturriaga
(lau gehiago kanporaketatik sartuak)

ABENDUAK 8 DURANGO

Igor Elortza
Juanjo Respaldiza
Juan Mari Areitio
Jon Enbeita
(lau gehiago kanporaketatik sartuak)

ABENDUAK 18 BILBO

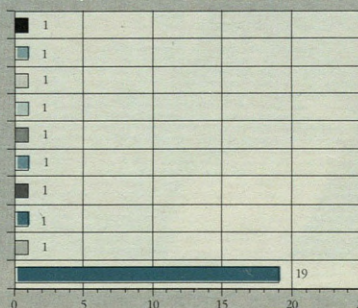
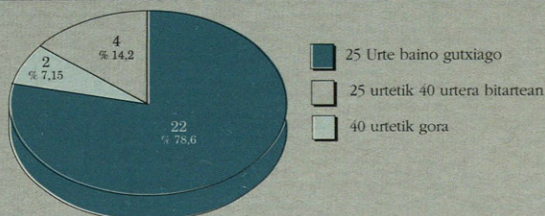
AIPAGARRIAK

- Hauetatik X bertsolarik parte hartu izan du Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusian
- 5 bertsolari gazteek parte hartzen dute lehenengo aldiz txapelketa honetan
- 4 neskak parte hartuko dute
- Arabako partehartzaileen artean euskaldun berriak dira Rikardo, Oihane eta Dani Kastaños

PARTEARTZAILEAK JAIOTERRIAREN ARABERA

PARTEHARTZAILEEN ADINA ETA LANBIDEA

ARABA - BIZKAIKO BERTSOLARI TXAPELKETA • ARABA - BIZKAIKO

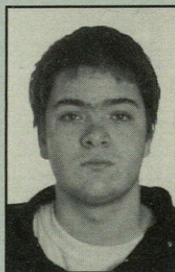
**ZIGOR
ENBEITA**

*Gasteizen hasi
zaigu txapelketa
haurten*

amets ugari hortaz
egin dugu hemen
animaturik daude
arbarak zeren
ni izango naiz lehen
ta Asier bigarren

**BENAT
GAZTELURRUTIA**

*Lehenengo aldiz
zaude Benat
txpelketan*

asko ez dut iraungo kanporaketetan
ikusiz nortzuk dauden
aurten zerrendetan
esperantza handirik
ez daukat benetan

**UNAI
ORMAETXEA**

*Zornotzan be
badira hainbat
bertsolari*

Urdangarin eta ni
jada bagara bi
Gasteizko saioagaz
egongo naiz adi
non geratuko naizen
ez baitaukat argi

Duela bi urteko finalaurreko argazkia duzue honakoa; urduritasuna nagusi. Ez gara momentu horretara heldu baina, eta hasierako txangoa lasai hartu dute bertsolariek. (Arg: Juantxo Egaña).

Urduritasunari ez dio bel-
durrik Leirek, eta berak ohi
duen bezala sendo eta pa-
txada onean arituko da ber-
tsotan. Duen ahots ezta la-
gun, bere asmoa argi utzi
digu: «*Daukadan mailan
abalik eta ondoen egitea da,
eta egun on bat izanez gero,
ez naiz atzean geratuko.*
Aurtengo udan hainbat
saioetan ibili ondoren, mutil
arteak kantatzera ohituta
dagoela esan digu Leirek eta
horregatik ez du batere kez-
katzen lehiaketan ere mutil
arteak izatea.

Txapelketan zehar, zaha-
rrak zein gazteenak ikuste-
ko aukera ona izango da,
txapelketak berak ere siste-
ma zaharra ekarri baitu aur-
ten. Aurreko finalean erabili
zena, aurten kanporakete-
tan ere eliminazio sistema
erabiliko da, lehen egiten

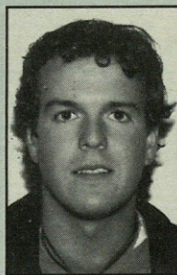
IÑIGO
OLABARRI

*Txapelketa bastear
dela nabarmena*

Gasteizera joateko
daukagu ordena
lehenengo igandea
urteetan barrena
astelenena baino
gogorrgo dena

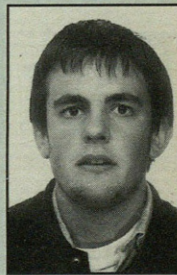
IÑIGO
GOJENOLA

*Australian egonda
zer moduz
bertsoak*

han asko bota ez ta
hemen arazoak
entrenamenduz nola
gabiltzan mantoak
ea mesede egin
didan deskantsoak

ASIER
IRIONDO

*Ezezaguna zara
oraindik Bizkaian
baina ha-*

lere nago
umore alaian
nolatan konpontzeko
nagoen garaian
zigor eta biok gaude
hau aldatu nahian

zutenaren antzera. «Beti ere,
kalitatea hobetzeko asmoa-
gaz, saio bizi eta trinkoa-
goen alde, berretsi du Natxi
Aranburu antolatzaileak.
Saio bakoitzean hamar bert-
soko lana egin ostean, au-
rrera egingo baitute. Guztira
hiru azpisaio eginez. Lehe-
nengoan lauk egingo dute
aurrera, bigarrenen bik eta
horiek erabakiko dute saio
bakoitzeko garailea. Azken
saioko puntuak ez dira me-
tagarriak izango, hala ere;
eta kanporaketa bakoitzeko
biek, garaileak eta bigarre-
nak, sari bana jasoko dute.

Finalaurrekoetan ere sis-
tema antzekoa izango da.
Aurreko txapelketako fina-
listez gain, kanporaketa ba-
koitzeko bi aurrenekoak eta
punturik gehien lortu dituz-
ten hurrengo bostak izango
dira. Punturik gehien lortzen

Mañukorta, garai batean txapelketako gazteena, aurtengo zaharrena izango da; gazteena Ondarroako Leire Bilbao dugu, 16 urte eta bertsotan dotore asko. (Argazkiak: Leire Arzuaga eta Juan Carlos Ruiz).

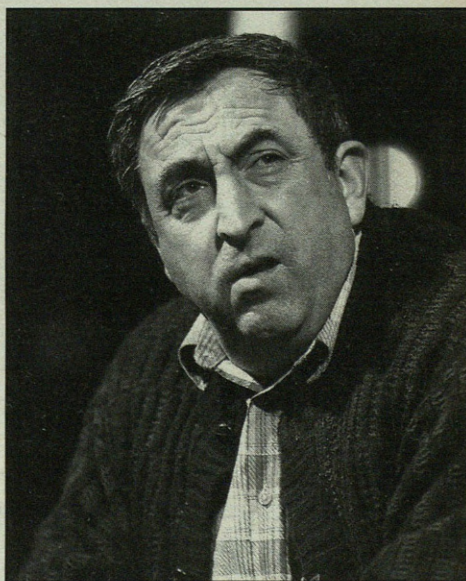
dituztenek egingo dute au-
rrera, sei, eta hauetatik bi.

Finalaurretako bi irabaz-
leek eta puntu gehien es-

kuratutakoek jokatu dute
finala. Zortitik lau, lautik bi,
eta azkenean biren artean
jokatu dute aurtengo Araba

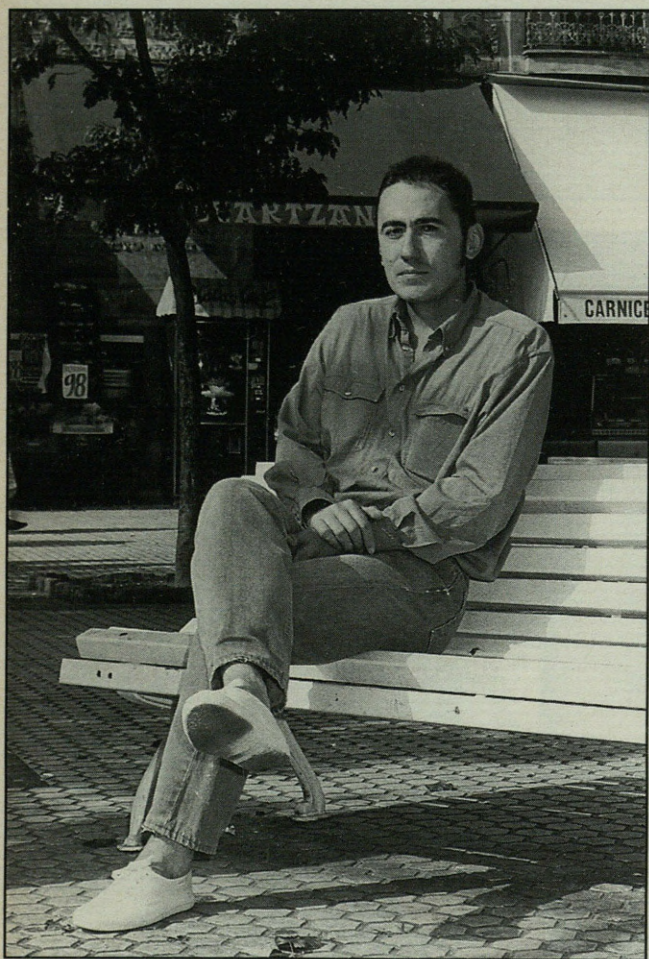
eta Bizkaiko bertsolari tx-
apelketako txapel bakarra.

PATXI GAZTELUMENDI

Jabier Muguruzak liburua eta diskoa dakartza besapean

«Euskal Herriko zirkuitua oso latz jartzen ari da talde handientzat»

«Euskal kulturaren erabileraz hitz egiten hasi beharko genuke; oso euskaltzaleak gara, baina inork ez du itzulpen obra bat edo disko bat erosten». (Argazkia: Alberto Elozegi).

Musika munduan aski gizon ezaguna dugu: soinuarekin talde askoren laguntzaile, Ja Ja proiektuaren sortzaile, Les Mecaniciens taldean buru-belarri murgildurik, bakarlari gisa aurkeztu zaigu, Elkarrekin atera duen «Boza barruan» lanarekin. Honekin batera, «Sei lagun sei sekretu» haurrentzako liburua kaleratuko du Erein argitaletxearekin.

Disko honekin orain arteko bidea alde batera utzi al duzu?

Aspaldidanik ari nintzen beste zerbait egin nahian. Orain arte instrumentu mordoarekin jardun dut, eta zerbait sinplea egiteko gogo nuen, hitzari garrantzia handia eman eta nire abestiak neure kasa kantatzeko gogoia. Horixe egin dut.

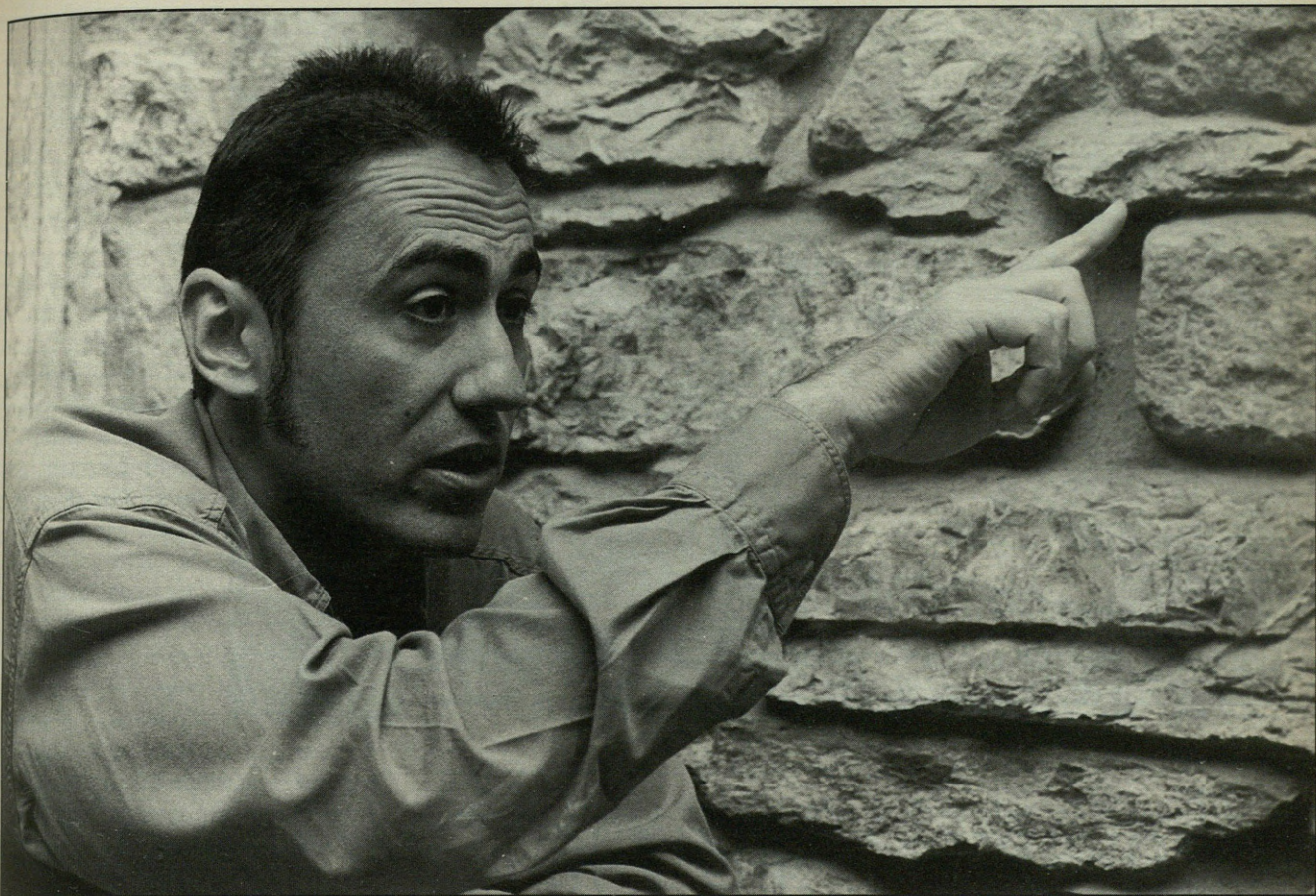
Aurrekoa agortutzat jo daiteke, beraz?

Ez dut uste; bakarka aritzeko gogoia dudalako egin dut disko hau. Badago besterik ere: Euskal Herriko zirkuitua oso latza jartzen ari da talde handiak mugitzeko, kasik ez da kontzerturik egiten eta

askoz ere errazagoa da momentu honetan gitarra eta kontrabaxu jole banarekin zirkuitu txiki batean mugitzea, kultur etxeak, ostatu eta tabernak lantzea.

Orain artean landu ez duzun inguru bati zuzendu diozula lana ondoriozta al daiteke?

Gehienbat nire behar batetik sortua da lana, eta beti inguruan izan ditudan idazleen testuak jaso eta kezka horri erantzun diot lan honekin. Bestea, zer jendeke entzungo duen eta, inkognita handia da. Nire ustez gaur egun badago letra landuak eta musika intimoa entzuteko gogoia.

Diskoa bere barruko beharrak asetzeko egin duela aitatu digu, «beti inguruan izan ditudan idazleen lanak jaso eta kezka horri erantzun diot; neure ustez badago letra landuak eta musika intimoa entzuteko gogo». (Argazkia: Alberto Elozegi).

Bernardo Atxaga eta Iñaki Irazu anaien letrak baliatu dituzu, zureekin batera. Zertaz ari dira?

Intimistak dira letra batzuk, besteek berriz satira eta ironia puntua dute. Beti gustatu izan zait ironiaz jardutea, gure buruari barre egitea.

Orain gauza berri ugari sortzen ari dira musika alorrean, obizko bideetatik kanpora. Zeri erantzuten dio horrek?

Beharrezkoa zen. Oso erreferentzia gutxiarekin fun-

tzionatu izan da, nahiko musika pobrea eginez eta eske-ma pobreetan arituz.

Orain jende berria ikusten dut, irekia, moderno. Baina, honen guztiaren aurrean bizi dugun egoerak oso kezkatzen nau, hau da, salmentarik ez egoteak, kontzerturik ez egiteak.

Itolarrian dakusazu kulturaren mundua?

Euskal kulturaren erabileraz hitz egiten hasi beharko genuke. Oso euskaltzaleak gara, asko maite dugu gure

kultura, baina gero inor ez da itzulpen obra bat, disko bat erosteko gauza. Honetaz kontura zaitezen, disko honetan ohartxoa jarri dugu, hizkuntza gutxitu batean egina dagoela eta jendeari kopiarik ez egiteko erregutuz jendeari. Mutur horretara heldu gara, ez baita batere saltzen.

Minimoetara heldu gara, bi mila disko saldu ezean ezin duzu grabatu. Arazo honetaz jende ohartarazten saiatzen naiz, eta herriz-herriz zabaltzen ari garen «Euskal Musikaren Abezedariuma» errezitaldietan, erne egon behar dugula adierazten dut. Aurten bertan gauza asko ez dira kaleratuko, taldeak pikutara joango dira, oso egoera larrian gaude.

Diskoa eta liburua kaleratuko dituzu batera. Une emankorra zurea.

Bi urte dira ipuinak idazten ari naizela eta argitaratzeko unea iritsi zait. Helduentzat ere badituz lanak prestatuak, eta datorren urtean argitaratzea espero dut.

Zer dela ari zara beti baurren munduari begira burbil lanean?

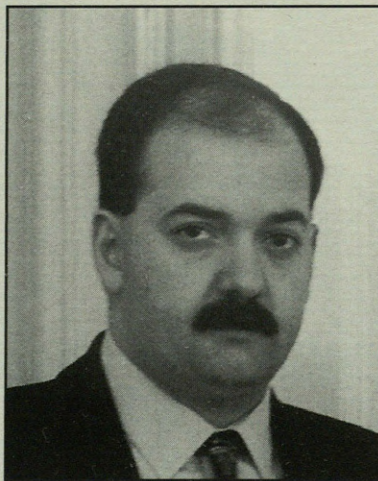
Beti garrantzia handia eman izan diot haurtzaroari, ni izan nintzen ume hura gogoratzen saiatu naiz, umeen ikuspuntua... oso mundu diferentea da, gurearekin zerikusirik ez duena. Eta hori guztia adierazten arduratzten naiz, umeen sekretuak eta, zabaltzen.

PATXI GAZTELUMENDI

«Oraino instrumentu mordoarekin jardun dut, eta gogoan nuen hitzari garrantzia handia emanez musika sinpleago bat egiteko»

NOLA EGIN 500.000 LAGUNENTZAKO IRRATIA?

JULIAN
BELOKI

Egunero eginkizun

Nik dakidala, irakurle, telebistari begira egin zen galdera es-treinek: nola egin milioi erdi lagunentzako telebista? Euskal telebistako arduradunek egin zuten gainera, Euskal Herriko Unibertsitatearen Udako Ikastaroen baitan. Kulturgintzako beste eremu batzutara zabaltu den bezala, orain, irratigintzaz egin digute galdera bera ARGIAko orrialdeotan. Ongi da –eta hona erantzun moduko bat–, baina ez da gauza bera telebistaz edo irratiaz ihardutea. Ageri-ageriko arrazoi bategatik: diruarena, alegia. Milioi erdi lagunentzako telebista bakar bat egitea dirutan kostatzen denarekin, egunean hogeita lau orduko bospasei irradi-programazio ezberdin osa bailitezke, hedapenerako eta ekoizpenerako baliabide tekniko, komunikaziorako profesional trebez eta enpresa egituraketa egokiz behar

bezala hornituta. Irratigintzaren enpresa-egitura eta produkzio-bideen antolakuntza, guztiz diferenteak dira telebistarekiko, kostuei dagokionean batipat. Horregatik dago egon ere, hainbat irradi: instituzionalak, komertzialak, munizipalak, libre izenekoak eta auskalo nolakoak... Pirata huts denik ere bai. Telebista kate asko ikus dezakegu etxeko besaulkitik mugitu gabe, baina irradi-sintonien dila, opa-roagoa da oraindik.

Horregatik bada, milioi erdi euskaldunentzako irratigintza nondik nora doan edota joan beharko lukeen zerbait finkatzen hasteko, argigarri deritzot, euskarazko irratigintzaren historia bera zertxobait gogorarazi eta gaurregungo entzuleari buruzko daturen bat edo beste aitzazeari. Izan ere, euskarazko irratigintzaren historian emandako lehenbiziko urratsak ez di-

ra atzo goizekoak. Diktadurapeko garaietan ere bazegoen zerbait –zerbait baino gehiago ere, Loiola, Arrate, Segura eta beste irradi batzutan– eta, orain hamabost urte, Gernikako Estatutua onartu eta martxan jarri zenez geroztik, are eta gehiago. 1982ko maiatzean Euskal Irrati-Telebistaren sorkuntza legea Legebiltzarrean onartu eta berehala Euskadi Irratia sortzearekin, mugarri tinko bat finkatu zen euskarazko irratigintzaren historian. Irratiko dila batetik bestera mugitu besterik ez daukazu, irakurle, orduetik honako aurrerapenaz ohartzeko.

Aurrez egindako bide lu-ze baina xumeari esker, telebistan ez bezala, ordurako ere euskarazko irratigintzan nahiz idatzizko komunikabideetan ziharduen jende bat inguratu eta aparteko prestakuntzaldirik gabe jarri ahal izan zuen Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak Euskadi Irratia martxan. Lasai asko esan dezakegu gainera, hamabi urteren buruan, onarpen handia lortu duela bere programazioak. Euskarazko irradi indartsu bat abiarazteak ez zituen lehendik ere leku bat egina zeukatenak itxi. Orduan eta orain, entzun egiten da euskara irradi-sintonia ugarien artean. Euskadi Irratiaren beraren arrimuan ere, entzule gazteentzako irradi propio bat garatu da: Euskadi Gaztea. Euskarazko irradi-izen propio bat baino gehiago dago dialean eta sortzen hasiak diren udal-irratietan ere maiz egiten da apustu euskararen alde.

Eskaintza gora, entzuleak ere gora. Hona datu adierazgarri batzuk: 14 urtez gorako 330.000 euskaldunek entzuten dute egunero irratia eta hoietatik %65ak euskarazko irratiaren bat.

200.000 entzule inguru euskarazko irratiren bati belarria erne, egunero. Bitxikeria bat: Euskadi Irratiko «Goizen Behin» irratisaioak galdetu zien behin bere entzuleei, ea zenbat irradi-tresna zeuzkaten etxean. Guztien zeuzkanak lau. Bazen, etxe barruan, han hemenka, bederatziz entzungailu zeuzkanik ere. Irrati-zale on asko dago gure artean.

Ba doa, beraz, euskarazko irratigintza garatzen. Sortu ditu bere esparruak, erakarri du entzuleria garrantzitsu bat. Eginga dakoari eutsi, sendotu eta etorkizuneko erronkari aurre egiteko, hona, nere iritzi apalean, eginkizun ildo nagusiak, hiru ataletan banatuta:

1. Medioa bera prestigiatu. Komunikabide bero eta estimagarri izaten jarraitu behar dugu, sinesgarri eta hurbileko, adin guztietako entzuleentzat, haur, gazte, eta ez hain gazteentzat. Euskadi Irratia, Euskadi Gaztea, udal irratia..., publikoak eta komertzialak, denak ditu beharrezko euskalduneriak. Zenbat eta eskaintza hobea, orduan eta zaletu gehiago. Gero eta euskaldun gehiago irratizale, orduan eta irradi-entzule euskaldun gehiago izateko arriskua. Esan gabe doa, gaurko egoeran, erantzunkizun apartekoa dagokigula, Jaurlearitzaren ekimen irmoari esker, EITBren baitan dihardugun irratioi. Gaur gaurkoz, udal irratiek, irradi komertzialek nahiz ekimen pribatuko beste edozeinek nekez bete ahal izango duten esparru bat betetzen baitugu.

2. Komunikatzaile profesionalak trebatu, irratizko komunikazioan landu nahi ditugun arlo guztietarako. Asko aurreratu da. Euskarazko irratisaio asko entzun besterik ez daukazu hortaz ohartzeko, irakurle. Irratsaio en-

Medioa bera prestigiatu behar dugu. Komunikabide bero eta estimagarri izaten jarraitu behar dugu, sinesgarri eta hurbileko, adin guztietako entzuleentzat, haur, gazte eta ez hain gazteentzat

tzungarri asko dago. Halere, kontuz esola gainean lo hartzearekin! Adi, besteak beste, aurrerapide teknikoan galgari. Eragin haundia du eta ez du gero eta txikiagoa izango, bai profesionalen prestakuntza bideratzera-koan eta berdin mezuaren hedapean nahiz entzulearekiko harremanetan, interakzioan, orain esaten den bezala.

3. Hizkuntzaren zabal-kunde eta normalizaziorako tresna bizi eta egoki garen neurrian, hizkuntzaren kalitateari buruzko ardura. Ahozko hizkuntzaren eredu berriak finkatzen ari gara. Irrati guztiena eta ikusentzunezko nahiz idatzizko komunikabide guztiena izan behar du ardura horrek. Miren Azkarate euskaltzainak gogorarazten zigun orain-

dik orain, «Deia» egunkariaren igandeetako aldizkarian: «*XXI. mendeko euskara komunikabideek finkatuko dute*». Bestalde, arreta berezia, Bernardo Atxagak erabili ohi duen zentzuan, *euskaldunberriekiko* («*Denok euskaldun berri*», proposatzen zuen berak lematzat). Hemen, denok izan behar dugu euskaldunberri, euskara ikasi berriak batzuk eta alfabetatu berriak beste batzuk. Ezin dezakegu, beraz, zabar eta ajolakabe joka.

Nola egin milioi erdi lagunentzako irratia euskaraz? Horretan dihardugu, entzuleekiko erakarmen-indar interesgarri batez. Euskaldun asko biltzen da egunero euskarazko irratien eskaintzara. Eguneroko lanak jarri behar digu eginkizuna, eta itxaropena eman, aurrera egiteko. Gurea –nik hala uste–, ez da diru kontu larriegia! ■

AZAROAK

5

larunbata

■ SOROTAN BELEREN AURKEZPENA

«FESTAROA 94» euskal artistei zuzendutako zikloaren barruan, «Mundu Hegian» deituriko bere bigarren diskoa aurkeztuko du Sorotan Bele taldeak, Donostiako Victoria Eugenia antzokian, azaroan 5ean, gaueko 22.30etan. Elkar disketxean grabatu dute diskoa, eta Mikel Errazkinek egin ditu kantu eta letrak. Taulatu gainean jotzen arituko direnak, berriz, Urbil Artola, Gorka Sarriegi, Ixiar Amiano, Rikardo Salaberria, Aitor Etxaniz eta Mikel Izulain izango dira. Zikloa, Gipuzkoako Diputazioaren Kultura Departamentuak eraman du aurrera, antolaketa lanetan Joxe Anjel Arbelaitzek zuzentzen duen A&M Kultur Promotora ari dela.

AZAROAK

6

igandea

■ UDAZKENEKO MUSIKA ZIKLOA URRETXUN

URRETXUKO San Martin de Tours elizan egiten ari den Udazkeneko Musika Zikloan, azaroaren 6an, **Zumarraga-Urretxuko Goiargi eta Kimets-Goiargi abesbatzek parte hartuko dute.** Goiargi abesbatza 1984an sortu zen, hamar urte betetzen ditu beraz, eta herriko kultur ekin-tzetan parte hartzeaz gain, nazioarteko lehiaketan aritua da, hainbatetan lehenengo sariak erdietsiz. Javier Arratibelek jarduten du zuzendari. Kimets-Goiargi ahots zuriz osatutako abesbatza, bestalde, duela bost urte sortu zen. Xabier Barriolak zuzendua, herrian bertan eta Euskal Herrian abestu du orain arte, Donostiako Orfeoiairen 'filial' gisa hainbatetan.

B E G I B E L A R R I

M U S I K A

ERGA OMNES, DUT, BRANKAN
URRIAK 22. BERMEOKO KAPILLAN

ILUNTZEAN Bermeora helduta, gazte jendea gogoz ikusi genuen, kapilarako bidea hartu eta kontzertua entzuteko asmoz. Erga Omnes goierritarrak igo ziren lehenak kapilako altarera, musika bitxia eginez, ingelesez kantatua, oso abeslari onagure irudiko, gitarra latz atsegina.

nuen.

Gaua hautsi behar zela iruditu zitzaigun, han, Bermeon, itsasertzean, Hondarribitik heldutako olatu handi eta zaratatsu hura heldutakoan. «Esnatu» kantua erekin iratzarri eta eromenaren muga ezagutu genuen, dantzan, oihuka, saltoka, izerditan

Jaunari eskerrak

Ezezagun azken era arte, bukatzeko Pearl Jam taldeak pelikula baterako eginitako kantua jo zuten. Pearl Jam gustokoa dugunok, talde on bat aurkitu ge-

blai, zoratzen; zoragarri. Hain gazte, hain gogor, aspaldiko partez musikak gogoz beteriko uneak eskainti zizkigun, indarra, abiadura, DUT maitatzen, maite DUT. Hemlet edota Rage against the machine eduki genitzakeen aurrean, indar bera, gogoak soberan, baina ez, euskaldunak ziren, gazte gazteak.

Hirugarren taldea Mutrikutik, itsasontziaren Brankan etorri ziren. Aurre aurrean dabilen taldea, Gipuzkoan behintzat. Emanaldi asko, eta horrek eragina du taulatu gainean. Hirukotea ederki moldatzen da, gitarra joleak gogo dena jartzen du berean, abeslariak baxua ere jotzen du, eta begi aurrean euskal Nirvanak ditugula iruditzen zait une batez, ze arraio, hauek nahiago.

PATXI GAZTELUMENDI

■ GAZTEENTZAKO BIDEO JAIALDIA GASTEIZEN

INDAR taldeak, Arabako Foru Aldundiaren Kultura Sailaren laguntzarekin, gazteei zuzenduriko Argumentazio Bideoaren Jaialdi Amateurra aurkeztu du. **Lehiaketa modukoa izango da eta hamar sari banatuko dira**, bideoaren edukia, originaltasuna eta interpretazioaren inguruan. Lanak aurkezteko epea abenduaren 31n amaituko da. **1994-95eko ikastaroan filmatuak, gehienez 30 minutuko iraupenekoak, eta aktoreak, gehienak, 18 urtetik beherakoak izatea eskatzen da.** Azken txanpara iristen diren lanak datorren urteko ekainean jaialdi batean aurkeztuko dira.

■ ZINEMAGINTZA ESPERIMENTALA

BILBOKO Frantses Institutuak, Arte Ederretako Museoren Zinemateka sailak eta Parisko Light Cone Elkarteak zinema esperimentalaren inguruko zikloa osatu dute, zeina **abenduaren 17ra bitartean luzatuko den, 250 pelikula eskaini asmoz.** Gai zehatzen inguruan eta atal monografikoetan lotu dute egitasmoa. Filme guztiak Arte Ederretako Museoren Zinematekan emango dira, asteartetik larunbatera, 17.00etatik 19.00etara.

AZAROAK
10
osteguna

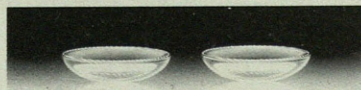
■ HIRIAREN INGURUAN KOLDO MITXELENAN

HIRIA bizigune eta errepresentaziogune moduan aztertuko da Donostiako Koldo Mitxelena Kulturunean, azaroaren 10etik 15era bitartean. Jesus Arpalen zuzendaritzapean, **hiriaren uni-bertso sinbolikoaren errepresentazioa eta eredu ezberdinak** arakatuko dituzte, mahain-guru, hitzaldi eta mintegietan.

AZAROAREN 5etik 19ra egingo den Debako Antzerki Astea Goaz antzetzaldearen hogeigarren urteurrena gogoratzera dator aurtun. Azaroak 5ean, Karraka taldeak «Peccata Minuta» obra aurkeztuko du. Azaroan 6an, «Goaz» aretoaren inaugurazio ekitaldia izango da. Azaroaren 8an, «Mundua salba dezagun» taularatuko du Kukubiltxok. Azaroak 11n, Ekekei taldearen «Hiltegia» antzezlanak izango da ikusgai. Azaroak 12an, «Euskal antzerkia: idazleak eta talde amateurrak» gaiaren inguruan mahaingurua burutuko dute. Azaroak 13an, Goizeko Izarra antzetzaldearen «Markesaren alaba» emango da. Azaroaren 16an, Hikak «Babalibu! Babaliba!» erakutsiko du. Azaroaren 18an, kale animazioa Auskalo taldearen eskutik. Azkenez, azaroaren 19an, Goazen «Eun dukat»ek itxiko du egitaraua. Obra guztiak Zubelzu aretoan taularatuko dira.

ALDA EZAZU BIKOTEA HILABETERO

EROSOAGOA DA ETA

MULTILENS botatzeko lenteak
Ukipen lenteen abantail guztiak eta
hilabetero berriak jartzeko erosotasuna.
Erabili... eta bota. Horren erraza.
Eta horregatik, beti ikusmen bikaina,
ixurkari bakar bat eta begientzat
ziurtasun osoa.
Eta ez dira lentixka arruntak
baino garestiagoak!
MULTILENS botatzeko lenteak:
Erosotasuna ez baita botatzekoa.

L I B U R U A K

«MUSIKA HISTORIAN
ZE HAR». NEREA

MURUAMENDIARAZ, J.A.
ARANA MARTIJA ETA
MARIAN IRIARTE.
ELHUYAR-ELKAR. 179 or.

HEZKUNTZA Erreformen
BBBko 1. mailan eman be-
harreko musika asignatura-
rako eskuliburu osatu dute

Elhuyarreko kideek. Musi-
karen historiaren berri ema-
ten zaigu, azalpen tekniko
batzuren ondoren, Erdi
Aroan hasi eta gaur egun-
gora iritsiz. Liburu honetan
mundu zabaleko musikari
eta joera nagusiak aurkezten
dira. Azkenik, euskal musi-
ka historiaurretik kantagin-
tza berriraino ●

«ALT XOR U HARTEA».

R.L. STEVENSON.
ITZULTZAILEA: INAKI
MENDIGUREN.
MARRAZKIAK: JOSE
MARI ORTIZ. ELKAR. 103
or.

BENETAKO klasikoa da
abentura-liburu hau. Long
John Silver itsas-lapurra eta
aberastu nahi duten bi gazte

protagonista dituen eleberr
honen edizio laburtua es-
kaintzen digu Elkarrek.
Nork ez du inoiz abentura
honekin gozatu, jatorrizko
liburu eskuartearen edo ber-
tan oinarrituz egin izan diren
hamaika filmetarik bat edo
beste ikusiz? Hona beraz
aukera ederra gazteek as-
paldiko klasiko hau ezagutu

B E G I - B E L A R R I

L I B U R U A K

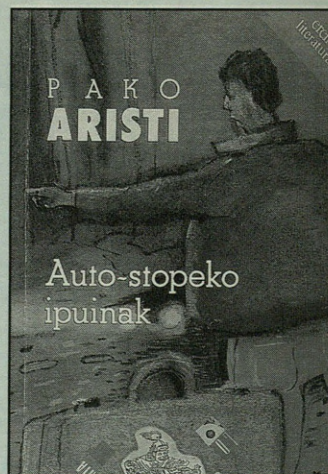
Menturarekin jostatzen

Jakin badakigu, Pako Aristi urrestilda-
rrak, Euskal Herria, kolore askotako
coccinelle autoan zeharkatzen duela,
eta agitzen zaiola noizean behin, herri-
ko lautada hotzen bakardaderen arin-
tzeko, kide baten edo bestearen sto-
pean hartzeko. Autora igotzen zaizkio-
nak suertez eleberrak dira eta haien hitz
bakoitzak memorian kokaturik, gero
paper xuriaren gainean jartzea du lana
Pako Aristik. Ez pentsa lan erraza denik.
Instanteak, giroak, aitzineko oroitzar-
penak, memoria kolektiboa larrutzen
duten minen oihartzunak, bitxikeriak,
ankerkeria esplikatu ezinak, jarrera sadi-
koak ekarri ditu Pako Aristik, Ereinek
duela zenbait hilabete argitaratu dion
ipuin bildumara.

Ipuinetarik gehienak «menturarekin»
jostatzen dira, ezbeharrarekin, «azarta-
rekin» testuan barna nonbait idatzirik
den bezala; ordea «azarta» epaile doia
aldiz «mii bat biloetarik tiraka» izkriba-

tuak direlako irudipena ematen digute.
«Azartaren menpean» uste da beti, ger-
takaririk ikaragarrienak direla nobela
edo ipuingai, irakurlea desgostuaren
hegian daldaraka ari delarik, literatur
ekoizpen arras ona dela, telebistan edo
zinean odola ixurtzen den bezala, idaz-
leak irakurlaren sentimenduak nahasi
nahi izan ditu, irakurlearen gogo lasaia
inarrosi, erreala bilakatu, ahalezko ihes
bideak eskainiz. Irrazionalitatearen
garaian gaudela ahantz ez dezagu.

Bukatu baino lehen, jendarteako
sadismo inaginarioaren literaturara
pasatzeko Pako Aristik erabili duen
hizkuntza aipatzeko genuke: nabari-
tzen zaio indaro bat egin duela hitzak
aukeratzeko unea, iparraldeko eta he-
goaldeko erra-moldeen artean halako
oreka «harrigarri» bat bilatuz. Hargatik,
ipuin bat edo beste salbu, nork balia-
tuko ditu auto stopoko kondakizun
hauek mundaren entelegatzeko.

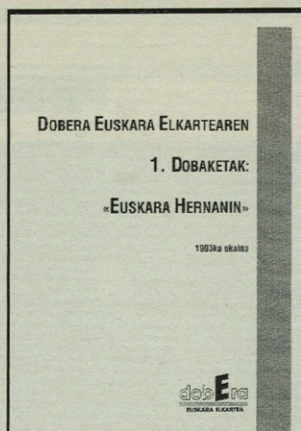
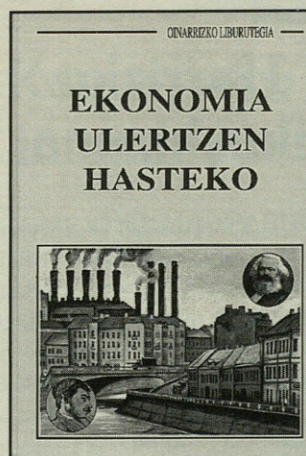
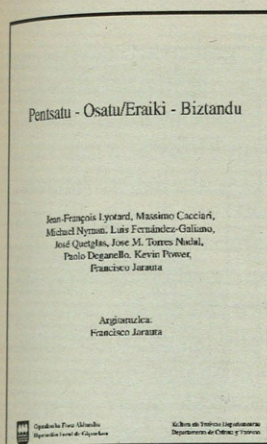
«AUTO-STOPEKO IPUINAK».
PAKO ARISTI. EREIN.

Agian munduak ez du entelegatze
premiarik, jasan baizik.

Itxaro Borda

eta zaharragoek berrira-
kurri ahal izateko. ●

Jean-Francois Lyotard, Massi-
mo Cacciari... ●

izan da, argia. Bere inguruan
balore mitologikoak sortu
eta betidanik izan da sekre-
tu-iturri gizakiarentzat.
Zientzi mailako azalpenak
ematen dira lanotan, argia
definitzen saiatzen dira eta.
Bere baloreak, aplikazio
teknologikoak, Einsteinen
irizpidea eta beste gai ugari
aztertzen dira, amaieran ar-
giaren historia miresgarria
erantsiz ●

**«PENTSATU,
OSATU/ERAIKI,
BIZTANDU».** ASKOREN
ARTEAN. ARTELEKU. 221
or.

ARTEGINTZAREN alor ez-
berdinak jorrazteko sortu
zen erakunde honek, ohi
duen bezala, bere baitan bu-
ruriko mintegi bateko hi-
tzaldien bilduma argitaratu
du. Francisco Jarautaren
koordinaziopean, aurtengo
apirilaren 13tik 17ra izan zen
aipatu mintegia. Beraz, ha-
ritu eta eskertzekoa da ho-
rren azkar argitaratu izana.
Hausnarketarako beta es-
kaintzen dute arteder ezber-
dinetako pentsalariek: Mi-
chael Nyman, Kevin Power.

**«EKONOMIA
ULERTZEN HASTEKO».**
GAIAK. 76 or.

AINTZINAROTIK garrantzia
hartu zuten egitura ekono-
mikoek. Gaur egun arte izan
duten bilakaera aztertzen da
liburu honetan, askorentzat
-hurbil eduki arren- beti ere
ulergaitzak egiten diren
hainbat kontzeptu entzute-
tsu xeheki azalduz. Popula-
zio aktiboa, enpresa, erren-
ta, orekak/desorekak, ma-
kroekonomia eta Euskal
Herriaren etorkizun ekono-
mikoak azaltzerakoan, infla-
zioa, inbertsioak, aurrez-
kiak, merkatal harremanak
edozein pertsonarentzat
ulergarri egiten dira ●

**«EUSKARA
HERNANIN».** DOBERA
EUSKARA ELKARTEA. 77
or.

EUSKARA sustatzeko talde
honek burutu zituen lehen
«dobaketak» izan ziren txos-
ten honetan bilduriko gaiak
aztertzeo ingurune egokia.
Izenburuak dioen bezala,
euskararen egoeraren berri
eman eta aztertzea da helbu-
rua, Dobera elkarteak au-
rrera eraman ditzakeen
ekintzak zehaztu ahal izate-
ko. Historia, diagnosia,
hizkuntz plangintza eta egi-
tasmoak banan-banan az-
tertzen dira ●

**«ARGIAREN SEKRETU
LILURAGARRIAK».**

GAIAK. 76 or
ZIENTZIAREN historian mi-
respenik gehien sortu duen
fenomenoetariko bat horixe

«KARMEL». EUSKAL
HERRIKO
KARMELDARRAK.
1994.EKO IRAILA. 209.
ZENBAKIA. 112 or.

KANTAGINTZA da azken
ale honetako adar nagusia.
Alde batetik, Saint-Cha-
mond herrian kantatu ziren
euskal melodien kontzertua
aztertzen da eta emanaldi
hori Euskal Herrira ekartze-
ko eginiko ahaleginak azal-
du eta gero, bertan kantatu
ziren doinuen hitzak ematen
dira. Bestetik, Imanolen az-
ken lanaren inguruan, Gu-
rutzeko Joan Deunaren «Bar-
ne kanta» dela eta, J.M. Arri-
zabalagak kantariari eginiko
elkarrizketa luzea bezain sa-
kona eskaintzen da. Atzetik,
erreformak elizan, espaini-
erako «ante» preposizioaren
aurrean nola jokatu eta beste
hainbat gai jorrazten dira ●

Hontza
LIBURUDENDA

Okendo kalea, 4
Tel. 42 82 89 Faxe: 43 12 56
20 004 DONOSTIA

PAUSOZ PAUSO

Inguru ikusgarria dugu hau egunpasa zein astebururen bat igarotzeko. Urteko edozein garaitan ikusteko modukoak izan arren, hotzak kontrakoa agindu baino lehen bisitatzea komenigarria izaten da.

Harrizko ikuskizuna

DURANGALDEKO gailurrei dagokienez, katean eratuta daude gehien bat, harkaitz lerrokadura zorrotz bat eginez, Aramotzetik hasi eta Hego Ekialderantz 12 bat kilometrotan hedatzen dira Untzillaitz, Alluitz eta Anboto, hauetan zehar bidetzat erabili ohi diren zenbait ebaki eta pasabide natural erakusten digutela. Arabako mugan bertan duen etenaldiaren ondoren, kareharrizko kate laburrago batek (4 bat km.), Arabako lurraldean zehar luzatzen du lerrokadura.

Aramotz eta Ezkubaratz ez dira ibiltariari oztopo handirik jartzen dioten mendizerrak ezta eskalada zailagietara behartzen dutenak ere. Baieztapen berak balio du, zerbaitetan leunduta, Anbotoko puntu gorena du-

en gailurrari dagokionez ere.

Aramotzeko Mendizerrari dagokionez, aldamenean duen Ibaizabal haranetik sortzen da eta Bizkaiko hainbat menditan ematen den gailur erliebea gordezten badu ere, haren gainaldea kareharrizko meseta gorabeheratsu bat da. Hego ekialderantz jotzen badugu, Aramotzeko barrera argiena aurki dezakegu: Gaintxorrotz-Askurruendi. Beronen eta Urtemondokoaren artean. Galdara baino ospelago eta itxiagoa da eta ertz bien arteko distantzia —alegia, Urtemondo eta Askurrimendiko tontorren artekoa— 950 metrokoa da. Gaintetik Askurru-menditik ekialdera beste lerrokadura txiki bat aurkituko dugu, honen tontorrik altuena 740 metrokoa delarik.

Aramotzeko hegoaldeetik abiatzen dira Durangaldeko lerrokadurako lehenengo mendiak, lehen aipatutako tontorrek baino altuera handiagoko eta konplikazio gutxiagoko gailur erliebea dutelarik bereizgarri. Lehengo tontorra Mugarra dugu —luzera dextenteko gailurra—, Urkiolarako bidea den pasagunea bilakatu. Hurrengoa Untzillaitz dugu, Mañaria eta Atxarteko pasabideek beste guztietatik bakarturik daukaten haitza. Aitz-txiki eta Alluitz ditugu Anbotoa heltzeko pasatu beharreko mendiak, hauen artean Artola, mendi-lepo luzea gorantz begira dela. Azkenik, Anbotoko lerrokadura Arangioko zerrarekin batzen da ■

JAKIN BEHARREKOAK

Landaredia

Harkaitzak nagusi diren espazioan landararik bizi da.

Lurralde honetako landarediak izugarrizko eraso eta kaltea jasan du. Hala ere, mantentzen dira zenbait landare bitxi, hauek aurkitzea nahiko zaila izan arren, toki harkaitsuenetan topatzen baitute bizilekua. Gailurren inguruan, iraganaren lekuko, pagaditxo batzuek dira. Lore bitxiak ere aurki daitezke, hauen artean digitalis purpurea eta pingicula grandiflora bezalakoak.

HURA OTORDUA!

JOSU URRUTIA
Athletic-eko jokalaria

Sukaldean
ordezko

Denetik jaten duela aitortu digu Josuk, ondo ohituta dagoela baina bere lanbidea dela medio pasta dexente jaten duela ere bai. Arroza, kaneloiak... karbohidratoak dituzten jakiak oso egokiak dira futbolariarentzat. Sukaldean sartzeko orduan hasten dira kontuak. Ez dauka abiltasun berezirik baina entrenamenduetatik ekartzen duen gosea hain handia denez, zerbait prestatzeko gai bada.

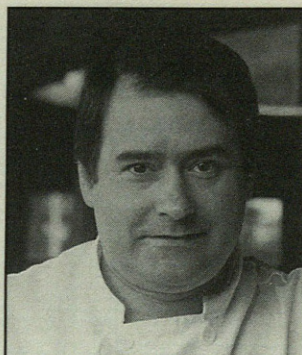
Ezkundu baino lehen Ritxi Mendiguren, Athletic-elko futbolariarekin bizi zela esan digu eta aurrelaria omen zen dena antolatzen zuena. Etxe horretan egindako bazkari eta afari asko gogoratzen ditu baina gaur egun emaztearekin bizi denez...

Beti ere, amaren etxera joaten da askotan, «horrelako ohiturak ezin dira galdu» eta gainera platera ondo garbitu eta berriro eskatzen badu, ama pozik gelditzen dela azaldu digu.

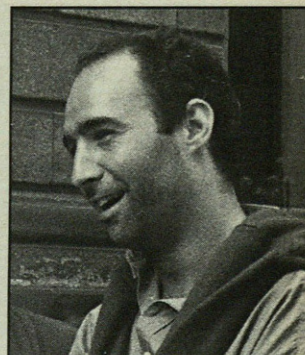
Komentuko
intsumisoa

KOMENTUKO 3. gradua Foruko frantziskotarren komentuan dagoela jakin izan dut, Iruñeko apezpikuak hala gomendatuta frantziskotarren buruari. Bertako sukaldean prestatzen diren bazkari eta afariak kontuan hartuta eta sukalde ardurdunari errespeto osoa zor diodala, Jose Luis Urzelairi, frantziskotarren artean intsumisoa, bazkari berezia eskaini nahi nioke.

Bazkal aurreko ohizko otoitzak laguntzeko, onddoak labean erreta gomendatuko nituzke, ardo txuria, perrexila eta olio apur batekin prestatuak. Iruditzen zait Foru inguruan hainbat aurki daitezkeela hauek hartzeko garaia heldu baita.

Hilario Arbelaiz sukaldariak hiru plater eta postrea eskaini dizkio Jose Luis Urzelai frantziskotar intsumituari.

Sukalde sofistikatua atzean utziko dugu eta komentuan jaten dutenari hurbildu, Jose Luisen elikatze ohiturak mantentzeagatik. Hau dela eta, lehenengo plater gisa garbantzuak prestatuko ditugu, baina ederki lagunduta ahate gibela, aza eta patatekin. Hau guztia ardo beltz nafarrak bustiko du, jakiak duen indarra ez galtzeko, apaizak

hala onartuko balu behintzat.

Bigarren platerak ere, ez dio muzin egiten ez garbantzuei ez ardo beltz nafarrari. Arkumearen garairik onena hastear dagoela, arkume erre goxoa entsaladarekin prestatzeari egokia deritzot.

Bukatzeko, pikuekin egindako ostorea eskaintzea gustatuko litzaidake. On egin dizula! ■

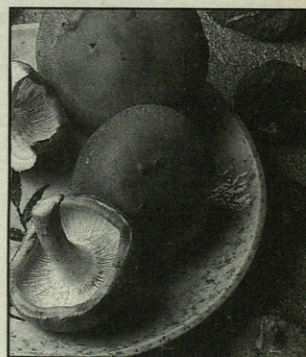
ZUK ZEUK

Onddoen garaia heldu zaigu

HAINBAT ikerketa egin dira onddoen inguruan —Txinan eta Japonian batez ere— baina gero eta ezagunagoak dira onddoek dituzten propietateak. Badirudi, onddoak, deskonposaketan dauden materiek osatzen duten inguruan bizi direnez, oso lagungarriak direla gizakien sistema immunologikorako. Hasierako ikerketak gaitz sinpleen gainean egin baziren ere —gripe adibidez—, Budapesteko Minbiziazen Ikerketarako Gune Esperimentalean egindako

ikerketek erakutsi dute gaitz honen gainean onddoak badiutuztela zenbait abantaila. Hepatitis B eta C osatzeko ere oso lagungarriak omen dira, nahiz eta oraindik botikak beharrezkoak izan HIESa, minbizia eta hepatitis kasuetan.

Dena den, onddo bila mendira jotzen baduzue adi ibili askotan kutsatutako lurretan sortzen baitira. Nolanahi ere, jaki hauek dituzten propietate osasungarriak oso kontuan hartzekoa dira ■

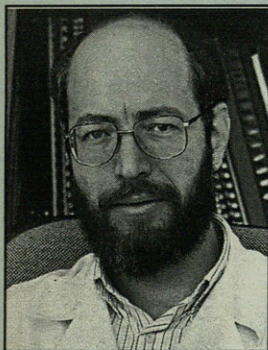

Azken ikerketek berresten dute onddoek gai oso osasungarriak dituztela, bereziki sistema immunologikorako.

BATA ZURIA ERANTZITA

J.M. RODRIGUEZ
IBABE

Gauss-en kurba

Atal honetan astero zientziaren eta teknologiaren arloan izaten ari diren berriak zabal-tzen saiatzen gara. Ia beti, berri horietan zientziaren ikus-puntu baikorrak adierazten dira. Aldiz, ondoren aipatuko den adibidean zientziaren erabilpen ezegokia adieraziko dugu. Duela gutxi, EEBB-tan nahikoa fama handia hartu duen liburu bat kaleratu da. Bere izenburua: «The Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life» eta egileak C. Murray eta R. Herrnstein. Liburu horretan, egileek datu estatistiko ugari eta zenbait ikerlanen ondorio partzialetan oinarrituta, EEBB-tako zuriak beltzak baino azkarragoak direla baieztatzen dute.

Test batzuen bidez pertsonen «inteligentzi koizientea (IK)» neur daiteke. Test horien arabera, lagun normal baten IK 100 izaten da. 100-etik gora pertsona gero eta inteligenteagoa da, eta alde-rantziz gertatzen da 100etik behera. Gizakiaren multzo handiena 91-110 tartean dago eta IK gero eta handiagoa ala txikiagoa izatean, gizakiaren portzentaia gero eta txikiagoa da. Datu horiek irudikatuz, kanpai forma duen kurba

bat azaltzen da, bere tontorra, hau da, gizakiaren multzo handiena, 100 zenbakian zentratuta. Kurba hori Gauss-en kurba izenez ere ezagutzen da. Test horien bidez, EEBB-tako zuriak IK baltioa beti gutxi gora-behera beltzena baino 15 puntu handiagoa dela frogatu da.

Datu horiek estatistikoak dira eta, nahiz eta test horien baliagarritasuna zalantzarikoa izan, datuen tratamenduei buruz zalantzarik ez dago. Orain arte esandakoa ez da berria. Desberdintasun hori, ikertzaile askorentzat, familiaren eta gizartearen giro ekonomiko eta kulturalarekin erlazionatuta dago, hau da, hainbeste urte (berez, mendeak) EEBB-tako gizarte beltza baztertua izanaren ondorioa da. Lehen aipatutako liburu horren «ekarpena» datu horien irakurketa berrian datza. Egileek diotenez, desberdintasuna ez dago familiaren maila ekonomikoan edo kulturalan, genetikan baizik. Beren ustez, argi eta garbi, zuriak azkarragoak dira zuri direlako.

Estatistika «egoki» bat genetika ezezagun batekin nahastu ondoren (ikertzaile askorentzat, genetikak duen eragina inteligentzian oso esparru ezezaguna da), lortutako emaitzak beldurgarriak dira. Egileen ustez, beltzen maila igotzeko gobernuak erabiltzen duen dirua soberan dago, desberdintasun hori hor beti izango delako. Hau dena unibertsitateko irakasle desberdinek berehala kritikatu dute, liburu ikuspuntu politikoetan zientifikoetan baino askoz gehiago oinarritzen dela azpimarratuz. Hala ere, kaltea eginga dago eta lagun batek baino gehiagok baditu orain «arrazoi zientifikoak» bere betiko ideia arrazistak sustatzeko.

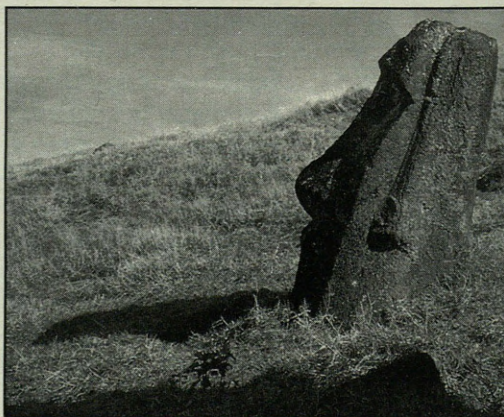
Tuamotu aldeko euskal odola

OZEANO Barean dagoen Bazko Irla askotan izan da ikerketaren helburu bertan dauden harrizko eskulturak direla medio. Duela gutxi argitaratu dira 1972an egindako azterketa batzuk, zientzilarien mundua harritu dutenak. Badirudi urte horretan frogak egin zizkietela biztanleei. Froga hauek biztanle hauen ehunen arteko histokonpatibilitatea aztertzea zuten helburu, eta emaitzak izan ziren harri-garriena: arrazari dagokionez, bazkotartatzat jo zirenak aurkeztzen zuten proteina pareak HLA-29 eta HLA-B12 ziren, hauek direla Kaukaso aldeko biztanleen ezaugarria ere. Hala ere, beste proteina mota batzuk aurkitu dira bazkotarren artean HLA-12 eta W19.1 hain zuzen ere, eta haxe da Euskal Herriko zenbait zonetan aurki daitezkeen proteina pareak.

Aurkikuntzak iraultza txikia ekarri du zientzilarien artera, denetarik topa liturkeela. J. Dausset Nobel saridunak, adibidez, ez du baltetu europarrekin egon daitekeen nahasketa.

Datu honek Robert Langdonen hipotesiak laguntzen ditu. Zientzilaria honen arabera, Polinesia-ko irla gehienetan europarrak izan ziren XVIII. mendeko aurkikuntza handiak baino lehen. Langdonek «Karabela Galdua» liburuan idatzi zuenez, irla hauetara heldu ziren lehenbiziko europarrak Loaisako Garcia Jofre espedizio-ko marinelak izan ziren. Espedizio honetako Sancti Spiritus izeneko karabela galdu zen, Sebastian Elcano gidari zuena hantuzen. San Lesmes izeneko karabela ere 1526an galdu zen Magallaneseko Itsasestua pasatu ondoren.

Langdonek uste duenaren arabera, oso posible da marinel hauek Tuamotuko Artxipielagora heltzea —han kanoiak aurkitu dira—. Tuamotutik Polinesia osora sakabanatu ziren, gehienak euskal herritarak zirela; eta horregatik oso posible da Bazko Irlara heltzea ■

1972an Bazko Irlan egindako ikerketek harreman biologikoz lotu dituzte irletako biztanleak eta Europa.

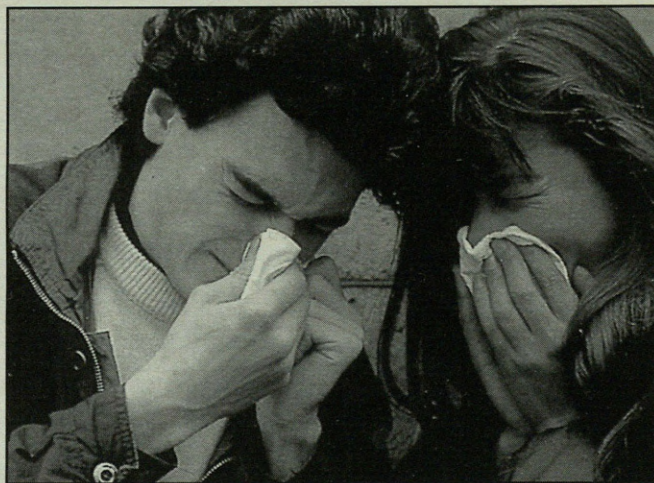
ETXE ZULOAN

ETXE ZULOAN • ETXE ZULO • ETXE ZULO • ETXE ZULO • ETXE

OSASUNA

Udazkeneko gaitza

ESTULA, sukarra, arnasa hartzeko arazoak, ondoe-za... Gripeak gorputzean uzten dizkigun azarnak dira. Honen aurkako txertoa aski ikertua izan bada ere, askotan hobe dugu aurrez zaintzea. Horretarako zenbait gauza kontuan hartu behar ditugu. Hauetako bat C bitamina hartzea dugu. Hala ere, gripea ez hartzeko behar diren bitamina grammoak dexente dira eta horregatik pilulak dira egokiak dira. Elikatze ohitura egokiak oso garrantzitsuak dira, batez ere, arren

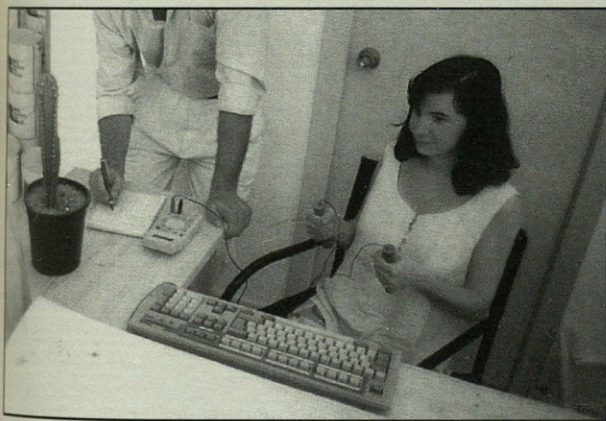
artean: fruta eta barazkiak hartzea gomendagarria da, aldiz, azukrea, esnekiak eta fekulak mukitasunak eragiten dituzte. Erne aire egokitu, berogailu eta gaixorik dauden pertsonekin ■

Denok harrapa gaitzake, urtaro aldatetotan batez ere, gripe zoritxarrekoak, eta ihes egiteko bidean jartzeko komenigarria da hainbat neurri hartzea, gaitza hartu baino lehen, jakina.

TRESNAK

Ur hotza

Goizetik ur hotzez eta esponja gogor batez egindako igurtziak oso egokiak dira gripearen aurka. Zail da zehaztea igurtzion iraupena, organismo bakoitzak ezaugarri zehatzak baititu. Umeak eta zaharren kasuan laburragoak izan daitezke baina kontuan izan ariketonhelburua gorputzean berotasun sentazioa eragitea dela. Horrela ez bada, ez du eraginik izango.

Kaktusak eta ordenagailuak

BADIRUDI, azken aldian modan jarri direla kaktusak. Batez ere telebista aparailuak eta ordenagailuek igortzen dituzten erradiazio elektronikomagnetiko baxuak adsorbitzen dituztela

jakin denetik. Dena den, jakin beharra dago erradiazioak erakartzeko ezin dela edozein erabili eta Cerus Peruvianus eta Myrtillocactus direla egokiak. Guzti hau kontuan harturik, berriki kaleratu diren zenbait ikerketek landarea lurreko toma batera konektatzea gomendatzen dute, erradiazioa jaisten baita ■

GURE PRINTZPIOEKIKO LEIAL

PROFESIONALITASUNA, ESPERIENTZIA ETA ARRETA.

OPEL

Z A I N G A I T U Z U

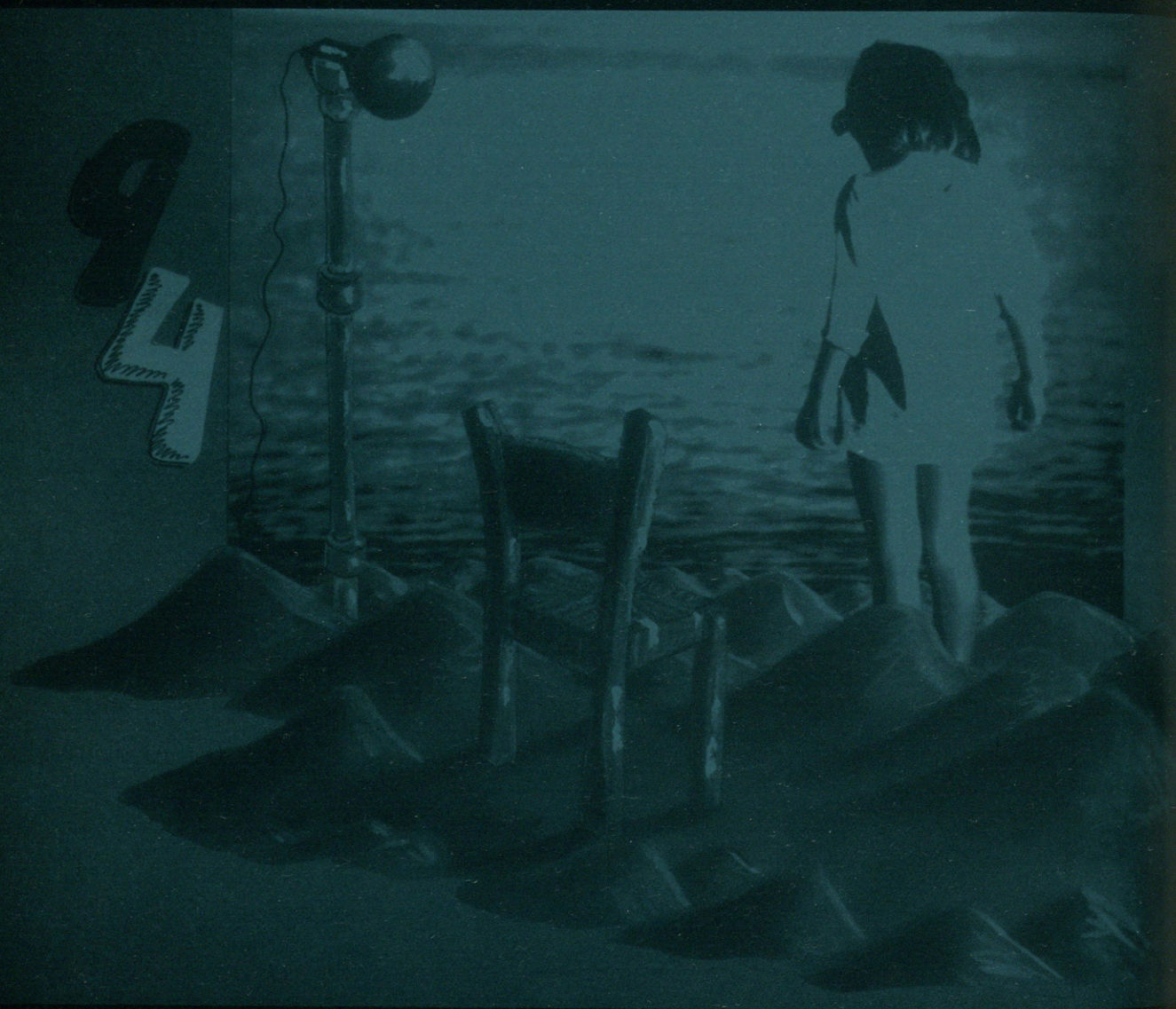
10° URTEURRENA

TALLERES OLA

Olabarrena Auzoa, z/g. Tfnoak: 76 33 44 / 45 / 46. **BERGARA** (Gipuzkoa)
Erakusketa **ARRASATEN**: Loramendi, 2. Tfnoak: 79 05 86
DEBA ARRO. LEINTZ BAILARA ETA GOIERRI GARAIRako kontzesionario
OPEL BANATZAILE OFICIALAK. ESPERIENTZIAGATIK ONENAK.

ARABA eta BIZKAIAko

BERTSOLARI TXAPELKETA

BABESLEA

Bizkaiko Foru
Aukuntzia
Diputación Foral
de Bizkaia

ANTOLATZAILEA

GASTEIZtik - BILBOra

Azaroaren 6tik Abenduaren 18ra

Jose Felipe Auzmendi: «Ez da erraza progamarako jendea topatzea»

Baiez barrez lehertu» Jose Felipe Auzmendik aurkeztuko duen saio berria dugu. «Gezurra nagusi» saioa bezala La Trinca komiko talde kataluniarrak ekoiztutakoa dugu. Euskaraz txistek kontatzeko dugun erreztasun edo zailtasunaren neurgailu izan nahi du.

ARGIA. Zeintzuk dira «Baietz barrez lehertu» saioaren helburuak?

J.F. AUZMENDI. Euskal-dunak euskaraz txistek

kontatzeko dugun erraztasuna azaldu nahiko genuke. Zaila da, askotan euskara menperatu arren erderara jotzen dugulako txistek

kontatzeko orduan. Euskal pasarte politak eta txistek izango dira nagusi. Ezkutatutako kamerak eta Kataluniako eta Europako telebistetako skech-ak ere izango ditugu. Beste telebista batzuetan modan dagoen saioa dugu, nahiz eta hemen jorratu gabeko alorra izan.

A. Euskal Herrian grabatutako bideoak dira nagusi ala, aldiz, kanpotik ekarritakoak?

J.F.A. Bertan grabatu ditugu gehienak nahiz eta batzuetan nahiko zaila izan euskaraz txistek kontatzen dituen pertsonak aurkitzea Bilbo eta Gasteiz bezalako hirietan. Abokatuak, sukaldariak, su-hiltzaileak txistek euskaraz kontatzen.

A. «Baietz barrez lehertu» saioarekin «Gezurra nagusi»ko ekoiztetxearekin errepikatu duzu. Gustura gelditu zinen?

J.F.A. «Gezurra nagusi» oso gustura egindako saioa izan zen. Gainera, La Trincakolan sistema eta funtzionamendua serioa eta ondo pentsatutakoa da. Badute esperientziarik.

A. «22ra»rekin jarraitzen duzu, jendea ez al da aspertuko zure aurpegia ikusteaz?

J.F.A. Ni bai behintzat. «Baietz barrez lehertu» hilean behin emitituko den saioa da eta «22ra»ko saio gehienak grabatuta daude da-goieneko, 13 falta dira.

IKUSITAKOAK
IKUSITA

Eskizofrenia

«Egunon!» arratsaldeko lauretan. Erlojuan laurak jota dira: «Gero, ordubatean aztertuko ditugun gaiak...». Beranduxeago lau terdietan: «Zuzen zuzenean, goizeko hamabikak dira...». Hau ez da Ioneskoren antzezlan baten gidoia, bertoko telebistaren tartetxo adierazgarria baizik. Arrapaladan doan gizarte honetan txori elektronikoa puntaren puntan dabil. ETBn atzo gaur da eta bihar agian herenegun. Groucho Marx-ek aski ondo ulertuko lukeen hizkuntza, alegia. Egia esan, denboraren poderioz ezer gutxi harritzen gaitu. Zuzenean adierazlea pantailan ikustean ederki ulertzen dugu: orain dela makina bat ordu grabatua da. Programazioa zentzuzgabetako puzzle betegarri bat dela uste dutenen esku gaude. Errukirik gabeko errepikazaleak. Horra hor Guinness-erako marka berria: euskal futbol taldeen golak bederen bederatzi aldiz errepikatzen dituzte euskaraz -igandean: «Kirolez Kirol», «Gaur Egun» eta «Euskal Futbola»; astelehenean: «Euskadi Zuzenean», «Gaur Egun», «Euskadi Zuzenean» errepikapena, «Kirolez Kirol» errepikapena eta «Futbol Eroa»; asteartean: «Futbol Eroa» errepikapena. Aitzitik, nekez jakingo dugu noiz plazaratu den Mikel Laboaren lan berria. Burutik jota omen gaude.

IMANOL AGIRRE

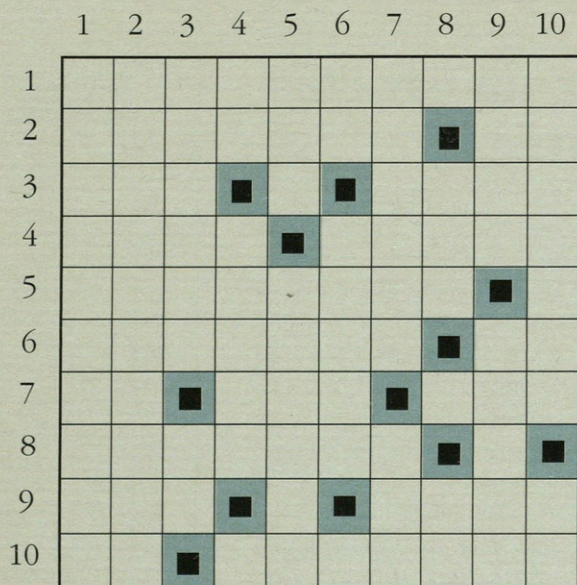

Jose Felipe Auzmendi, La Trincak ekoiztutako «Baietz barrez lehertu» saio berriaren aurkezlea dugu.

MYRIAM GARTZIA

Denborapasa

Gurutzegrama

EZKER ESKUIN: 1.- Kirurgi egintzak. 2.- Zornea. Gaurer egin ohi dugu. 3.- Edo. Lehenengoa. Urtaro beroak. 4.- Arrantzagunea. Beharbada, agian. 5.- Esku itxiak. Ba Pluralean, egur zati luzea, euskarri gisa erabilia. Zintzo. 7.- Erbioaren sinbolo kimikoa. Sindikatu abertzalea. Garro iratzea. 8.- Pluralean, harizko musika tresna zaharr Bokala. 9.- Portu. Kontsonantea. Ugaztun zetazeoa. 10 ... egin, goitik ari. Pluralean, jezarleku mota.

GOITIK BEHERA: 1.- Emakume. 2.- Lausengariak. 3. Sailak. Titanoaren sinbolo kimikoa. 4.- Suari dario. Trebe iaioa. potasioaren sinbolo kimikoa. 5.- Oinarrizko edari Barazki lekaduna. 6.- Naizen hau. Emea gurasoekiko Bostehun. 7.- Taupadak. Euskal atzizkia. 8.- Azkeneko Toka, du. Iodoaren sinbolo kimikoa. Kontsonante bikoitza 9.- Gabarrak. Elkar deusezten duten indarren ondori den egoera. 10.- Droga mota. Nor pluralean.

Kate hitzak

Letra kopuru desberdineko hitzak ageri zaizkizu ondoan. Helburua zera da, eskuineko taula osatzea, puzzlea bailitza. Pasa ezazu hitz bakoitza dagokion lekura, kontuan harturik hitzok ezker eskuin eta goitik behera joan daitezkeela.

8 letra

Ikazkina
Mirakulu
Zantzuak
Ziraunak

7 letra

Baturak
Etorkin
Orontze
Setatia

4 letra

Amak
Aran
Arlo
Arku
Asea
Ekia
Erak
Eria
Euri
Ezer
Ibia
Iker

Ilea
Isun
Kuia
Labe
Mina
Naiz
Olak
Oren
Ospe
Otia
Sara
Taia

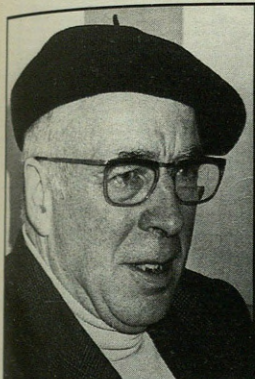
2 letra

Ai
As
At
Er
Ir
Ko
On
Pa

3 letra

ASK
Bat
TIR
Tse

ERANTZUN zenbakidunak bete ondoan, pasa ezazu letra bakoitza
gokion goiko taulako laukira eta grabatuan ageri den pertsonaiaren izena,
euskal idazle lapurtar baten izena ageriko zaizu.

1	2	3	4	5	6	7			
8	9	10	11	12	13	14	15	16	

instituzioak	▼	Kanpoko langileak	▼	Musika nota	▼	Gorotza
Zurginak		Nahastura trinko		Gip. Zain		
▶		▼		▼		▼
						9
Garaia	▶				Bokala	▶
Nauka		10			Abereen bazka-lekuak	
▼					▼	
			4			
		Potasioa	▶	Atzizki femeninoa	▶	
		Aezkoa-koak		Aurrizki latinoa		7
▶		▼		▼		Karrika
		15				
Eroskteko tokiak	▶					▼
Gutziz bustirik	▼			Bekatuaren erdian	▶	3
▶	▼			... egina, hordituta		
14		11				
				▼	Röntgen	▶
8					2	Bokal bikoitza
			Bibliako pertsonaia	▶	▼	
			Oxigenoa			
▶	Fruitu tropikala	▶	▼			13

—Hieroglifiko a—

_____ - R

_____ - R

Elurra ari du

Aurreko asteko soluzioak

Gurutzegrama

				M	I	K	E	L	
				M	A	R	K	E	Z
				●	I	●	A	●	M
				i	Z	U	T	I	A
									K
●	M	●	Z		A	P	A	R	T
L	E	H	E	N	D	A	K	A	R
●	N	A	U	●	I	T	A	K	A
E	D	U	K	I	●	E	K	A	I
●	I	T	●	G	A	G	●	S	L
I	Z	A	N	A	●	I	S	L	A
●	A	P	A	●	R	O	●	E	A
E	L	E	●	○	○	○	S	A	●
●	E	N	E	●	N	E	U	K	A

EZKER ESKUTIN: 1. Orbaitzeta, 2. Leiza, Zor, 3. 1

Taulak, R. 4. Niak, Diate, 5. Parapentea, 6. I. T. A.

Tar. 7. Amen. Ez. Nn. 8. Dakizkizue. 9. Atoz. Ileak.

10. Kea, Inarra.

GOITIK BEHERA: 1. Olinpiadak. 2. Re. Ia. Mate. 3.

Bitartekoa. 4. Ataka. Niz. 5. Izu. Pa. Z. 1. 6. Talde.

Ekin, 7. Z. Aintzila, 8. Ezkata, Zer, 9. Tol Ternuar, 10.

Arrea, Neka

Kate hitzak

Z	A	I	T	B	E	H	A
D	I	E	T	B	Z	O	R
E	Z	K	A	T	A	R	O
M	A	K	L	O	R	P	E
A	A	I	R	E	G	I	A
E	L	A	I	M	S	O	T
I	A	K	M	S	U	E	
B	E	R	O	K	I	A	K
A	R	I	E	L	K	A	R
N	O	K	A	A	R	I	G
S	O	N	A	F	I	K	A

Hieroglifikoa:

Urbanas

Bosteko ttipiak

A 1. Gatika, 2. Tonak, 3. Minutu.

4. Katua, 5. Zakuak

B 1. Jatabe. 2. Totel. 3. Batura.

4. Beraz. 5. Belaze.

Bosteko ttipiak

	1		3		5
1		2		4	
	2				
3					
	4				
5					

1. Gipuzkoako herria

2. Musulmanen liburua

3. Arnas organoa

4. Etxeko animalia

5. Elikagai

	1		3		5
1		2		4	
	2				
3					
	4				
5					

Zenbaki bakoitzeko hitz bat eta bera

Torturaren aurka, prebentzioa

URTE hasieratik joanak diren hila-beteetan berrogeita hamarretik gora euskal herritarrek salatu dute tortura jasan izana. Euskal Herrian torturaren praktikaren analisia eginik, bere ezaugarri nagusi gisa honako hauek ikusten ditugu: Estatuak estaltzea, nazioarte mailan torturak jasaten duen gaitzespen formal dela medio; eta sofistikazioa, gero eta gehiago erabiltzen baitira metodo 'txuriak', 'aztarnarik' gabekoak, adituak (sendagile, psikologo, farmakologoak...) aholku eta kontrolaz ezarriak. Aditu hauek, gehiegizko emaitza fisikoak (heriotza adibidez) ekiditeko parte hartzeaz gain, ekintza torturatzaileen eraginkortasuna ziurtatzeko aritzen dira.

Tortura galerazteko borroka lege arazoa baino, sensibilitate eta borondate politiko kontua da. Bide honetan ibiltzen hasteko zigorgabetasuna, polizi eta espetxeetako ekintzen kontrol eza errazten duten prozedura oztopo eta mekanismoak deuseztu behar dira. Prebentzio mekanismoak ezarri behar dira, herritarrak agintegehiegikeriaren aurrean babesa izan dezan. Neurri hauek osagarriak diren bi talde handitan bana daitezke. Batetik, atxilotuta atxilotuaren eskubideak defendatuz burutuko dela ziurtatzen duten neurriak, eta bigarren taldea, salaketan ikerketa arautuko dutenak.

LEHENENGO taldeko zenbait neurri honakoak dira:

1- Atxilotze guneetan egoteko epea gutxienera jaitea, atxilotua epailearen aurrean ahalik eta azkarren utziz, salbuespenik gabe, delitua edozein dela ere.

BEGOÑA DE LA CAL

Abokatua eta TATeko kidea

2- Atxilotuaren senitarteko eta abokatuek une oro hau non dagoen eta bera zaintzen daudenen nortasuna jakitea.

3- Bere konfiantzazko abokatua aukeratzeko eskubidea, eta honekin, sendagile eta senitartekoeekin atzerapenik gabe eta erregulariki elkarrizketatzeko aukera.

Neurri hauek inkomunikazio erregimenaren desagertzea ekarriko lukete. Atxilotuaren eskubideen murrizketak kontrolatik at geratzen diren guneak sortzen baititu, tortura inpunitate osoz eman daitekeen guneak.

4- Atxilotua mediku forentse batek edo/eta berak aukeratutako mediku batek ikustea, berak, abokatuak edo sendiak eskatua. Edozein kasutan, sendagileak erregulariki eta atxilotuak eskatzen duen orotan ikusi beharko luke. Sendagileekin elkarrizketak pribatuan burutu beharko lirarteke,

funtzionarioen zainketarik gabe; sendagileak, atxilotua froga hauen garrantziaz ohartarazi ondoren, honen egoera fisiko eta psikikoa ongi neurtzeko behar diren froga guztiak egin beharko lituzke. Gainera, sendagileak tratamendurik jarriko balu bera arduratu beharko litzateke berau martxan jartzeaz.

5- Atxilotuaren arau eta galdeketa azterketa etengabea mantentzea, atxilotuak kalabozoetatik egiten dituen sartu-irtenen kontrola eraman, eta baita hauen zaintzeaz arduratzen diren funtzionarioena ere.

TORTURA salaketan azterketa serio bat ziurtatuko duten neurrien artean honakoak daude:

1- Kode penalean tortura delitua sartzea, Nazio Batuek torturaren aurkako konbentzioan eginiko definizioaren ustezko kasu guztiak bane.

2- Bere funtzioetatik baztertua tortura salaketa jasan duen edozein funtzionario.

3- Tortura salaketak zehatz, azkar, eraginkorki eta inpartzialki ikertuak izan daitezela ziurtatu behar da.

4- Torturatuak izan direnei jasan duten gehiegikeriaren tamainako konponketa ziurtatu behar zaie, torturatzaileei egindako kaltearen araberako zigorra ezarrit.

5- Gobernuak torturapean lortutako adierazpen eta frogak prozedura judizialtan inoiz erabiliak izan ez daitezen neurriak hartu beharko ditu.

Hori bai, neurri hauek era eraginkor batean praktikan jarriak izan daitezen, kontuan izan behar dugu torturaren aurkako borroka guztion lana dela, guztiok baita ukagu hau ezabatzeko zereginik.

ABENDUAK 2 • 11 ASTEA
32.600

- 6 Pax estudio egoitza
- Tasak
- Bidaia autobusez
- Val Thorens-en 6 eguneko Forfaita

VAL THORENS

ABENDUAK 2 • 7 ZUBIAN

egoitza ezberdinak
22.900

- 6 Pax estudio egoitza
- 3 egun t'erdiko Forfaita
- Tasak
- Bidaia autobusez

CHEVAL BLANC
27.900

- Cheval: 6 Pax apartamentuan egoitza
- Montana: 4 Pax occ. 6 Pax
- Tasak, zapiak eta maindireak
- Bidaia literadun autobusean

MONTANA
29.900

TEP Bidaiak
San Martzial 1
Donostia
☎ 42 00 71

TEP Bidaiak
Erreserbak
telefonoz
☎ 46 16 08

TEP Bidaiak
Urbietta 59
Donostia
☎ 46 06 88

seinnale

ON

EUSKADI

Garaia

